

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Hamit CANDAN

GIDA SANAYİ DIŞ TİCARETİNDE BELİRLEYİCİ FAKTÖRLERİN ANALİZİ:
TÜRKİYE İÇİN PANEL YERÇEKİMİ TİCARET MODELİ UYGULAMASI

İktisat Anabilim Dalı

Gıda Ekonomisi ve İşletmeciliği

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2008

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Hamit CANDAN

GIDA SANAYİ DİŐ TİCARETİNDE BELİRLEYİCİ FAKTÖRLERİN ANALİZİ:
TÜRKİYE İÇİN PANEL YERÇEKİMİ TİCARET MODELİ UYGULAMASI

Danışman

Doç.Dr.Selim ÇAĞATAY

İktisat Anabilim Dalı

Gıda Ekonomisi ve İşletmeciliği

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2008

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Anabilim
Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ OLARAK kabul edilmiştir.

İmza

Başkan:.....

Üye (Danışman):.....

Üye:.....

Üye:.....

Üye:.....

Onay: Yukarıdaki imzaların, adigeçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../.....

İmza

.....

Müdür

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iii
TABLolar LİSTESİ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
ÖNSÖZ	vii
ÖZET	viii
SUMMARY	ix
GİRİŞ	1
1. TÜRKİYE DIŞ TİCARETİNİN GENEL GÖRÜNÜMÜ VE GIDA SANAYİ ÜRÜNLERİNİN DIŞ TİCARET İÇİNDEKİ YERİ	2
1.1. Türkiye Dış Ticaretinin Genel Görünümü	3
1.1.1. Türkiye İhracatında Önemli Pazarlar	4
1.1.2. Türkiye İthalatında Önemli Pazarlar	5
1.2. Sektörel Sınıflandırma ve Sektörel Bazda Türkiye Dış Ticaret Profili	7
1.2.1. Sektörel Bazda Türkiye İhracatı	8
1.2.2. Sektörel Bazda Türkiye İthalatı	9
1.2.3. Sektörel Bazda Türkiye Dış Ticaret Dengesi	11
1.2.4. Türkiye'nin İhracat ve İthalatında En Büyük Paya Sahip Sektörlerin Pazarlara Göre Dağılımı	13
1.2.4.1. Sektörel Bazda Türkiye İhracatının Pazarlara Dağılımı	14
1.2.4.2. Sektörel Bazda Türkiye İthalatının Pazarlara Dağılımı	16
1.3. Gıda Ürünleri Sektörü Kapsamı ve Dış Ticaret Profili	19
1.3.1. Gıda Ürünleri Sektörü Dış Ticaret Profili	20
1.3.2. Türkiye'nin Gıda Ürünleri Sektörü Dış Ticaretinin Pazarlara Dağılımı	21
1.4. Türkiye'nin Gıda Sanayi Alt Sektörleri Dış Ticaretindeki Rekabet Gücü	23
2. AMPİRİK MODELLERE TEORİK ALTYAPIYI SUNAN DIŞ TİCARET MODELLERİ	35
2.1. Klasik Ticaret Teorileri	36
2.2. Yeni Ticaret Teorileri	43
2.3. Yerçekimi Modeli	45
3. YAZIN ÖZETİ: YERÇEKİMİ TİCARET MODELİ UYGULAMALARI	48
3.1. Yerçekimi Modelinin Evrimi	48
3.2. Yerçekimi Modeli Kullanılarak Son Yıllarda Yapılan Çalışmalar	49

4. AMPİRİK ANALİZ	56
4.1. Teorik Model	56
4.2. Veri Seti	58
4.3. Ekonometrik Yöntem ve Ampirik Model	59
5. SONUÇ	72
KAYNAKÇA	75
EK 1. EKONOMETRİK ANALİZDE KULLANILAN VERİ SETİ	78
ÖZGEÇMİŞ	99

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 Türkiye Dış Ticaret Profili (1996-2006)	3
Şekil 1.2 Türkiye’de İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (1996-2006)	4
Şekil 1.3 Türkiye İhracatının Ülke Gruplarına Göre Dağılımı	4
Şekil 1.4 Türkiye İthalatının Ülke Gruplarına Göre Dağılımı	6
Şekil 1.5 Türkiye İhracatının Sektörel Dağılımı (1997-2006)	8
Şekil 1.6 Türkiye İthalatının Sektörel Dağılımı (1997-2006)	10
Şekil 1.7 Sektörel İhracatın İthalatı Karşılama Oranları (1997-2006)	12
Şekil 1.8 Türkiye Dış Ticaret Dengesine Sektörlerin Katkıları (2006)	13
Şekil 1.9 Tekstil Sektörü İhracatında Başlıca Pazarlar (2001-2005)	14
Şekil 1.10 Nakliye Araçları Sektörü İhracatında Başlıca Pazarlar (2001-2005)	15
Şekil 1.11 Mekanik-Elektronik Teçhizat Sektörü İhracatında Başlıca Pazarlar (2001-2005)	16
Şekil 1.12 Mineral Maddeler Sektörü İthalatında Başlıca Pazarlar (2001-2005)	17
Şekil 1.13 Mekanik-Elektronik Teçhizat Sektörü İthalatında Başlıca Pazarlar (2001-2005)	18
Şekil 1.14 Metaller Sektörü İthalatında Başlıca Pazarlar (2001-2005)	19
Şekil 1.15 Türkiye’nin Alt Sektörler Bazında Gıda Ürünleri İhracatı (1996-2006)	20
Şekil 1.16 Türkiye’nin Alt Sektörler Bazında Gıda Ürünleri İthalatı (1996-2006)	21
Şekil 1.17 Türkiye’nin Gıda Ürünleri Sektörü İhracatının Başlıca Pazarlara Dağılımı	22
Şekil 1.18 Türkiye’nin Gıda Ürünleri Sektörü İthalatının Başlıca Pazarlara Dağılımı	23

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Türkiye'nin Başlıca Pazarlara Yaptığı İhracattaki Değişim	5
Tablo 1.2 Türkiye'nin Başlıca Ülke Gruplarından Yaptığı İthalattaki Değişim	6
Tablo 1.3 Türkiye İhracat Profilindeki Sektörel Değişim (1997-2006)	9
Tablo 1.4 Türkiye İthalat Profilindeki Sektörel Değişim (1997-2006)	11
Tablo 1.5 Türkiye'nin Gıda Sanayi Alt Sektörlerindeki Uzmanlaşma Derecesi	24
Tablo 1.6 Türkiye'nin Gıda Sanayi Alt Sektörlerindeki Karşılaştırmalı Üstünlük Derecesi	26
Tablo 1.7: Türkiye'nin Gıda Sanayi Alt Sektörlerinde AB (27) Ülkelerine Göre Karşılaştırmalı Üstünlük Derecesi	27
Tablo 1.8: Türkiye'nin Gıda Sanayi Alt Sektörlerinde OECD Ülkelerine Göre Karşılaştırmalı Üstünlük Derecesi	27
Tablo 1.9 Türkiye'nin Gıda Sanayi Alt Sektörlerinde KEİ Ülkelerine Göre Karşılaştırmalı Üstünlük Derecesi	28
Tablo 1.10 Türkiye'nin Gıda Sanayi Alt Sektörlerinde AB (27) Üyesi Olmayan Avrupa Ülkelerine Göre Karşılaştırmalı Üstünlük Derecesi	29
Tablo 1.11 Türkiye'nin Gıda Sanayi Alt Sektörlerinde Ortadoğu Ülkelerine Göre Karşılaştırmalı Üstünlük Derecesi	29
Tablo 1.12 Türkiye'nin Gıda Sanayi Alt Sektörlerinde İslam Konferansı Örgütü Ülkelerine Göre Karşılaştırmalı Üstünlük Derecesi	30
Tablo 1.13 Türkiye ve AB (27) Ülkeleri IIT Endeks Değerleri	31
Tablo 1.14 Türkiye ve OECD Ülkeleri IIT Endeks Değerleri	31
Tablo 1.15 Türkiye ve KEİ Ülkeleri IIT Endeks Değerleri	32
Tablo 1.16 Türkiye ve AB (27) Üyesi Olmayan Avrupa Ülkeleri IIT Endeks Değerleri	32
Tablo 1.17 Türkiye ve Ortadoğu Ülkeleri IIT Endeks Değerleri	33
Tablo 1.18 Türkiye ve İKÖ Ülkeleri IIT Endeks Değerleri	33
Tablo 2.1 İtalya ve Türkiye'de Bir Birim İş Gücünün Üretebileceği Ayakkabı ve Kumaş Miktarları	37
Tablo 2.2 Dış Ticaret Öncesinde İtalya ve Türkiye'de Üretilen Ayakkabı ve Kumaş Miktarları	37
Tablo 2.3 Uzmanlaşma ve Ticaretten Sonra İtalya ve Türkiye'nin Sahip Olacakları Ayakkabı ve Kumaş Miktarları	38

Tablo 2.4 Uzmanlaşma ve Ticaret Sonucu İtalya ve Türkiye'nin Kazançları	38
Tablo 2.5 Türkiye ve İtalya'da Bir Birim İş Gücünün Üretebileceği Ayakkabı ve Kumaş Miktarları	39
Tablo 2.6 Dış Ticaret Öncesinde Türkiye ve İtalya'da Üretilen Ayakkabı ve Kumaş Miktarları	40
Tablo 2.7 Uzmanlaşma ve Ticaretten Sonra Türkiye ve İtalya'nın Sahip Olacakları Ayakkabı ve Kumaş Miktarları	40
Tablo 2.8 Uzmanlaşma ve Ticaret Sonucu İtalya ve Türkiye'nin Kazançları	40
Tablo 4.1 Meşrubat, Alkollü İçkiler ve Sirke Sektörü Ekonometrik Tahmin Sonuçları	63
Tablo 4.2 Meşrubat, Alkollü İçkiler ve Sirke Sektörü AR (1) Prosesi ile Tahmin Edilmiş Ekonometrik Tahmin Sonuçları	65
Tablo 4.3 Şeker ve Şeker Mamulleri Sektörü Ekonometrik Tahmin Sonuçları	67
Tablo 4.4 Şeker ve Şeker Mamulleri Sektörü AR (1) Prosesi ile Tahmin Edilmiş Ekonometrik Tahmin Sonuçları	68
Tablo 4.5 Esasını Hububat, Un, Nişasta, Süt Teşkil Eden Müstahzarlar Sektörü Ekonometrik Tahmin Sonuçları	70
Tablo 4.6 Esasını Hububat, Un, Nişasta, Süt Teşkil Eden Müstahzarlar Sektörü AR (1) Prosesi ile Tahmin Edilmiş Ekonometrik Tahmin Sonuçları	71

KISALTMALAR LİSTESİ

HS	: Harmonize Sistem
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
AB	: Avrupa Birliği
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
WTO	: Dünya Ticaret Örgütü
KEİ	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü
İKÖ	: İslam Konferansı Örgütü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
H-O	: Heckscher-Ohlin Ticaret Modeli
GSYİH	: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
GB	: Gümrük Birliği
CACM	: Orta Amerika Ortak Pazarı
CARIC	: Karayipler Topluluğu
MERCOSUR	: Güney Amerika Ortak Pazarı
NAFTA	: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
CAN	: Andean Paktı
CEFTA	: Orta Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması
BFTA	: Baltık Serbest Ticaret Anlaşması

ÖNSÖZ

Çalışmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarının yanısıra hoşgörölü ve yol gösterici tutumu nedeniyle Doç. Dr. Selim ÇAĞATAY'a, manevi desteklerini hiçbir zaman benden esirgemeyen annem Havva CANDAN'a, babam Eyüp CANDAN'a, yapıcı yaklaşımları ve göstermiş oldukları tahammül nedeniyle ERBAK-ULUDAĞ Meşrubat ve Gıda SAN. A.Ş. ve ASYA Meyve Suyu ve Gıda SAN. A.Ş. camialarına, değerli yöneticilerim Sn. Ahmet UYSAL ve Sn. Şevket Şafak ÇAĞLAYANLAR'a ve kıymetli jüri üyelerime teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

Uygulamalı iktisat literatüründe Türkiye'nin dış ticaret yapısını ekonometrik yöntemlerle analiz etmeyi amaçlayan çalışmalar bulunmakla birlikte, tarımsal ürünler ve gıda sanayi ürünleri özelinde konuyu ele alan çalışmaların sayısı azdır. Bu tezde gıda sanayi ürünlerinin önemli alt sektörlerinden olan meşrubat, alkollü içkiler ve sirke; şeker ve şeker mamulleri ile esasını hububat, un, nişasta ve süt teşkil eden müstahzarlar sektörlerinin ihracat yapısı irdelenecek ve bu mekanizmaya etki eden faktörler analiz edilecektir. Ele alınan sektörlerden Türkiye için en önemli pazarlar niteliğinde olan Avrupa Birliği, Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve Avrupa Birliği üyesi olmayan Avrupa kıtası ülkelerine yapılan ihracat rakamları derlenmiş ve dış ticaret konulu çalışmalarda sıklıkla yer bulan yerçekimi ticaret modeli kullanılmıştır. Çalışmanın ampirik kısmında Avrupa Birliği, Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve Avrupa Birliği üyesi olmayan Avrupa kıtası ülkeleri, ülke grupları bazında ele alınmıştır. Bu çalışmada yerçekimi modelinin standart değişkenleri olan ekonomik büyüklük ve coğrafi uzaklık bağımsız değişkenleri yanısıra ülkelerin nüfusu, ülkeler arasındaki benzerlik katsayısı, görelî faktör yoğunluğu, komşuluk ilişkisi, ticaret anlaşmaları varlığı, reel döviz kuru ve ekonomik kriz bağımsız değişkenlerinin ihracat üzerine etkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Ekonometrik tahmin sonuçları yerçekimi modeli teorisindeki varsayımlarla genel olarak uyum içerisindedir. Türkiye'nin gıda sanayi ürünleri sektöründen gerçekleştirdiği ihracat üzerine en önemli etkiye sahip faktörlerin ülkelerin gayrisafi yurtiçi hasılları, aralarındaki coğrafi uzaklık ve ülkelerin nüfusları olduğu görülmüştür. Bununla birlikte reel döviz kuru ve ticaret anlaşmalarının da ihracat mekanizmasını önemli ölçüde etkiledikleri belirlenmiştir. Ülkeler arasındaki sınır komşuluğunun ise ihracat üzerine çok önemli bir etkisi olmadığı gözlenmiştir.

ANALYSIS OF FACTORS THAT DETERMINE FOOD INDUSTRY FOREIGN TRADE: A PANEL GRAVITY MODEL FOR TURKEY

SUMMARY

The applied economics literature provides various studies that aim at analysing the structure of Turkish foreign trade by using econometric methods, however only a few of them focus on the agricultural and food industry products. In this thesis, the export structure of significant food industry sub-sectors such as sugars and sugar confectionery; cereal, flour, starch, milk preparations and products; and beverages, spirits and vinegar is examined and the factors that determine the variation in exports are analysed. Member countries of the European Union and Black Sea Economic Cooperation as well as countries located in Europe but which are not members of the European Union are considered to be the main export partners of Turkey in the related sub-sectors and therefore the relevant data is collected for these countries. The gravity trade model which is frequently used for foreign trade analyses in the literature is structured basing on the data of the above countries. In this study, besides the gross domestic product and geographical distance variables, which are the standard variables of the gravity model, population, trade similarity index, relative factor endowment, contiguity effect, trade agreements, real exchange rate and economic crisis are utilized as explanatory variables as well. The findings of the econometric analyses are parallel with the apriori theoretical expectatios and these indicate that the most important factors which influence the variation in exports are gross domestic product, geographical distance between partner countries and the population. In addition, real exchange rate and trade agreements are found to be significant in some cases, however, contiguity is observed to be insignificant in explaining exports of related industries.

GİRİŞ

Türkiye 1980 dönüşümüyle birlikte ithal ikameci büyüme stratejisinden vazgeçmiş ve ihracata dayalı büyüme stratejisini benimsemiştir. O yıllardan günümüze ülke ekonomisi dış ticarete liberal yaklaşım temelleri üzerine inşa edilmiş ve sermaye hareketlerine serbesti tanınmıştır. Bununla beraber sözü edilen süreçte Türkiye ekonomik anlamda ciddi krizler de yaşamıştır. Türkiye açısından önemli potansiyel taşıyan ve stratejik bir saha olan tarım ve işlenmiş tarım sektörleri hem iç hem de dış piyasada dalgalı bir performans göstermiştir.

Bu çalışma, tarım ve gıda sanayi sektörlerinin önemli alt sektörleri olan meşrubat, alkollü içkiler ve sirke; şeker ve şeker mamulleri ile esasını hububat, un, nişasta ve süt teşkil eden müstahzarlar sektörlerinin 1992–2005 yılları arasındaki veriler ışığında ihracat performansını ve bunu etkileyen faktörleri bulmayı hedeflemektedir. Çalışmanın bu noktaya odaklanması tarım ve işlenmiş tarım sektörlerinin dış ticaret dengesine olumlu yönde etkileri olması, stratejik önemleri ve yıllar içerisinde sözü edilen sektörlerden yapılan ihracatın toplam ihracat içerisindeki payının sürekli olarak azalma eğiliminde olması nedeniyledir.

Bu çalışmada öncelikle Türkiye'nin genel ve sektörel dış ticaret performansı ülke bazında betimsel olarak incelenmiş ve değişen eğilimler gözlenmiştir. Daha sonra uygulamalı dış ticaret modellerine temel oluşturan teorik dış ticaret yaklaşımları incelenmiştir. Çalışmanın takip eden kısmında ampirik model olarak seçilen yerçekimi ticaret modelinin tanıtımı ve kullanım amaçlarını göstermek amacıyla kısa bir uygulamalı yerçekimi modeli literatür taramasına yer verilmiştir. Yerçekimi modelinin ekonometrik tahmini ve bulguların yorumlanması ise çalışmanın son kısmına bırakılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümü, Türkiye dış ticaretini ana hatlarıyla ele almakta ve gıda sanayi ürünlerinin dış ticaret içerisindeki yerini algılamaya ve aktarmaya yöneliktir. Bu amaçla öncelikle Türkiye'nin ihracat ve ithalat pastasından en önemli payı alan pazarlar ve sektörler konu edilmiştir. Sonrasında gıda ürünleri sektörü kapsam itibarıyla tanımlanmış ve bu sektörün dış ticaret profili ortaya konmuştur. Bu bölümün takip eden kısmında Türkiye'nin gıda sanayi alt sektörlerinde rekabet edebilirlik düzeyine değinilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde, ampirik modellere teorik altyapıyı sunan dış ticaret modellerine klasik ticaret teorileri, yeni ticaret teorileri ve yerçekimi modeli özelinde değinilmiş, tanımlayıcı bilgilere yer verilmiş ve dış ticaret teorilerinde süreç içinde yaşanan değişimler ortaya konmuştur. Üçüncü bölümde, yerçekimi ticaret modellerinin ana bileşenlerinin ve işlevselliğinin anlaşılması amacıyla bu model kullanılarak yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Dördüncü bölümde ise çeşitli kaynaklardan elde edilen veriler ekonometrik yöntemler ve yerçekimi modeli kullanılarak ampirik analize tabi tutulmuş ve elde edilen sonuçlar sektör ve ülke

grupları özelinde yorumlanmıştır. Sonuç kısmı ise çalışmanın ana hatlarıyla özetlendiği, tezin amacının ve elde edilen sonuçların değerlendirildiği bir kısımdır.

1. TÜRKİYE DIŞ TİCARETİNİN GENEL GÖRÜNÜMÜ VE GIDA SANAYİ ÜRÜNLERİNİN DIŞ TİCARET İÇİNDEKİ YERİ

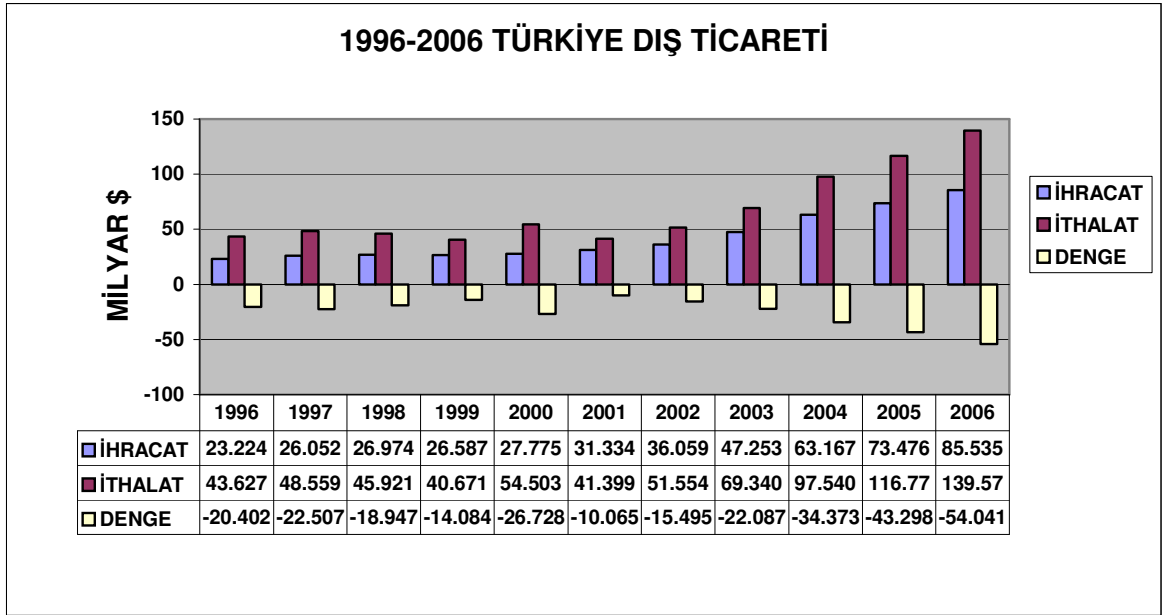
Türkiye; coğrafi konumu, büyük nüfusu, liberal ticaret yaklaşımını benimsemesi, bu doğrultuda ekonomik birlikteliklerde yer alma isteği ve sosyoekonomik yapısındaki gelişmeler gibi faktörler nedeniyle dünya dış ticaretinde giderek artan bir önem kazanmaktadır. 1980 yılı sonrasında Türkiye, ihracata dayalı büyüme stratejisini benimseyerek dış ticaret üzerindeki kısıtlayıcı politikaları azaltmış ve 1996 yılında yürürlüğe giren gümrük birliği anlaşması dış ticaretin liberalleşme sürecini oldukça hızlandırmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde, öncelikle Türkiye'nin dış ticaret yapısı rakamlar ışığında ana hatlarıyla incelenecek ve Türkiye'nin dış ticaretinde önemli paya sahip olan ülke gruplarıyla gerçekleştirdiği ihracat ve ithalat hacimlerinin yıllar itibariyle değişimi sunulacaktır. Türkiye'nin dış ticaret profiline genel bir bakıştan sonra konuyu biraz daha derinlemesine irdelemek ve bu çalışma kapsamında incelenecek gıda ürünleri sektörünün önemi sorusuna yanıt bulabilmek amacıyla Türkiye dış ticaretinin sektörel dağılımı ele alınacaktır. Bu amaçla öncelikle bu çalışmada esas alınan ve uluslar arası ticaret sınıflandırmalarından biri olan Harmonize Sistem (HS) tanımlanacak ve sonrasında sektörlerin Türkiye'nin toplam ihracat ve ithalatından aldıkları paylar ve yıllar itibariyle bu paylardaki değişimler açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır. Bu aşamada sektörel bazda ihracatın ithalatı karşılama oranlarına değinilecek, Türkiye'nin hangi sektörlerde dış ticaret dengesi anlamında avantajlı konumda olduğu sunulacak, sonrasında ise ihracat ve ithalatta en büyük paylara sahip ilk 3 sektörün pazarlara dağılımı ele alınacaktır. Sektörlerin Türkiye'nin ihracat ve ithalatındaki önem ve paylarına değinildikten sonra çalışmanın ana konusunu teşkil eden gıda ürünleri sektörü HS sınıflandırması kapsamında tanımlanacak ve hangi alt sektörlerden oluştuğu açıklanacaktır. Sonrasında gıda ürünleri alt sektörlerinin toplam gıda ürünleri ihracat ve ithalatından aldıkları paylar ve yıllar itibariyle bu paylardaki değişim sayısal veriler ışığında sunulacak ve gıda ürünleri sektörü ihracat ve ithalatının pazarlara dağılımına değinilecektir. Bu bölümün en son kısmında Türkiye'nin gıda sanayi alt sektörlerindeki dış ticaret yapısı, bu sektörlerde rekabet edebilirlik ve uzmanlaşma düzeyi bazı endeksler kullanılarak irdelenecektir.

1.1. Türkiye Dış Ticaretinin Genel Görünümü

Türkiye dış ticaretinin genel yapısına bakıldığında sürekli olarak dış ticaret açığı verdiği, özellikle 2001 yılı sonrasında ihracat ve ithalat hacimlerinin önemli ölçüde artış gösterdiği, fakat beraberinde dış ticaret açığının da arttığı gözlemlenebilir. İhracat hacminin en yüksek olduğu yıllarda dış ticaret açığı da en yüksek seviyelerde gerçekleşmiştir (Şekil 1.1).

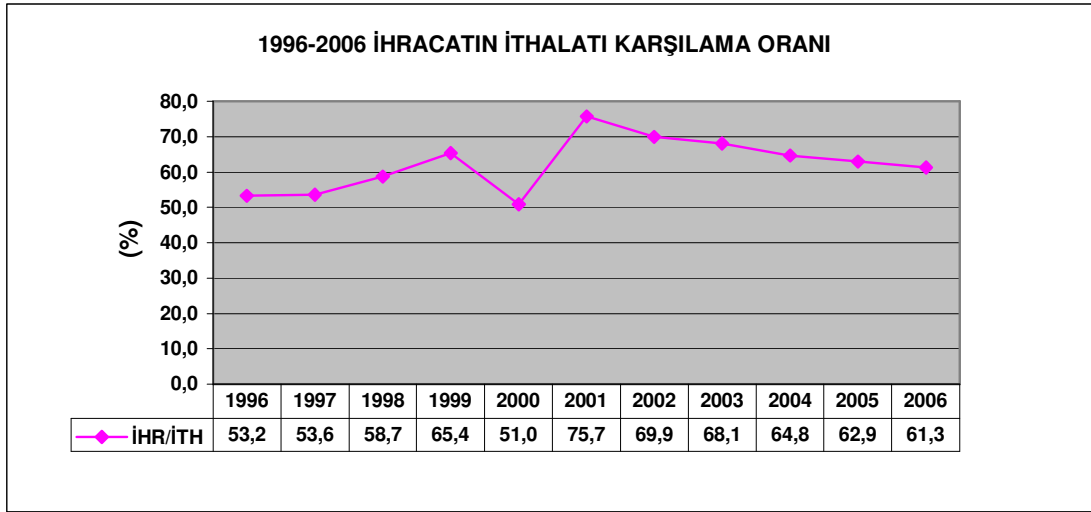
Şekil 1.1: Türkiye Dış Ticaret Profili (1996-2006)

Kaynak: TÜİK.

Artan dış ticaret açığının bir yansıması olarak ihracatın ithalatı karşılama oranlarında 2001 yılı sonrasında belirgin bir düşüş yaşanmaktadır (Şekil 1.2). İhracatın ithalatı karşılama oranındaki bu düşüşteki önemli faktörlerden bazıları, son dönemlerde büyük önem kazanan ihracat kalemlerinden olan sektörlerde (nakliye araçları, mekanik ve elektronik teçhizat,vb.) kullanılan çoğu girdi, ara mal ve makinenin ithalata bağımlı olması ayrıca Türkiye ithalatında önemli paya sahip olan ve diğer tüm sanayi kollarının enerji girdisini teşkil eden mineral maddeler sektörü ürün fiyatlarının son yıllarda yüksek düzeylerde gerçekleşmesidir.

Şekil 1.2: Türkiye’de İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (1996-2006)

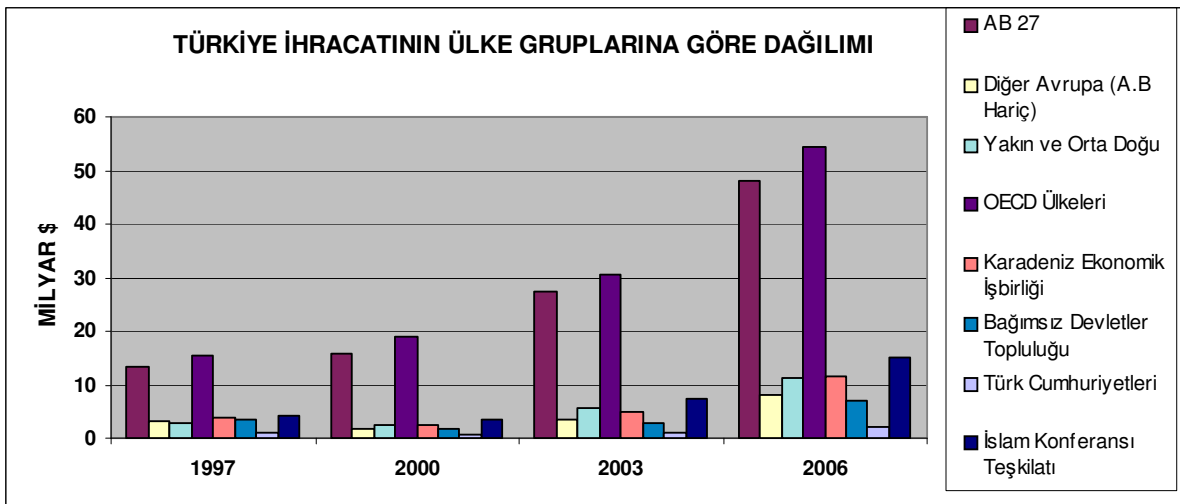

Kaynak: TÜİK.

1.1.1. Türkiye İhracatında Önemli Pazarlar

2006 yılı itibariyle Türkiye ihracatında en büyük paya sahip olan pazarlar sırasıyla OECD, AB (27), İslam Konferansı Örgütü, Karadeniz Ekonomik İşbirliği, Yakın ve Ortadoğu ülkeleridir. Bu ülke grupları 1997-2006 yılları arasındaki süreçte sürekli olarak en önemli pazar olma özelliklerini korumaktadırlar. Türkiye’nin ihracatında hatırı sayılır paya sahip diğer pazarlar önem sıralarına göre AB (27) üyesi olmayan Avrupa ülkeleri, Bağımsız Devletler Topluluğu ve Türk Cumhuriyetleridir (Şekil 1.3).

Şekil 1.3: Türkiye’nin İhracatının Ülke Gruplarına Göre Dağılımı

Kaynak: TÜİK.

Türkiye ihracatındaki artış, tüm pazarlara yapılan ihracat hacimlerinde önemli artışları beraberinde getirmiştir. 2006 yılında gelinen nokta, 1997 yılı verileri ile kıyaslandığında yüzdesel olarak en büyük artışın sırasıyla; Yakın ve Ortadoğu, AB (27) ve OECD pazarlarında gerçekleştiği görülmektedir (Tablo 1.1).

Tablo 1.1: Türkiye'nin Başlıca Pazarlara Yaptığı İhracattaki Değişim

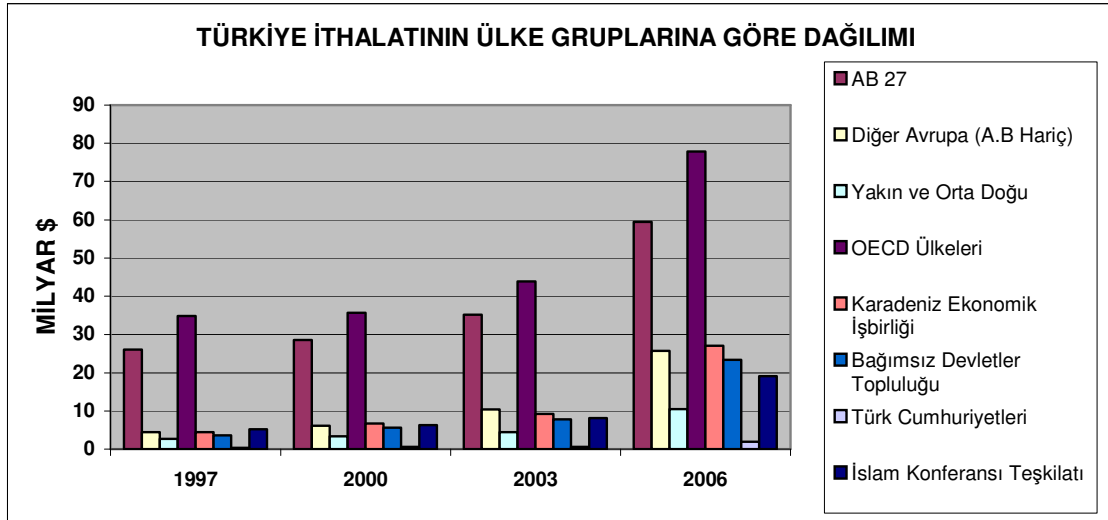
ÜLKE GRUPLARI	1997 (Milyar \$)	2006 (Milyar \$)	% DEĞİŞİM
AB (27)	13,4	47,9	258
AB (27) Hariç Avrupa Ülkeleri	3,3	8,0	142
Yakın ve Orta Doğu	2,8	11,3	304
OECD	15,6	54,5	246
Karadeniz Ekonomik İşbirliği	3,8	11,6	205
Bağımsız Devletler Topluluğu	3,5	7,0	100
Türk Cumhuriyetleri	0,9	2,0	122
İslam Konferansı	4,2	15,0	257

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

1.1.2. Türkiye İthalatında Önemli Pazarlar

2006 yılı itibariyle Türkiye ithalatında en büyük paya sahip olan pazarlar sırasıyla OECD, AB (27), Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve AB (27) üyesi olmayan Avrupa ülkeleridir. 1997-2006 yılları arasındaki sürece bakıldığında Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve AB (27) üyesi olmayan ülkelerin Türkiye ithalatındaki hacimsel büyüklükleri yönünden bir rekabet içinde oldukları gözlemlenmektedir. Türkiye ithalatında büyük paya sahip olan diğer ülke grupları sırasıyla; Bağımsız Devletler Topluluğu, İslam konferansı örgütü, Yakın ve Ortadoğu ülkeleri ve Türk Cumhuriyetleridir (Şekil 1.4).

Şekil 1.4 : Türkiye İthalatının Ülke Gruplarına Göre Dağılımı

Kaynak: TÜİK.

Türkiye ithalat hacminde son yıllarda belirgin bir artış gözlenmektedir. Ülke grupları açısından 1997 ve 2006 yılı verileri kıyaslandığında en büyük artış oranlarının sırasıyla; Bağımsız Devletler Topluluğu, Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve AB (27) üyesi olmayan ülkelerden yapılan ithalat hacimlerinde yaşandığı gözlenmektedir. Bu ülke grupları, OECD ve AB (27) ülkeleri ile karşılaştırıldığında Türkiye ithalatında daha küçük paylara sahip olmakla birlikte hacimsel artış hızlarının büyük olması Türkiye ithalatı açısından önemlerini giderek arttırmaktadır (Tablo 1.2).

Tablo 1.2: Türkiye'nin Başlıca Ülke Gruplarından Yaptığı İthalattaki Değişim

ÜLKE GRUPLARI	1997 (Milyar \$)	2006 (Milyar \$)	% DEĞİŞİM
AB (27)	26,1	59,4	128
AB (27) Hariç Avrupa Ülkeleri	4,5	25,7	471
Yakın ve Orta Doğu	2,8	10,6	279
OECD	34,8	77,8	124
Karadeniz Ekonomik İşbirliği	4,5	27,0	500
Bağımsız Devletler Topluluğu	3,6	23,4	550
Türk Cumhuriyetleri	0,4	2,0	400
İslam Konferansı	5,2	19,1	267

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

1.2. Sektörel Sınıflandırma ve Sektörel Bazda Türkiye Dış Ticaret Profili

Bu çalışmada sektörel sınıflandırmada uluslar arası ticaret sınıflandırmalarından biri olan Harmonize Sistem¹ (HS) temel alınacaktır. Bu sistem ülkemizdeki istatistik veri tabanlarında *Fasillara Göre Dış Ticaret Sınıflandırması* şeklinde yer bulmaktadır. Harmonize Sistem merkezi Belçika'nın başkenti Brüksel'de bulunan, 160'ı aşkın ülkenin üyesi bulunduğu Dünya Gümrük Örgütü tarafından ticarete konu ürünlerin sınıflandırılması amacıyla geliştirilmiş bir sınıflandırma sistemidir. Dünya ticaretinin % 98'ini teşkil eden yaklaşık 200 ülke bu sistemi kabul etmiş ve veritabanlarını diğer bazlı sınıflandırma sistemleri yanı sıra bu sistem doğrultusunda da oluşturmaktadırlar.

HS, ürün gruplarını 1-99 arasındaki sayılarla sınıflandırmış ve sektörlerin bu ürün gruplarının birleşmesi sonucunda oluştuğunu öne sürmüştür. HS sınıflandırmasına göre ticarete konu sektörler ve hangi sayılı ürün gruplarından oluştukları aşağıda listelenmiştir (www.foreign-trade.com).

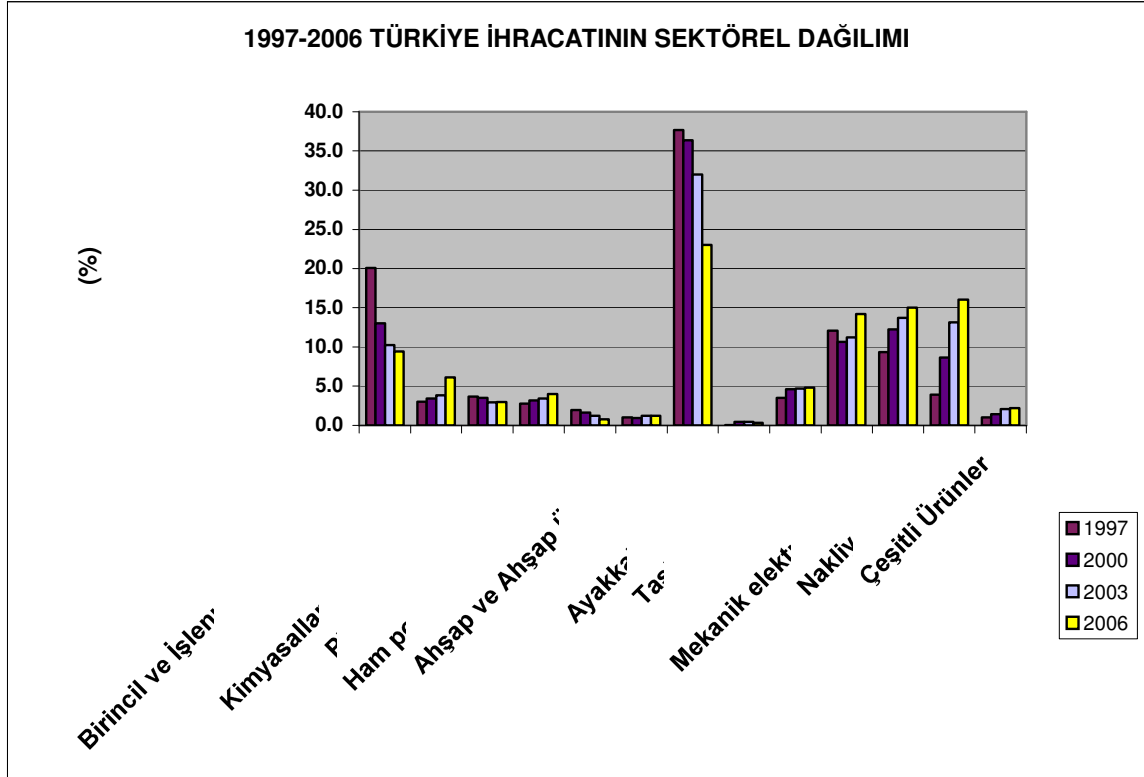
- 01-05 Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünler Sektörü
- 06-15 Bitkisel Ürünler Sektörü
- 16-24 Gıda Ürünleri Sektörü
- 25-27 Mineral Ürünleri Sektörü
- 28-38 Kimyasallar ve İlgili Endüstri Ürünleri Sektörü
- 39-40 Plastik ve Kauçuk Ürünleri Sektörü
- 41-43 Ham Post, Post, Deri ve Kürk Ürünleri Sektörü
- 44-49 Ahşap ve Ahşap Ürünleri Sektörü
- 50-63 Tekstil Ürünleri Sektörü
- 64-67 Ayakkabı ve Şapka Sektörü
- 68-71 Taşlar ve Camlar Sektörü
- 72-83 Metal Ürünleri Sektörü
- 84-85 Makine ve Elektriksel Teçhizat Sektörü
- 86-89 Nakliye Araçları Sektörü
- 90-97 Çeşitli Ürünler Sektörü
- 98-99 Hizmetler Sektörü

¹ *Harmonized Commodity Description and Coding System*

1.2.1. Sektörel Bazda Türkiye İhracatı

2006 yılı itibariyle Türkiye ihracatının sektörel dağılımına bakıldığında toplam içinde temsil ettikleri paylar itibariyle en büyük ihracatın sırasıyla; tekstil, nakliye araçları, mekanik elektronik teçhizat ve metaller sektörlerinde gerçekleştiği görülmektedir (Şekil 1.5).

Şekil 1.5: Türkiye İhracatının Sektörel Dağılımı (1997-2006)

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Türkiye ihracatının sektörel dağılımı ele alınan 1997-2006 yılları arasındaki süreçte önemli değişimler geçirmiştir. Genel bir deyişle, Türkiye ihracatında yerli girdi kullanan, emek yoğun sektörlerin payları azalırken, üretimde kullanılan girdilerin büyük bir kısmı ithal edilen, teknoloji ve enerji yoğun sektörlerin payları artma eğilimindedir. 2006 ve 1997 yılları verileri değerlendirildiğinde, toplam ihracat içindeki payları bakımından en büyük artışın yaşandığı sektörlerin sırasıyla; nakliye araçları, mekanik-elektronik teçhizat ve mineral maddeler sektörleri olduğu gözlenmektedir. Bu süreçte toplam ihracattan aldıkları paylar itibariyle en büyük azalma tekstil, bitkisel ürünler ve gıda ürünleri sektörlerinde yaşanmıştır (Tablo 1.3).

Tablo 1.3: Türkiye İhracat Profilindeki Sektörel Değişim (1997-2006)

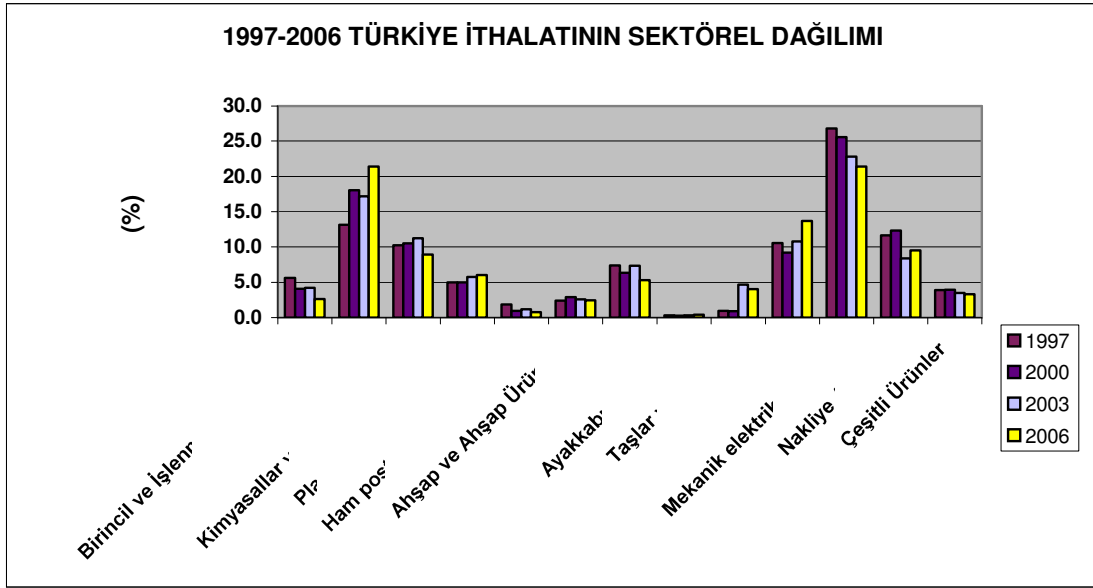
SEKTÖRLER	1997 (%)	2006 (%)	FARK
Canlı Hayvan ve Hayvansal Ürünler	1,1	0,5	- 0,6
Bitkisel Ürünler	10,5	5,1	- 5,4
Gıda Ürünleri	8,4	3,8	- 4,6
Mineral Maddeler	3,0	6,1	+ 3,1
Kimyasallar ve İlgili Sanayi Ürünleri	3,7	2,9	- 0,8
Plastik ve Kauçuklar	2,8	4,0	+ 1,2
Ham Post, Post, Deri ve Kauçuk	2,0	0,8	- 1,2
Ahşap ve Ahşap Ürünleri	1,0	1,2	+ 0,2
Tekstil Ürünleri	37,7	23,1	- 14,6
Ayakkabı ve Şapka	0,4	0,3	- 0,1
Taşlar ve Camlar	3,5	4,8	+ 1,3
Metaller	12,1	14,2	+ 2,1
Mekanik-Elektronik Teçhizat	9,3	15,0	+ 5,7
Nakliye Araçları	3,9	16,0	+ 12,1
Çeşitli Ürünler	1,0	2,2	+ 1,2

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

1.2.2. Sektörel Bazda Türkiye İthalatı

Türkiye'nin 2006 yılında yaptığı ithalattan en büyük payları sırasıyla; mineral maddeler, mekanik-elektronik teçhizat, metaller ve nakliye araçları sektörleri almıştır. 1997-2006 yılları arasındaki süreç incelendiğinde bu sektörlerden mineral maddeler ve metallerin toplam ithalat içindeki paylarının artma eğiliminde, mekanik-elektronik teçhizat ve nakliye araçları sektörlerinin toplam ithalat içinde temsil ettikleri payların ise azalma eğiliminde olduğu gözlenmektedir (Şekil 1.6).

Şekil 1.6: Türkiye İthalatının Sektörel Dağılımı (1997-2006)

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

2006 ve 1997 yılı ithalat verileri karşılaştırıldığında göze çarpan en önemli husus mineral maddeler sektörünün toplam ithalat içinde aldığı payın önemli oranda artmasıdır. Mineral maddeler sektörünün ithalat içindeki payında gözlenen bu artış Türkiye'nin enerji anlamında dışa bağımlılığın bir yansıması olarak değerlendirilebilir. İthalat içinden aldıkları payın büyüklüğüne göre diğer önemli sektörler mekanik-elektronik teçhizat, metaller ve nakliye araçları sektörleridir. Bu sektörlerden mekanik-elektronik teçhizat ve nakliye araçlarının aldıkları pay önemini korumakla birlikte Türkiye'nin toplam ithalatı içindeki payları azalma eğilimindedir. Metaller sektörü ithalatının aldığı payda ise 1997-2006 yılları arasındaki süreçte az da olsa bir artış gözlenmektedir (Tablo 1.4).

Tablo 1.4: Türkiye İthalat Profilindeki Sektörel Değişim (1997-2006)

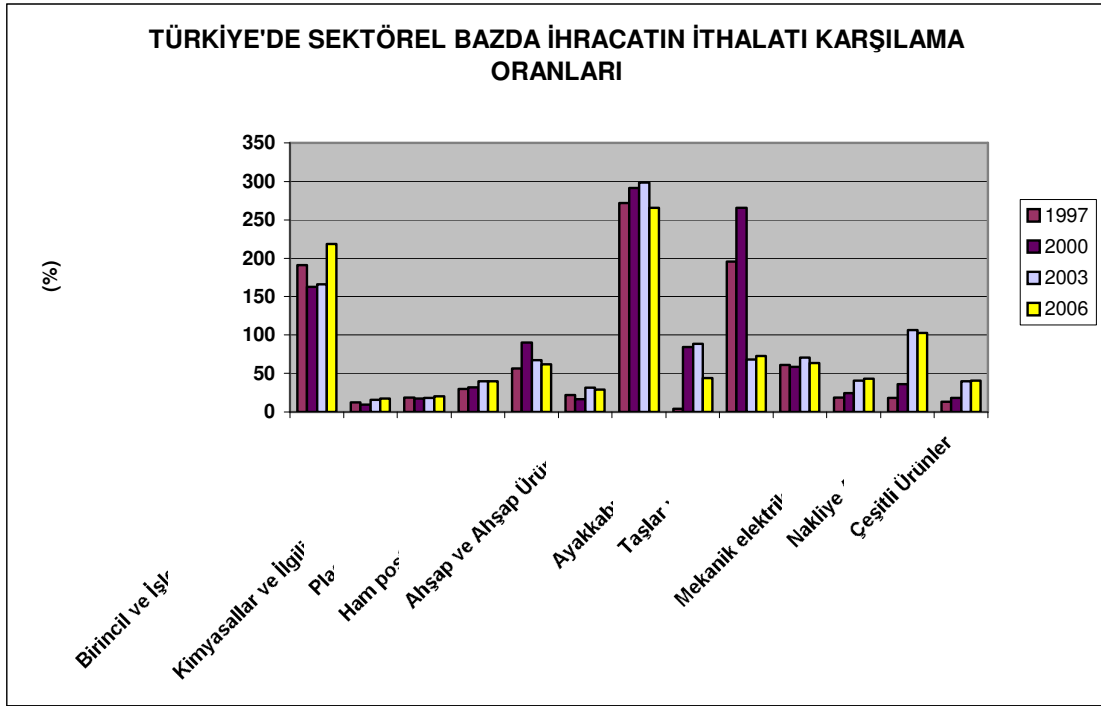
SEKTÖRLER	1997 (%)	2006 (%)	FARK
Canlı Hayvan ve Hayvansal Ürünler	0,2	0,1	- 0,1
Bitkisel Ürünler	3,7	1,5	- 2,2
Gıda Ürünleri	1,7	1,0	- 0,7
Mineral Maddeler	13,2	21,4	+ 8,2
Kimyasallar ve İlgili Sanayi Ürünleri	10,3	8,9	- 1,4
Plastik ve Kauçuklar	5,0	6,1	+ 1,1
Ham Post, Post, Deri ve Kauçuk	1,9	0,7	- 1,2
Ahşap ve Ahşap Ürünleri	2,4	2,5	+ 0,1
Tekstil Ürünleri	7,4	5,3	- 2,1
Ayakkabı ve Şapka	0,3	0,4	+ 0,1
Taşlar ve Camlar	1,0	4,0	+ 3,0
Metaller	10,6	13,7	+ 3,1
Mekanik-Elektronik Teçhizat	26,8	21,4	- 5,4
Nakliye Araçları	11,7	9,5	- 2,2

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

1.2.3. Sektörel Bazda Türkiye Dış Ticaret Dengesi

Dış ticaret açığının Türkiye için uzun yıllardır çözülemeyen bir sorun olması ve bu açığın giderek büyümesi sektörlerdeki ihracatın ithalatı karşılama oranlarının irdelenmesini gerekli kılmaktadır. Şekil 1.7 de görülebileceği gibi ihracatın ithalatı karşılama oranlarının en yüksek olduğu sektörler sırasıyla; tekstil sektörü ile birincil ve işlenmiş tarım ürünleri sektörleridir. Nakliye araçları sektöründe de 2003 ve 2006 yıllarında ihracatın ithalatı karşılama oranı % 100'ün üzerinde gerçekleşmiştir. Diğer tüm sektörlerde Türkiye dış ticaret açığı vermektedir. İhracatın ithalatı karşılama oranının en düşük seviyede gerçekleştiği sektörler ise sırasıyla; mineral maddeler, kimyasal sanayi ürünleri ve mekanik-elektronik teçhizat sektörleridir.

Şekil 1.7 : Sektörel İhracatın İthalatı Karşılama Oranları (1997-2006)

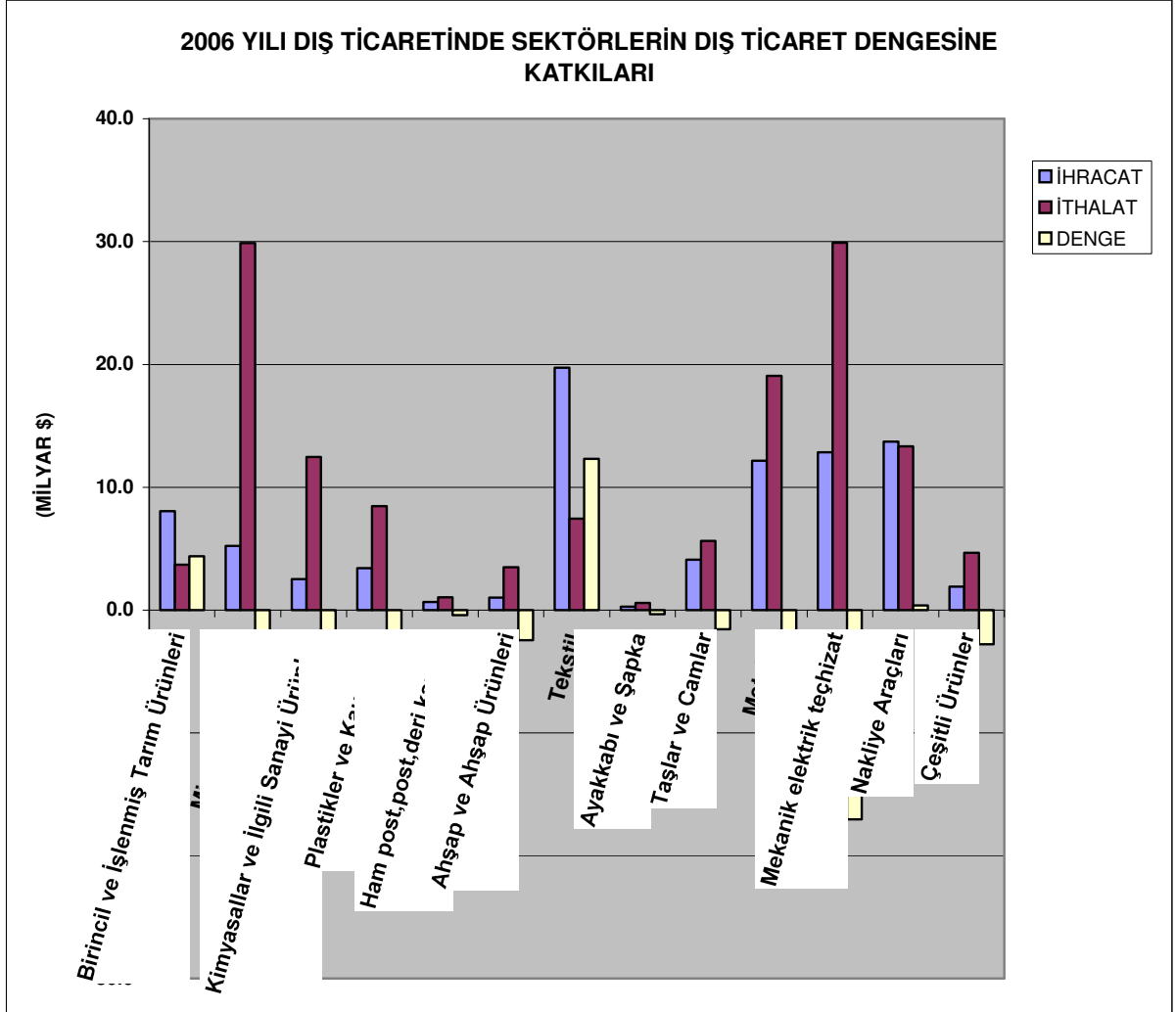

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Sektörler bazında yapılan dış ticaretin Türkiye'nin dış ticaret dengesine olumlu ya da olumsuz mali katkılarını anlayabilmek için 2006 yılı verileriyle tüm sektörlerin yapılan ihracat, ithalat ve dış ticaret dengeleri Şekil 1.8 de sunulmuştur. Şekilde de görülebileceği gibi tekstil, birincil ve işlenmiş tarım ürünleri ve nakliye araçları sektörleri dışındaki tüm sektörler dış ticaret açığı vermektedir. 2006 yılı dış ticaret verilerine göre en yüksek dış ticaret açığını 24,6 milyar \$ ile mineral maddeler sektörü verirken, bu sektörü 17 milyar \$ ile mekanik-elektronik teçhizat sektörü ve 9,9 milyar \$ ile kimyasallar ve ilgili sanayi ürünleri sektörleri izlemektedir. Mineral maddeler sektörünün diğer tüm sektörlerin enerji ihtiyacını sağlaması, son yıllardaki enerji fiyatlarının pahalılığı ve Türkiye'nin enerji anlamındaki dışa bağımlılığı en yüksek dış ticaret açığının bu sektörde gerçekleşmesine yol açmıştır. En yüksek dış ticaret fazlası veren sektörlerin başında ise 12,3 milyar \$ ile tekstil sektörü yer alırken bu sektörü 4,4 milyar \$ ile birincil ve işlenmiş tarım ürünleri sektörü izlemektedir. Dış ticaret fazlası veren bu sektörlerin her geçen yıl Türkiye toplam ihracatı içindeki paylarının azalmasıyla dış ticaret açığının giderek artma eğiliminde olduğu öngörülebilir. Özellikle en yüksek dış ticaret fazlası veren tekstil sektörü son yıllarda döviz kurunun düşüklüğü, uzak doğu etkisi, istihdam üzerindeki vergi yükleri ve enerji fiyatlarındaki pahalılık gibi sebeplerle ihracat alanında zorluklarla karşı karşıyadır. Birincil ve işlenmiş tarım ürünleri sektörü ise hammaddesini tarımdan elde etmesi, bu hammaddelere katma değer kazandırması ve Türkiye nüfusunun

oranı azalmakla birlikte hala önemli bir kısmının tarım alanında istihdam edilmesi gibi sebeplerle dış ticaret alanında açılım kazandırılması gereken sektörler arasında yer almaktadırlar.

Şekil 1.8: Türkiye Dış Ticaret Dengesine Sektörlerin Katkıları (2006)

Kaynak: TÜİK.

1.2.4. Türkiye'nin İhracat ve İthalatında En Büyük Paya Sahip Sektörlerin Pazarlara Göre Dağılımı

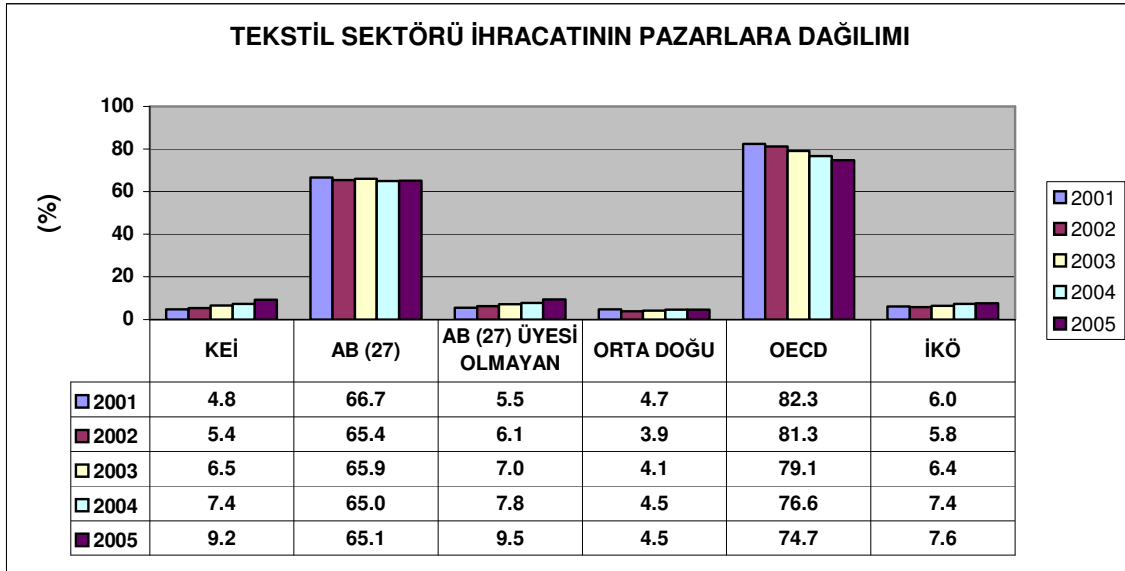
Türkiye'nin ihracatında 2006 yılı verileri itibarıyla en büyük paya sahip olan 3 sektör sırasıyla; tekstil, nakliye araçları ve mekanik-elektronik teçhizat sektörleridir. Türkiye'nin 2006 yılı içinde gerçekleştirdiği ithalatın sektörel dağılımı incelendiğinde ise en büyük paya sahip olan sektörlerin sırasıyla; mineral maddeler, mekanik-elektronik teçhizat ve metaller

sektörleri olduğu görülmektedir. Çalışmanın bu kısmında anılan sektörlerden yapılan ihracat ve ithalatın en önemli pazarlara dağılımı incelenecektir.

1.2.4.1. Sektörel Bazda Türkiye İhracatının Pazarlara Dağılımı

Tekstil sektörü, gerek 2006 yılı Türkiye toplam ihracatı içinde sahip olduğu %23,1 pay ve gerekse 12,3 milyar \$ dış ticaret fazlası vermesi nedeniyle Türkiye açısından oldukça önemli bir sektör konumundadır. Tekstil sektöründe gerçekleşen ihracatın ithalatı karşılama oranı da tüm sektörler içinde en yüksek seviyededir. 2001-2005 yılları arasındaki süreç incelendiğinde tekstil sektörü ihracatının yöneldiği en önemli pazarların sırasıyla; OECD ve AB(27) ülkeleri olduğu gözlenmektedir. Bu süreçte OECD ülkelerine yapılan tekstil sektörü ürünleri ihracatında bir miktar düşüş yaşanırken, AB(27) ülkelerinin payları sabit kalmıştır. Ele alınan süreçte Türkiye'nin tekstil sektörü ihracatından aldıkları payları önemli oranda artan ülke grupları ise Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve AB(27) üyesi olmayan Avrupa ülkeleridir (Şekil 1.9).

Şekil 1.9: Tekstil Sektörü İhracatında Başlıca Pazarlar (2001-2005)

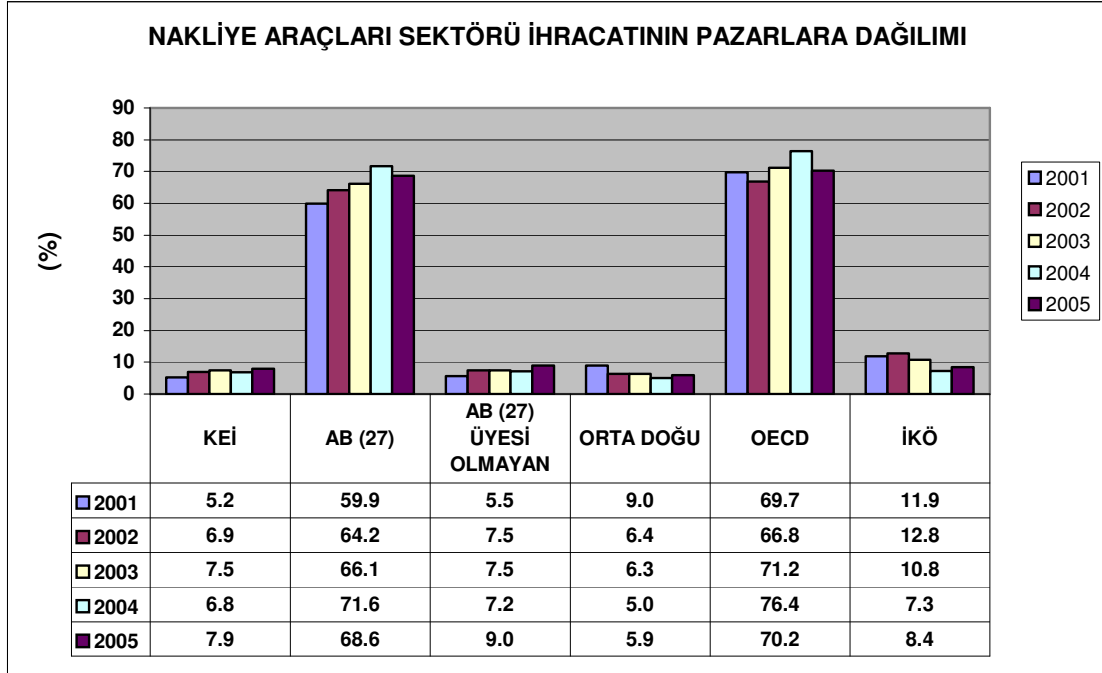

Kaynak: UNCTAD/WTO.

Türkiye'nin nakliye araçları sektöründen gerçekleştirdiği ihracat, 2006 yılı dış ticaret verilerine göre toplam ihracat içinde % 16'lık bir pay teşkil etmekte ve bu payla Türkiye toplam ihracatı içinde ikinci sırada yer almaktadır. Nakliye araçları sektörü aynı yıl 0,4 milyar \$ seviyesinde dış ticaret fazlası vermiştir. 2001-2005 yılları arasındaki süreç incelendiğinde nakliye araçları sektörü ihracatının yöneldiği en önemli pazarların sırasıyla OECD ve AB(27)

ülkeleri olduğu gözlenmektedir. Bu süreçte OECD ülkelerinin toplam nakliye ürünleri sektörü ihracatından aldıkları payın sabit kaldığı, AB(27) ülkelerinin payının ise arttığı gözlenmektedir. Ele alınan süreçte Türkiye'nin nakliye araçları sektörü ihracatından aldıkları payları önemli oranda artan diğer ülke grupları ise Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve AB(27) üyesi olmayan Avrupa ülkeleridir (Şekil 1.10).

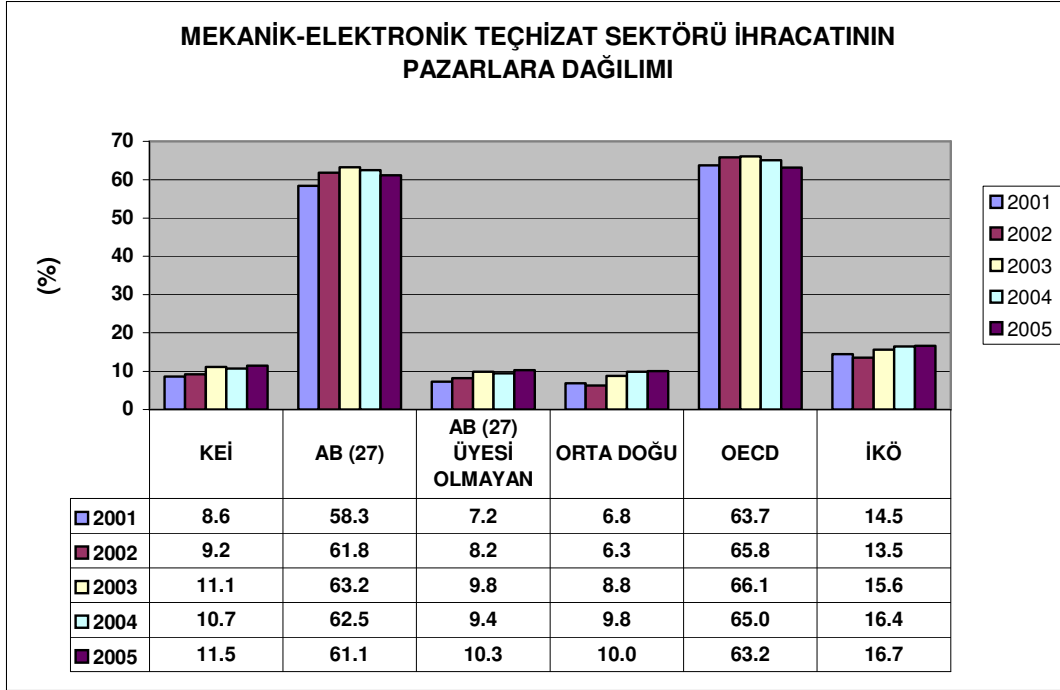
Şekil 1.10: Nakliye Araçları Sektörü İhracatında Başlıca Pazarlar (2001-2005)

Kaynak: UNCTAD/WTO.

Türkiye'nin mekanik-elektronik teçhizat sektöründen gerçekleştirdiği ihracat, 2006 yılı dış ticaret verilerine göre toplam ihracat içinde % 15'lik bir pay teşkil etmekte ve bu payla Türkiye toplam ihracatı içinde üçüncü sırada yer almaktadır. Mekanik-elektronik teçhizat sektörü, en fazla ihracat yapan üçüncü sektör olmakla birlikte aynı yıl 17,1 milyar \$ seviyesinde dış ticaret açığı vermiştir. 2001-2005 yılları arasındaki süreç incelendiğinde nakliye araçları sektörü ihracatının yöneldiği en önemli pazarların sırasıyla OECD ve AB(27) ülkeleri olduğu gözlenmektedir. Bu süreçte OECD ülkelerinin toplam nakliye ürünleri sektörü ihracatından aldıkları payın sabit kaldığı, AB(27) ülkelerinin payının ise az da olsa arttığı gözlenmektedir. Ele alınan süreçte Türkiye'nin mekanik-elektronik teçhizat sektörü ihracatından aldıkları payları önemli oranda artan diğer ülke grupları ise Orta Doğu, Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve AB(27) üyesi olmayan Avrupa ülkeleridir (Şekil 1.11).

Şekil 1.11: Mekanik-Elektronik Teçhizat Sektörü İhracatında Başlıca Pazarlar (2001-2005)

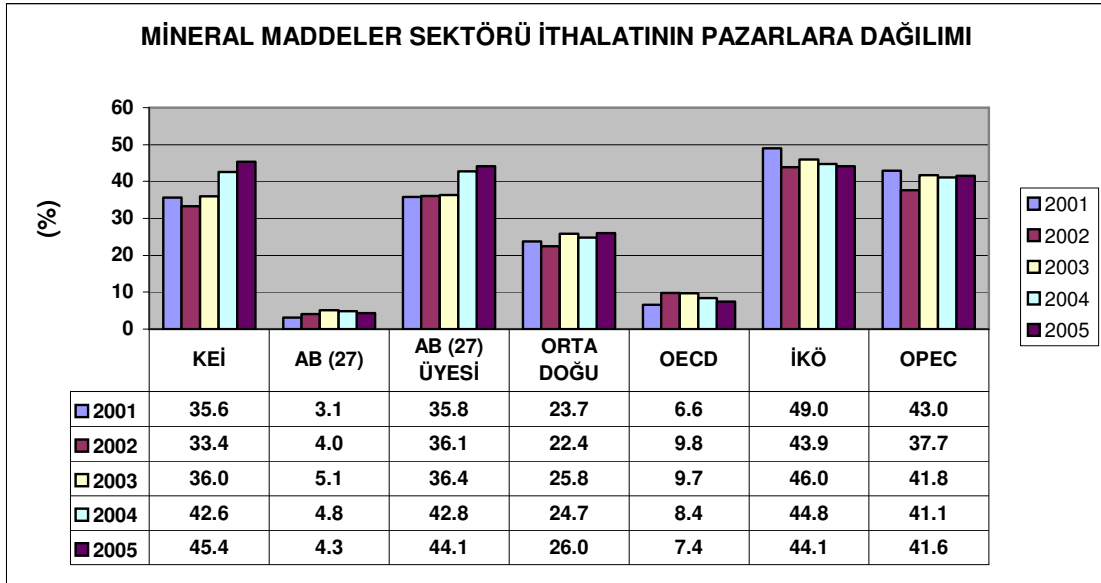

Kaynak: UNCTAD/WTO.

1.2.4.2. Sektörel Bazda Türkiye İthalatının Pazarlara Dağılımı

Türkiye'nin mineral maddeler sektöründe gerçekleştirdiği ithalat, 2006 yılı dış ticaret verilerine göre toplam ithalat içinde % 21,4'lük bir pay teşkil etmekte ve mineral maddeler sektörü bu payla Türkiye toplam ithalatı içinde ilk sırayı aynı payı alan mekanik-elektronik teçhizat sektörü ile paylaşmaktadır. Mineral maddeler sektörü aynı yıl verdiği 24,7 milyar \$ seviyesinde dış ticaret açığıyla en fazla dış ticaret açığı veren sektör konumundadır. 2001-2005 yılları arasındaki süreç incelendiğinde mineral maddeler sektörü ithalatında en önemli ülke gruplarının sırasıyla; İslam Konferansı Örgütü ve OPEC ülkeleri olduğu gözlenmektedir. Bu süreçte, Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve AB(27) üyesi olmayan Avrupa ülkeleri Türkiye toplam mineral maddeler sektörü ithalatından aldıkları payı her geçen yıl arttırmaktadırlar (Şekil 1.12).

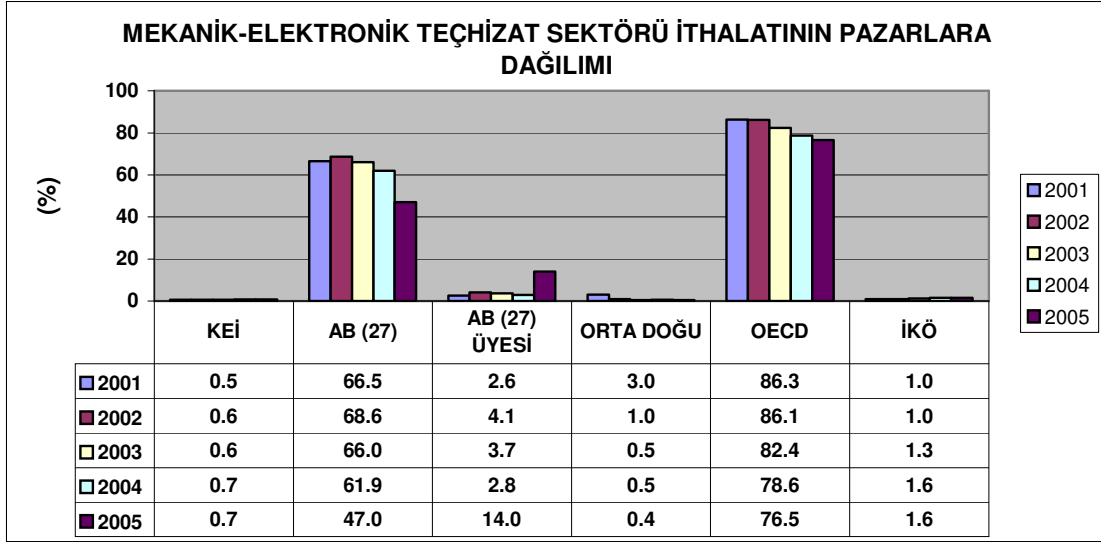
Şekil 1.12: Mineral Maddeler Sektörü İthalatında Başlıca Pazarlar (2001-2005)

Kaynak: UNCTAD/WTO.

Türkiye'nin mekanik-elektronik teçhizat sektöründe gerçekleştirdiği ithalat, 2006 yılı dış ticaret verilerine göre toplam ithalat içinde % 21,4'lük bir pay teşkil etmektedir. Bu sektörden yapılan dış ticarete 2006 yılı verileriyle 17,1 milyar \$'lık bir dış ticaret açığı gerçekleşmiştir. Türkiye'nin mekanik-elektronik teçhizat ithalatında başlıca öneme sahip ülke grupları sırasıyla; OECD ve AB(27) ülkeleridir. Bu iki ülke grubu toplam içinde çok büyük bir paya sahiptir. Ele alınan diğer ülke gruplarından yapılan ithalat göz önüne alındığında AB(27) üyesi olmayan ülkelerin paylarını son dönemde arttırdıkları görülmektedir (Şekil 1.13).

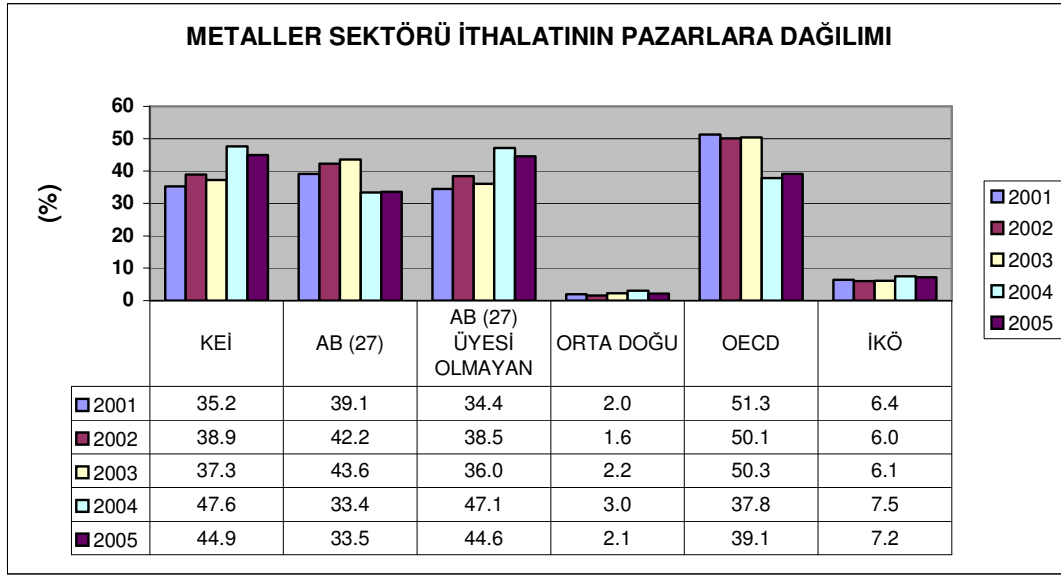
Şekil 1.13: Mekanik-Elektronik Teçhizat Sektörü İthalatında Başlıca Pazarlar (2001-2005)

Kaynak: UNCTAD/WTO.

Türkiye'nin metaller sektöründe gerçekleştirdiği ithalat, 2006 yılı dış ticaret verilerine göre toplam ithalat içinde % 13,7'lik bir pay teşkil etmektedir. Metaller sektörü aynı yıl verileriyle 6,9 milyar \$'lık bir dış ticaret açığı vermiştir. Türkiye'nin metaller sektörü ithalatında başlıca öneme sahip ülke grupları sırasıyla; Karadeniz Ekonomik İşbirliği, AB(27) üyesi olmayan Avrupa, OECD ve AB(27) ülkeleridir. OECD ve AB(27) ülkelerinin payları yıllar itibariyle azalma, Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve AB(27) üyesi olmayan Avrupa ülkelerinin payları ise artma eğilimindedir (Şekil 1.14).

Şekil 1.14: Metaller Sektörü İthalatında Başlıca Pazarlar (2001-2005)

Kaynak: UNCTAD/WTO.

1.3. Gıda Ürünleri Sektörü Kapsamı ve Dış Ticaret Profili

Gıda ürünleri sektörü; yerli girdi olarak nitelendirilebilecek tarımsal hammaddeleri uygun işleme koşullarına tabi tutarak, hem artan nüfusun besin ihtiyacını karşılamakta hem de yerli girdi kullandığı için dış ticaret dengesine olumlu katkıda bulunmaktadır. Çalışmanın bu kısmından itibaren öncelikle HS sınıflandırmasına göre gıda ürünleri sektörünün faaliyet alanları belirlenecek, sonrasında ise bu sektöre ilişkin bazı temel dış ticaret göstergelerine sayısal veriler ışığında yer verilecektir.

Gıda ürünleri sektörü HS sınıflandırmasına göre;

- Et, balık, kabuklu hayvan, yumuşakça vb. hayvansal müstahzarlar,
- Şeker ve şeker mamulleri,
- Kakao ve kakao müstahzarları,
- Esasını hububat, un, şeker, süt teşkil eden müstahzarlar,
- Sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri,
- Yenilebilir çeşitli gıda müstahzarları,
- Meşrubat, alkollü içkiler ve sirke,
- Gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri, hazır hayvan gıdaları ve
- Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler,

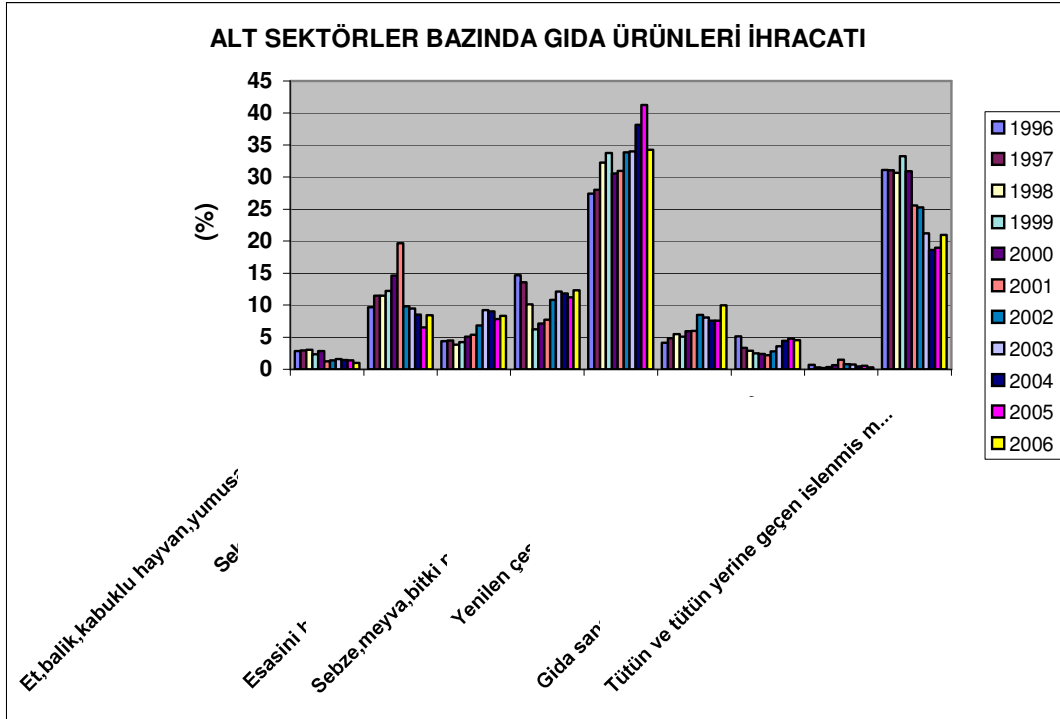
alt sektörlerinden oluşmaktadır.

1.3.1. Gıda Ürünleri Sektörü Dış Ticaret Profili

Gıda ürünleri sektörü ihracatı, Türkiye'nin ihracatındaki son yıllardaki yüksek artış oranını yakalayamamış ve 1997 yılında toplam ihracat içinde % 8,4'lük bir paya sahipken 2006 yılında bu oran % 3,8 olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte gıda ürünleri sektörünün dış ticaret yapısı, gerek bu çalışmanın ana konusunu oluşturması ve gerekse Türkiye açısından ekonomik ve sosyal önemi nedeniyle alt sektörler bazında ele alınacaktır. Bu amaçla gıda ürünleri sektörü kendisini oluşturan alt sektörler bazında ve 1996-2006 zaman dilimi çerçevesinde ihracat ve ithalat açısından incelenecektir.

Türkiye'nin gıda ürünleri sektörü ihracatı içindeki en büyük paya sahip alt sektörler sırasıyla; sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri sektörü, tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler sektörü, şeker ve şeker mamulleri sektörü ve esasını hububat, un, şeker, süt teşkil eden müstahzarlar sektörüdür. 1996-2006 yılı arasında alt sektörlerin toplam gıda ürünleri ihracatı içindeki paylarındaki değişim incelendiğinde; sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri sektörünün artış, tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler sektörünün ise azalma eğiliminde olduğu görülmektedir (Şekil 1.15).

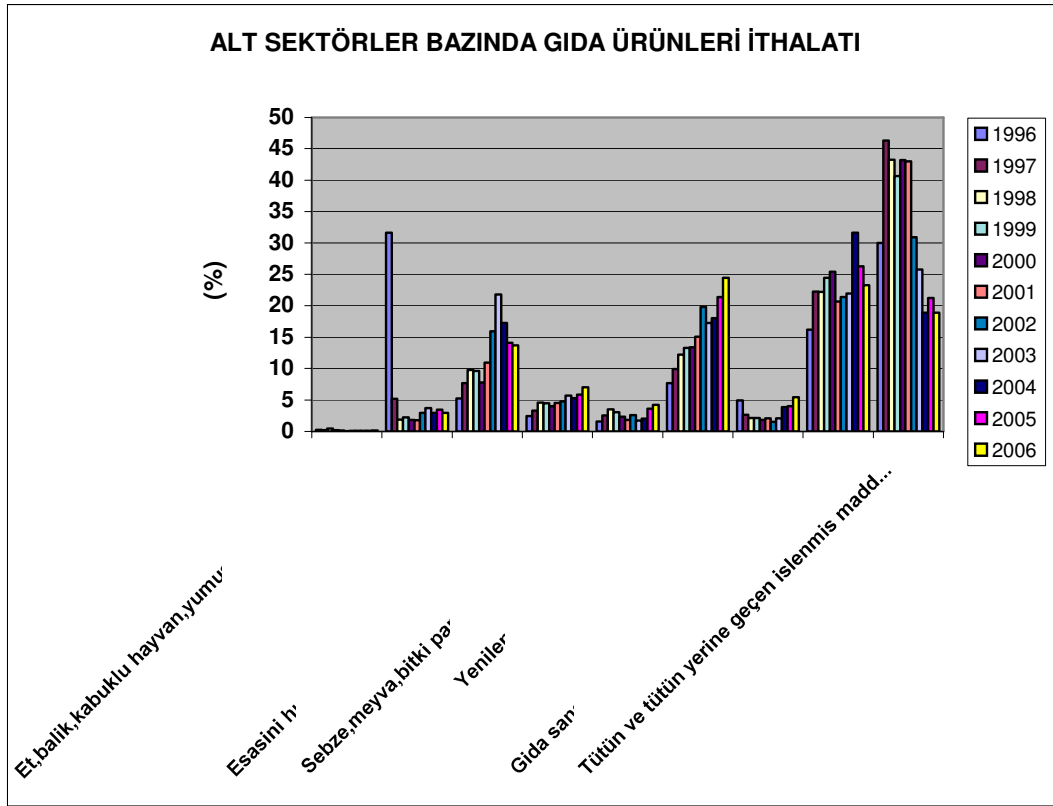
Şekil 1.15 : 1996-2006 Türkiye'nin Alt Sektörler Bazında Gıda Ürünleri İhracatı

Kaynak: TÜİK.

Türkiye'nin gıda ürünleri sektörü ithalatı içindeki en büyük paya sahip alt sektörler sırasıyla; tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler sektörü, gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri, hazır hayvan gıdaları sektörü, yenilebilir çeşitli gıda müstahzarları sektörü ve kakao ve kakao müstahzarları sektörüdür. 1996-2006 yılı arasında alt sektörlerin toplam gıda ürünleri ithalatı içindeki paylarındaki değişim incelendiğinde; tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler sektörünün azalma, gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri, hazır hayvan gıdaları sektörü ve yenilebilir çeşitli gıda müstahzarları sektörünün artış eğiliminde olduğu görülmektedir (Şekil 1.16).

Şekil 1.16: Türkiye'nin Alt Sektörler Bazında Gıda Ürünleri İthalatı (1996-2006)

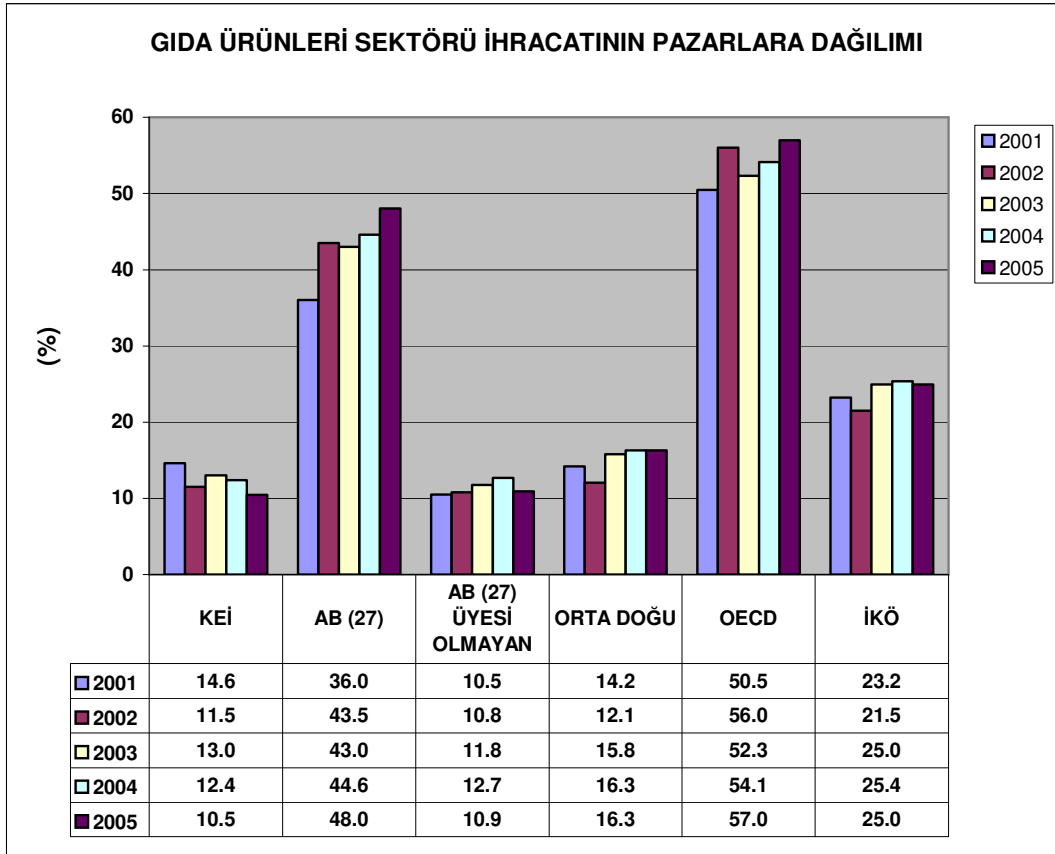

Kaynak: TÜİK.

1.3.2. Türkiye'nin Gıda Ürünleri Sektörü Dış Ticaretinin Pazarlara Dağılımı

Gıda ürünleri sektörünün 2001-2005 yılları arasında gerçekleştirdiği ihracat incelendiğinde en büyük paya sahip pazarların sırasıyla; OECD, AB(27) ve İslam Konferansı Örgütü ülkeleri olduğu görülmektedir. İncelenen bu dönemde, tüm ülke grupları arasında sadece Karadeniz Ekonomik İşbirliği ülkelerinin toplam içindeki paylarının azaldığı, diğer tüm ülke gruplarının paylarının ise paylarının arttığı görülmektedir (Şekil 1.17).

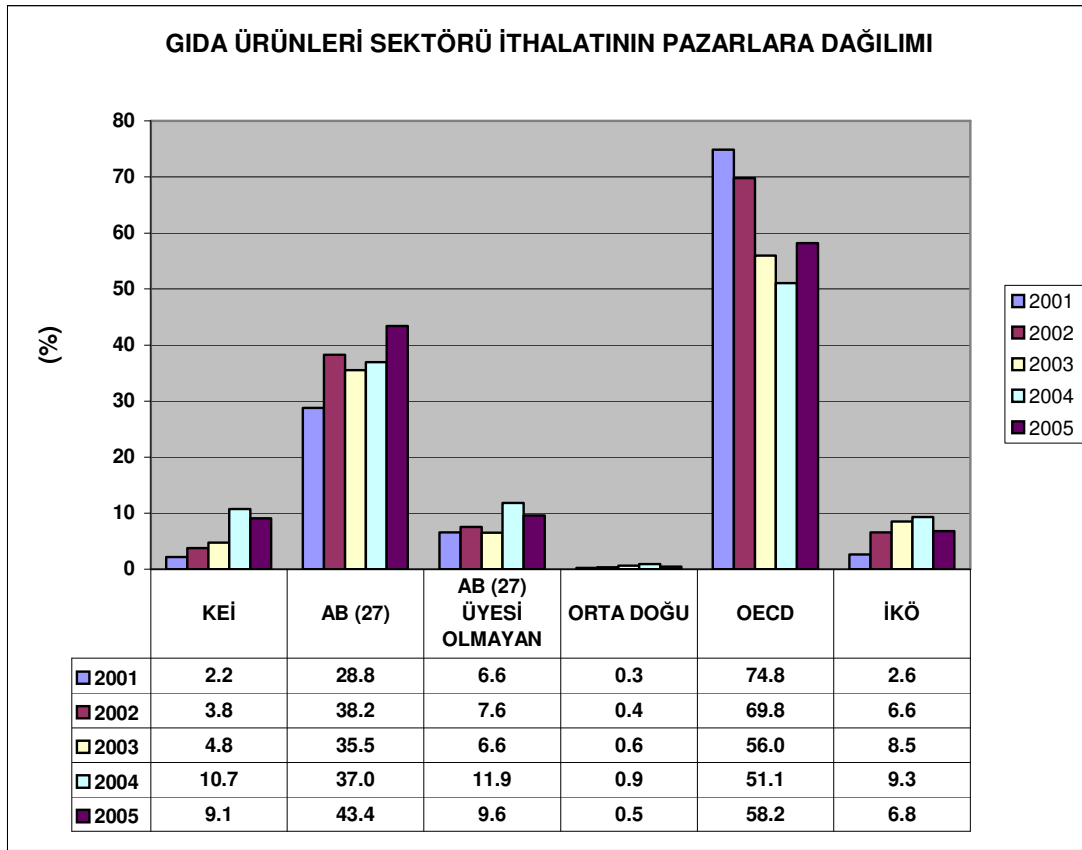
Şekil 1.17: Türkiye'nin Gıda Ürünleri Sektörü İhracatının Başlıca Pazarlara Dağılımı

Kaynak: UNCTAD/WTO.

Gıda ürünleri sektörünün 2001-2005 yılları arasında gerçekleştirdiği ithalat incelendiğinde en büyük paya sahip pazarların sırasıyla; OECD ve AB (27) ülkeleri olduğu görülmektedir. İncelenen bu dönemde, OECD ülkelerinin toplam gıda ürünleri ithalatı içindeki paylarının azalma, AB (27) ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği ülkelerinin paylarının ise artma eğiliminde olduğu görülmektedir (Şekil 1.18).

Şekil 1.18: Türkiye'nin Gıda Ürünleri Sektörü İthalatının Başlıca Pazarlara Dağılımı

Kaynak: UNCTAD/WTO.

1.4. Türkiye'nin Gıda Sanayi Alt Sektörleri Dış Ticaretindeki Rekabet Gücü

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye'nin gıda sanayi alt sektörlerindeki dış ticaret yapısını, bu sektörlerde rekabet edebilirlik ve uzmanlaşma düzeyini irdelemek amacıyla bazı hesaplamalara yer verilecektir. Bu amaçla kullanılan hesaplama yöntemleri ve formüller Camanzi L., Malorgio G. ve Regazzi D. (2003) çalışmasından elde edilmiştir. Aşağıda öncelikle kullanılan hesaplama yöntemleri ve formüller hakkında açıklayıcı bilgilere yer verilecek, sonrasında bu yöntemler yardımıyla Türkiye'nin gıda sanayi alt sektörleri dış ticaretindeki mevcut durum genel olarak ve bazı ülke grupları özelinde ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Normalize Edilmiş Ticaret Dengesi

Normalize edilmiş ticaret dengesi endeksi – 100 ve + 100 sayısal aralığında değerler almakta ve artan değerler ülkenin ele alınan sektördeki uzmanlaşma düzeyinin artması şeklinde yorumlanmaktadır.

$$SN_i = \frac{(X_i - M_i)}{(X_i + M_i)} * 100 \quad (1.1)$$

SN_i : normalize edilmiş denge (uzmanlaşma endeksi)

X_i : i alt sektöründeki ihracat değeri

M_i : i alt sektöründeki ithalat değeri

Türkiye'nin 1996-2006 yılları arasında gıda sanayi alt sektörlerindeki uzmanlaşma düzeyleri normalize edilmiş ticaret endeksi yardımıyla ele alındığında en yüksek düzeyde uzmanlaşmanın gerçekleştiği sektörlerin sırasıyla, et, balık, kabuklu hayvan, yumuşakça vb. hayvansal müstahzarlar; sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleeri; şeker ve şeker mamulleri ve esasını hububat, un, nişasta, süt teşkil eden müstahzarlar sektörleri olduğu görülmektedir. Bu süreçte Türkiye açısından en düşük düzeyde uzmanlaşmanın gerçekleştiği sektörler ise sırasıyla, gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri, hazır hayvan gıdaları; yenilebilir çeşitli gıda müstahzarları; kakao ve kakao müstahzarları sektörleridir. Konuya bu yönüyle bakıldığında Türkiye'nin et, balık, kabuklu hayvan, yumuşakça vb. hayvansal müstahzarlar; sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleeri; şeker ve şeker mamulleri ve esasını hububat, un, nişasta, süt teşkil eden müstahzarlar sektörlerindeki dış ticaretinde avantajlı konumda olduğu söylenebilir (Tablo 1.5).

Tablo 1.5: Türkiye'nin Gıda Sanayi Alt Sektörlerindeki Uzmanlaşma Derecesi

SEKTÖRLER	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Et, balık, kabuklu hayvan, yumuşakça vb. hayvansal müstahzarlar	92	95	90	94	95	96	95	95	94	95	90
Şeker ve şeker mamulleri	- 19	71	89	85	88	93	77	69	71	64	75
Kakao ve kakao müstahzarları	30	22	3	2	12	12	- 2	- 5	3	14	19
Esasını hububat, un, nişasta, süt teşkil eden müstahzarlar	86	83	71	54	55	63	67	64	64	64	61
Sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleeri	95	93	92	93	92	96	94	95	95	93	90
Yenilebilir çeşitli gıda müstahzarları	8	13	10	- 6	- 7	1	- 2	1	- 8	- 8	- 1
Meşrubat, alkollü içkiler ve sirke	39	54	56	47	44	46	61	58	40	48	33
Gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri, hazır hayvan gıdaları	- 83	- 93	- 95	- 94	- 91	- 69	- 84	- 87	- 95	- 91	- 94
Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler	39	28	31	31	17	21	30	28	33	36	46

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Lafay Endeksi

Lafay endeksi, ülkelerin belirlenmiş sektörlerdeki rekabetçi ve karşılaştırmalı üstünlüklerini ölçmede kullanılan bir göstergedir. Endeks (+) ve (-) değerler alabilmekte, (+) değerler karşılaştırmalı avantaj, (-) değerler ise karşılaştırmalı dezavantaj olarak yorumlanmaktadır.

$$L_i = \frac{(X_i + M_i)}{\sum_i (X_i + M_i)} * \left[\frac{(X_i - M_i)}{(X_i + M_i)} - \frac{\sum_i (X_i - M_i)}{\sum_i (X_i + M_i)} \right] \quad (1.2)$$

L_i : lafay endeksi (karşılaştırmalı üstünlük endeksi)

X_i : i alt sektöründeki ihracat değeri

M_i : i alt sektöründeki ithalat değeri

$\sum X_i$: tüm gıda sektöründeki ihracat değeri

$\sum M_i$: tüm gıda sektöründeki ithalat değeri

Türkiye'nin 1996-2006 yılları arasında gıda sanayi alt sektörlerindeki karşılaştırmalı üstünlük düzeyleri Lafay endeksi yardımıyla ele alındığında (+) değer alan, diğer bir deyişle rekabet üstünlüğü olan sektörlerin sırasıyla, sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri; esasını hububat, un, nişasta, süt teşkil eden müstahzarlar; şeker ve şeker mamulleri; et, balık, kabuklu hayvan, yumuşakça vb. hayvansal müstahzarlar; meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektörleri olduğu görülmektedir. Geri kalan diğer sektörlerde endeks negatif değer almakta ve bu sektörlerde Türkiye'nin karşılaştırmalı üstünlüğünün olmadığı düşünülmektedir (Tablo 1.6).

Tablo 1.6: Türkiye'nin Gıda Sanayi Alt Sektörlerindeki Karşılaştırmalı Üstünlük Derecesi

SEKTÖRLER	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Et,balık,kabuklu hayvan,yumuşakça vb. hayvansal müstahzarlar	0.0110	0.0107	0.0104	0.0091	0.0120	0.0046	0.0055	0.0066	0.0058	0.0053	0.0035
Şeker ve şeker mamulleri	-0.0941	0.0250	0.0378	0.0419	0.0574	0.0720	0.0294	0.0248	0.0245	0.0128	0.0228
Kakao ve kakao müstahzarları	-0.0035	-0.0127	-0.0233	-0.0226	-0.0123	-0.0226	-0.0388	-0.0546	-0.0363	-0.0260	-0.0224
Esasını hububat, un,nişasta, süt teşkil eden müstahzarlar	0.0524	0.0409	0.0218	0.0077	0.0138	0.0125	0.0257	0.0278	0.0291	0.0223	0.0218
Sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri	0.1107	0.1014	0.1135	0.1289	0.1262	0.1172	0.1328	0.1397	0.1602	0.1564	0.1248
Yenilebilir çeşitli gıda müstahzarları	-0.0154	-0.0202	-0.0265	-0.0346	-0.0334	-0.0366	-0.0482	-0.0395	-0.0462	-0.0575	-0.0600
Meşrubat, alkollü içkiler ve sirke	0.0008	0.0027	0.0027	0.0017	0.0025	0.0004	0.0052	0.0066	0.0025	0.0032	-0.0040
Gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri, hazır hayvan gıdaları	-0.0665	-0.0872	-0.0867	-0.1010	-0.1112	-0.0773	-0.0876	-0.0917	-0.1383	-0.1072	-0.0953
Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler	0.0047	-0.0606	-0.0496	-0.0310	-0.0550	-0.0703	-0.0241	-0.0196	-0.0012	-0.0092	0.0087

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Türkiye'nin 2001-2005 yılları arasında AB (27) ülkeleri ile gıda sanayi alt sektörlerinde gerçekleştirdiği dış ticaret ele alındığında karşılaştırmalı üstünlüğün düzeyine göre sırasıyla, sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri; tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler; et, balık, kabuklu hayvan, yumuşakça vb. hayvansal müstahzarlar; şeker ve şeker mamulleri sektörlerinde rekabet avantajına sahip olduğu söylenebilir. Geri kalan tüm sektörlerde ise AB (27) ülkeleri Türkiye'ye göre karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptirler. Burada dikkat çeken husus tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler sektöründe Türkiye'nin 2001-2005 ortalaması itibariyle rekabet üstünlüğüne sahip olmasına rağmen son yıllarda ibrenin AB (27) lehine dönmesidir (Tablo 1.7).

Tablo 1.7: Türkiye'nin Gıda Sanayi Alt Sektörlerinde AB (27) Ülkelerine Göre Karşılaştırmalı Üstünlük Derecesi

SEKTÖRLER	2001	2002	2003	2004	2005
Et,balık,kabuklu hayvan,yumuşakça vb hayvansal müstahzarlar	0.010	0.010	0.012	0.010	0.009
Şeker ve şeker mamulleri	0.006	0.007	0.004	0.008	0.005
Kakao ve kakao müstahzarları	-0.034	-0.043	-0.043	-0.039	-0.029
Esasini hububat,un,nisasta,süt teskil eden müstahzarlar	-0.040	-0.030	-0.039	-0.035	-0.034
Sebze,meyve,bitki parçaları,sert kabuklu yemiş konserveleri	0.200	0.196	0.204	0.232	0.222
Yenilen çeşitli gıda müstahzarları	-0.143	-0.154	-0.131	-0.139	-0.133
Meşrubat,alkollü içkiler ve sirke	-0.009	0.003	0.001	-0.005	0.000
Gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri,hazır hayvan gıdaları	-0.033	-0.037	-0.029	-0.031	-0.028
Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler	0.042	0.047	0.021	-0.002	-0.013

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Türkiye'nin 2001-2005 yılları arasında OECD ülkeleri ile gıda sanayi alt sektörlerinde gerçekleştirdiği dış ticaret incelendiğinde karşılaştırmalı üstünlüğün düzeyine göre sırasıyla, sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri; et, balık, kabuklu hayvan, yumuşakça vb. hayvansal müstahzarlar; şeker ve şeker mamulleri sektörlerinde rekabet avantajına sahip olduğu söylenebilir. Geri kalan tüm sektörlerde ise OECD ülkeleri Türkiye'ye göre karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptirler. Burada dikkat çeken husus tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler sektöründe OECD ülkelerinin 2001-2005 ortalaması itibariyle rekabet üstünlüğüne sahip olmalarına rağmen son yıllarda avantajın Türkiye lehine dönmesidir (Tablo 1.8).

Tablo 1.8: Türkiye'nin Gıda Sanayi Alt Sektörlerinde OECD Ülkelerine Göre Karşılaştırmalı Üstünlük Derecesi

SEKTÖRLER	2001	2002	2003	2004	2005
Et,balık,kabuklu hayvan,yumuşakça vb hayvansal müstahzarlar	0.010	0.010	0.012	0.009	0.008
Şeker ve şeker mamulleri	0.011	0.012	0.008	0.009	0.007
Kakao ve kakao müstahzarları	-0.012	-0.023	-0.025	-0.027	-0.022
Esasini hububat,un,nisasta,süt teskil eden müstahzarlar	-0.013	-0.011	-0.020	-0.024	-0.026
Sebze,meyve,bitki parçaları,sert kabuklu yemiş konserveleri	0.221	0.210	0.216	0.232	0.226
Yenilen çeşitli gıda müstahzarları	-0.082	-0.110	-0.112	-0.125	-0.118
Meşrubat,alkollü içkiler ve sirke	-0.001	0.005	0.000	-0.009	-0.004
Gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri,hazır hayvan gıdaları	-0.089	-0.088	-0.083	-0.092	-0.087
Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler	-0.046	-0.005	0.005	0.026	0.016

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Türkiye'nin 2001-2005 yılları arasında Karadeniz Ekonomik İşbirliği ülkeleri ile gıda sanayi alt sektörlerinde gerçekleştirdiği dış ticaret incelendiğinde meşrubat, alkollü içkiler ve sirke ile gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri, hazır hayvan gıdaları sektörleri haricindeki tüm sektörlerde rekabet avantajına sahip olduğu söylenebilir. Türkiye'nin KEİ ülkeleri karşısında en büyük rekabet avantajına sahip olduğu sektör sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri sektörüdür (Tablo 1.9).

Tablo 1.9: Türkiye'nin Gıda Sanayi Alt Sektörlerinde KEİ Ülkelerine Göre Karşılaştırmalı Üstünlük Derecesi

SEKTÖRLER	2001	2002	2003	2004	2005
Et,balık,kabuklu hayvan,yumuşakça vb hayvansal müstahzarlar	0.000	0.000	0.001	0.001	0.002
Şeker ve şeker mamulleri	0.025	0.023	0.009	0.034	0.007
Kakao ve kakao müstahzarları	0.008	0.027	0.034	0.072	0.071
Esasini hububat,un,nisasta,süt teskil eden müstahzarlar	0.007	0.024	0.024	0.048	0.047
Sebze,meyve,bitki parçaları,sert kabuklu yemiş konserveleri	0.017	0.058	0.063	0.116	0.103
Yenilen çeşitli gıda müstahzarları	0.011	0.032	0.032	0.044	0.046
Meşrubat,alkollü içkiler ve sirke	-0.003	0.001	-0.001	0.000	-0.003
Gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri,hazır hayvan gıdaları	-0.064	-0.170	-0.183	-0.372	-0.316
Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler	-0.001	0.005	0.021	0.057	0.044

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Türkiye'nin 2001-2005 yılları arasında AB (27) Üyesi Olmayan Avrupa ülkeleri ile gıda sanayi alt sektörlerinde gerçekleştirdiği dış ticaret incelendiğinde yenilen çeşitli gıda müstahzarları ve gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri, hazır hayvan gıdaları sektörleri haricindeki tüm sektörlerde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu söylenebilir. Bu zaman aralığında Türkiye'nin sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri; kakao ve kakao müstahzarları ve tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler sektörlerindeki görece üstünlüğünü her geçen yıl arttırdığı gözlenmektedir. Bununla birlikte, meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektöründe Türkiye 2001-2005 ortalamasında üstün olmakla birlikte son yıllarda AB (27) Üyesi Olmayan Avrupa ülkelerinin bu sektörde rekabet avantajını elde ettiği söylenebilir (Tablo 1.10).

Tablo 1.10: Türkiye'nin Gıda Sanayi Alt Sektörlerinde AB (27) Üyesi Olmayan Avrupa Ülkelerine Göre Karşılaştırmalı Üstünlük Derecesi

SEKTÖRLER	2001	2002	2003	2004	2005
Et,balık,kabuklu hayvan,yumuşakça vb hayvansal müstahzarlar	0.001	0.001	0.001	0.001	0.000
Şeker ve şeker mamulleri	0.036	0.026	-0.002	0.027	0.015
Kakao ve kakao müstahzarları	0.022	0.041	0.044	0.071	0.064
Esasini hububat,un,nisasta,süt teskil eden müstahzarlar	0.027	0.046	0.039	0.054	0.045
Sebze,meyve,bitki parçaları,sert kabuklu yemiş konserveleri	0.082	0.104	0.091	0.126	0.117
Yenilen çeşitli gıda müstahzarları	-0.031	-0.029	-0.026	-0.005	0.003
Meşrubat,alkollü içkiler ve sirke	0.005	0.007	0.003	0.000	-0.005
Gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri,hazır hayvan gıdaları	-0.069	-0.136	-0.180	-0.341	-0.289
Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler	-0.073	-0.058	0.029	0.069	0.050

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Türkiye'nin 2001-2005 yılları arasında Ortadoğu ülkeleri ile gıda sanayi alt sektörlerinde gerçekleştirdiği dış ticaret incelendiğinde yenilen çeşitli gıda müstahzarları ve gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri, hazır hayvan gıdaları sektörlerinde dezavantajlı pozisyonda olduğu, et, balık, kabuklu hayvan, yumuşakça vb. hayvansal müstahzarlar ile şeker ve şeker mamulleri sektörlerinde ise rekabet avantajı ya da dezavantajına sahip olmadığı görülmektedir (Tablo 1.11).

Tablo 1.11: Türkiye'nin Gıda Sanayi Alt Sektörlerinde Ortadoğu Ülkelerine Göre Karşılaştırmalı Üstünlük Derecesi

SEKTÖRLER	2001	2002	2003	2004	2005
Et,balık,kabuklu hayvan,yumuşakça vb hayvansal müstahzarlar	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Şeker ve şeker mamulleri	0.003	0.001	-0.005	0.001	-0.001
Kakao ve kakao müstahzarları	0.001	0.002	0.005	0.009	0.003
Esasini hububat,un,nisasta,süt teskil eden müstahzarlar	0.002	0.005	0.008	0.012	0.005
Sebze,meyve,bitki parçaları,sert kabuklu yemiş konserveleri	-0.002	0.000	0.002	0.005	0.002
Yenilen çeşitli gıda müstahzarları	-0.006	-0.007	-0.012	-0.004	-0.009
Meşrubat,alkollü içkiler ve sirke	0.000	0.000	0.002	0.006	0.003
Gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri,hazır hayvan gıdaları	-0.003	-0.008	-0.006	-0.032	-0.006
Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler	0.004	0.007	0.005	0.004	0.003

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Türkiye'nin 2001-2005 yılları arasında İslam Konferansı Örgütü üyesi ülkeler ile gıda sanayi alt sektörlerinde gerçekleştirdiği dış ticaret incelendiğinde kakao ve kakao müstahzarları ile gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri, hazır hayvan gıdaları sektörlerinde rekabet açısından dezavantajlı konumda olduğu görülmektedir. Geri kalan bütün sektörlerde Türkiye rekabet avantajını elinde bulundurmaktadır (Tablo 1.12).

Tablo 1.12: Türkiye'nin Gıda Sanayi Alt Sektörlerinde İslam Konferansı Örgütü Ülkelerine Göre Karşılaştırmalı Üstünlük Derecesi

SEKTÖRLER	2001	2002	2003	2004	2005
Et,balık,kabuklu hayvan,yumuşakça vb hayvansal müstahzarlar	0.000	0.000	0.001	0.001	0.001
Şeker ve şeker mamulleri	0.022	-0.003	0.009	0.009	-0.013
Kakao ve kakao müstahzarları	-0.057	-0.131	-0.144	-0.150	-0.094
Esasini hububat,un,nisasta,süt teskil eden müstahzarlar	0.011	0.045	0.050	0.057	0.042
Sebze,meyve,bitki parçaları,sert kabuklu yemiş konserveleri	0.005	0.020	0.027	0.034	0.025
Yenilen çeşitli gıda müstahzarları	0.008	0.034	0.034	0.039	0.025
Meşrubat,alkollü içkiler ve sirke	0.000	0.002	0.011	0.021	0.013
Gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri,hazır hayvan gıdaları	-0.006	-0.010	-0.021	-0.035	-0.010
Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler	0.016	0.043	0.033	0.024	0.011

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Gruber-Lloyd Endeksi (IIT Endeksi)

Gruber-Lloyd endeksi diğer bir ifadeyle IIT endeksi ülkeler arasındaki dış ticareti endüstri içi ya da endüstri arası olması yönüyle açıklayan bir endekstir. Bu endeks 0 ve 100 arasında bir değer almakta ve artan değerler ticaretin endüstri içi yapıda olduğuna işaret etmektedir.

$$IIT_i = \left[\frac{(X_i + M_i) - |X_i - M_i|}{(X_i + M_i)} \right] * 100 \quad (1.3)$$

IIT_i : Endüstri içi ticaret endeksi

X_i : i alt sektöründeki ihracat değeri

M_i : i alt sektöründeki ithalat değeri

Türkiye ile AB (27) ülkeleri arasında gıda ürünleri alt sektörlerinde gerçekleşen ticaret yapısına bakıldığında bir çok sektörde ticaretin endüstri içi karakterde olduğu görülmektedir. Sırasıyla, esasını hububat, un,nişasta, süt teşkil eden müstahzarlar; kakao ve kakao müstahzarları ve meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektörleri en yüksek oranda endüstri içi ticaretin gerçekleştiği sektörlerdir (Tablo 1.13).

Tablo 1.13: Türkiye ve AB (27) Ülkeleri IIT Endeks Değerleri

SEKTÖRLER	2001	2002	2003	2004	2005
Et,balık,kabuklu hayvan,yumuşakça vb hayvansal müstahzarlar	1.974	3.605	4.706	4.304	3.133
Şeker ve şeker mamulleri	34.797	40.075	47.852	41.285	41.659
Kakao ve kakao müstahzarları	76.306	55.179	77.991	71.860	79.684
Esasini hububat,un,nisasta,süt teskil eden müstahzarlar	92.411	98.130	98.842	94.607	92.689
Sebze,meyve,bitki parçaları,sert kabuklu yemiş konserveleri	4.406	7.108	4.466	5.008	7.450
Yenilen çeşitli gıda müstahzarları	38.003	38.273	41.720	37.262	46.553
Meşrubat,alkollü içkiler ve sirke	67.314	49.145	53.696	70.080	54.814
Gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri,hazır hayvan gıdaları	31.175	30.681	40.773	32.891	30.320
Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler	20.568	31.709	43.601	59.095	62.449

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Türkiye ile OECD ülkeleri arasında gıda ürünleri alt sektörlerinde gerçekleşen ticaret yapısına bakıldığında AB (27) ülkeleri ile yapılan ticaret yapısıyla oldukça benzeştiği ve sırasıyla, esasını hububat, un, nişasta, süt teşkil eden müstahzarlar; kakao ve kakao müstahzarları ve meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektörleri en yüksek oranda endüstri içi ticaretin gerçekleştiği sektörlerdir (Tablo 1.14).

Tablo 1.14: Türkiye ve OECD Ülkeleri IIT Endeks Değerleri

SEKTÖRLER	2001	2002	2003	2004	2005
Et,balık,kabuklu hayvan,yumuşakça vb hayvansal müstahzarlar	2.016	3.628	4.032	4.363	5.214
Şeker ve şeker mamulleri	34.958	37.778	46.241	40.468	40.716
Kakao ve kakao müstahzarları	86.532	70.388	87.768	81.021	85.003
Esasini hububat,un,nisasta,süt teskil eden müstahzarlar	98.065	91.195	95.400	99.957	94.918
Sebze,meyve,bitki parçaları,sert kabuklu yemiş konserveleri	3.835	5.633	3.754	4.247	6.562
Yenilen çeşitli gıda müstahzarları	27.678	32.545	34.486	33.194	42.111
Meşrubat,alkollü içkiler ve sirke	76.195	52.485	65.823	90.756	74.699
Gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri,hazır hayvan gıdaları	1.043	2.354	2.026	0.927	1.877
Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler	84.701	72.496	64.308	51.535	52.689

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Türkiye ile KEİ ülkeleri arasında gıda ürünleri alt sektörlerinde gerçekleşen ticaret yapısına bakıldığında genel olarak endüstri içi ticaret oranlarının daha düşük seviyelerde gerçekleştiği görülmektedir. Sırasıyla, meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektörü ile şeker ve şeker mamulleri sektörleri en yüksek düzeyde endüstri içi ticaretin gerçekleştiği sektörlerdir (Tablo 1.15).

Tablo 1.15: Türkiye ve KEİ Ülkeleri IIT Endeks Değerleri

SEKTÖRLER	2001	2002	2003	2004	2005
Et,balık,kabuklu hayvan,yumuşakça vb hayvansal müstahzarlar	6.494	0.000	0.318	8.745	11.014
Şeker ve şeker mamulleri	5.056	12.391	23.554	28.046	46.980
Kakao ve kakao müstahzarları	0.748	4.170	4.095	7.452	0.488
Esasini hububat,un,nisasta,süt teskil eden müstahzarlar	0.176	0.000	0.762	1.412	1.850
Sebze,meyve,bitki parçaları,sert kabuklu yemiş konserveleri	1.086	0.681	0.827	2.172	7.395
Yenilen çeşitli gıda müstahzarları	0.038	3.005	0.592	0.691	1.237
Meşrubat,alkollü içkiler ve sirke	50.510	14.682	42.625	61.040	70.843
Gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri,hazır hayvan gıdaları	12.332	10.683	9.552	1.029	2.186
Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler	12.249	20.456	15.630	10.567	12.905

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Türkiye'nin 2001-2005 yılları arasında AB (27) Üyesi Olmayan Avrupa ülkeleri ile gıda sanayi alt sektörlerinde gerçekleştirdiği dış ticaret incelendiğinde yenilen çeşitli gıda müstahzarları; meşrubat, alkollü içkiler ve sirke; tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler sektörlerinde endüstri içi ticaretin diğer sektörlerle kıyasla daha fazla olduğu gözlenmektedir. Burada tütün ve tütün mamulleri sektöründe gerçekleşen ticaretin yıldan yıla endüstri arası yapıya, meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektörü ticaretinin ise endüstri içi yapıya büründüğü görülmektedir (Tablo 1.16).

Tablo 1.16: Türkiye ve AB (27) Üyesi Olmayan Avrupa Ülkeleri IIT Endeks Değerleri

SEKTÖRLER	2001	2002	2003	2004	2005
Et,balık,kabuklu hayvan,yumuşakça vb hayvansal müstahzarlar	0.583	0.690	0.000	20.690	65.909
Şeker ve şeker mamulleri	16.354	21.797	43.088	29.806	40.191
Kakao ve kakao müstahzarları	11.684	11.910	10.206	12.811	7.194
Esasini hububat,un,nisasta,süt teskil eden müstahzarlar	1.014	1.060	3.365	9.302	14.698
Sebze,meyve,bitki parçaları,sert kabuklu yemiş konserveleri	0.225	0.260	0.830	0.522	0.939
Yenilen çeşitli gıda müstahzarları	59.045	63.947	57.540	69.568	49.414
Meşrubat,alkollü içkiler ve sirke	14.573	7.675	17.245	66.680	91.459
Gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri,hazır hayvan gıdaları	0.209	3.070	3.526	0.629	0.842
Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler	67.329	80.159	21.160	10.905	12.685

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleri ile gerçekleştirdiği dış ticaretin yapısı incelendiğinde endüstri içi ticaret oranının oldukça düşük seviyelerde gerçekleştiği ve yıldan yıla azaldığı görülmektedir. Burada önemli düzeyde endüstri içi ticaret yapısının gözlemlendiği tek sektör yıldan yıla azalmakla birlikte gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri, hazır hayvan gıdaları sektörüdür (Tablo 1.17).

Tablo 1.17: Türkiye ve Ortadoğu Ülkeleri IIT Endeks Değerleri

SEKTÖRLER	2001	2002	2003	2004	2005
Et,balık,kabuklu hayvan,yumuşakça vb hayvansal müstahzarlar	0.000	5.042	0.000	2.087	0.000
Şeker ve şeker mamulleri	0.433	1.956	7.072	4.770	4.161
Kakao ve kakao müstahzarları	0.050	0.976	0.245	0.017	0.216
Esasini hububat,un,nisasta,süt teskil eden müstahzarlar	0.272	0.397	0.085	0.224	0.229
Sebze,meyve,bitki parçaları,sert kabuklu yemiş konserveleri	3.302	2.912	1.507	1.648	0.969
Yenilen çeşitli gıda müstahzarları	10.562	9.414	12.828	8.836	9.842
Meşrubat,alkollü içkiler ve sirke	0.000	0.089	0.152	0.061	0.003
Gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri,hazır hayvan gıdaları	86.203	86.384	67.857	36.339	48.256
Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler	0.000	0.000	0.000	0.052	0.303

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Türkiye ile İslam Konferansı Örgütü üyesi ülkeler arasındaki dış ticaret genel olarak endüstri arası yapıda olmakla birlikte kakao ve kakao müstahzarları ile gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri, hazır hayvan gıdaları sektörlerinde gerçekleşen dış ticaret endüstri içi ticaret karakterindedir (Tablo 1.18).

Tablo 1.18: Türkiye ve İKÖ Ülkeleri IIT Endeks Değerleri

SEKTÖRLER	2001	2002	2003	2004	2005
Et,balık,kabuklu hayvan,yumuşakça vb hayvansal müstahzarlar	0.000	1.667	0.366	1.135	1.930
Şeker ve şeker mamulleri	1.533	26.087	21.061	24.288	33.562
Kakao ve kakao müstahzarları	59.603	90.234	88.664	92.703	67.132
Esasini hububat,un,nisasta,süt teskil eden müstahzarlar	0.071	0.111	0.526	0.227	0.166
Sebze,meyve,bitki parçaları,sert kabuklu yemiş konserveleri	2.140	2.446	0.948	1.635	1.927
Yenilen çeşitli gıda müstahzarları	0.131	0.319	1.220	0.637	1.384
Meşrubat,alkollü içkiler ve sirke	8.053	0.000	0.144	0.427	4.644
Gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri,hazır hayvan gıdaları	40.059	76.017	66.315	21.281	90.891
Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler	1.095	1.242	2.466	3.154	11.826

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Bu bölümde Türkiye'nin gıda sanayi alt sektörlerindeki dış ticaret yapısı ve rekabet olanakları normalize edilmiş ticaret dengesi, Lafay ve Gruber-Lloyd endeksleri yardımıyla analiz edilmeye çalışılmıştır. Türkiye'nin normalize edilmiş ticaret dengesi ile ifade edilen uzmanlaşma düzeyinin et, balık, kabuklu hayvan, yumuşakça vb. hayvansal müstahzarlar; sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri; şeker ve şeker mamulleri ve esasını hububat, un, nişasta, süt teşkil eden müstahzarlar sektörlerinde en üst seviyede gerçekleştiği görülmektedir. Karşılaştırmalı üstünlüğün ölçülmesinde kullanılan Lafay endeks değerleri gözönünde bulundurulduğunda da aynı sektörlerde Türkiye'nin incelenen ülke gruplarına karşı karşılaştırmalı rekabet üstünlüğü olduğu söylenebilir. Türkiye'nin

karşılaştırmalı üstünlüğünün en yüksek düzeyde olduğu sektör; sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri sektörüdür. Türkiye açısından karşılaştırmalı üstünlüğün en düşük seviyede gerçekleştiği sektörler ise yenilen çeşitli gıda müstahzarları ve gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri, hazır hayvan gıdaları sektörleridir. Dış ticaret, endüstri içi ya da endüstri arası olması yönüyle incelendiğinde Türkiye'nin AB (27) ve OECD ülkeleri ile gıda ürünleri alt sektörlerinde gerçekleştirdiği ticaretin büyük oranda endüstri içi yapıda olduğu görülmektedir.

2. AMPİRİK MODELLERE TEORİK ALT YAPIYI SUNAN DIŞ TİCARET MODELLERİ

Uluslar arası dış ticarete etki eden faktörleri ampirik olarak analiz edebilmek için bu modellerin dayandığı teorik altyapı çalışmanın bu bölümünde incelenecektir. Bu kapsamda öncelikle klasik dış ticaret teorileri; mutlak üstünlük teorisi, karşılaştırmalı üstünlük teorisi, faktör donanımı teorisi ele alınacak ve sayısal örnekler yardımıyla açıklanmaya çalışılacaktır. Klasik dış ticaret teorileri ana hatlarıyla ele alındıktan sonra 1960'lı yıllarda ortaya atılan ve klasik ticaret teorilerince açıklanamayan bazı dış ticaret mekanizmalarını konu edinen yeni ticaret teorileri üzerinde durulacaktır. Dış ticaret teorilerini açıklamaya yönelik bu girişten sonra bu çalışmanın esas aldığı yerçekimi modeli üzerinde durulacak ve temel bileşenleri ortaya konulacaktır.

Ülkelerin mal ve hizmet üretimi için sahip oldukları donanımlarının farklılık göstermesi nedeniyle her ülke diğer ülkelere göre bazı mal ve hizmetleri görece ucuza, bazı mal ve hizmetleri görece pahalıya üretirken bazılarını ise hiç üretmez. Ülkelerin, ucuz üretim olanaklarına sahip oldukları mal ve hizmetleri üretip bir kısmını ihraç etmeleri, üretim maliyetleri görece yüksek olan mal ve hizmetleri ise bunları daha ucuza üretebilen ülkelere ithal etmeleri kendilerine önemli kazançlar sağlar.

Ülkelerin bu tercihleri nasıl ve ne yönde kullandıklarını açıklamaya yönelik günümüze kadar çeşitli dış ticaret teorik modelleri ortaya atılmıştır. Bu mekanizmaları açıklamaya yönelik teoriler bir sınıflandırma yapmak gerekirse klasik ticaret teorileri ve yeni ticaret teorileri olarak iki ana grupta ele alınabilir. Adam Smith, David Ricardo, Heckscher-Ohlin² tarafından geliştirilen klasik ticaret teorileri tam rekabet, homojen ürün ve üretimin ölçeğe göre sabit getirisini esas alırken yeni ticaret teorileri ürün farklılaşması, eksik rekabet ve ölçeğe göre artan getiri temeli üzerine inşa edilmiştir (Rangasamy, 2003, s.11-12). Bu temel farklılıklara ilaveten, klasik ticaret teorisyenleri üretim faktörü olarak sadece emeği ele almakta ve üretim maliyetini homojen olduğunu varsaydıkları emekle ilişkilendirmekteyken neo-klasik teorisyenler emek, sermaye, doğal kaynaklar ve girişimcilik faktörlerini içeren fırsat maliyeti kavramını ortaya atarak bunların da birer faktör olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadırlar (Bayraktutan, 2003, s.175). Gerçekte klasik ticaret teorilerini ortaya atan iktisatçılar sermaye ve doğal kaynakların farkında olmakla birlikte sermayeyi biriktirilmiş emek ve doğal kaynakları tanrının birer lütfu olarak algılamaktaydılar (Bayraktutan, 2003, s.177).

² Neoklasik yaklaşımları da içermektedir.

Yeni ticaret teorilerini geliştirenler ise emeğin niteliğini, teknolojik gelişmeyi ve diğer bazı faktörleri de konuyla ilişkilendiren bir bakış açısına sahiptirler (Bayraktutan, 2003, s.175).

2.1. Klasik Ticaret Teorileri

Bu kısımda klasik ticaret teorileri arasından mutlak üstünlük teorisi, karşılaştırmalı üstünlük teorisi ve faktör donanımı teorisi ele alınacaktır. Klasik ticaret teorilerinde yer bulan ve geneli için kabul edilen temel varsayımlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir;

- ticaret ilişkileri iki ülke-iki ürün ile sınırlandırılmıştır,
- üretim faktörleri ülke içinde farklı endüstri dalları arasında sınırsız mobiliteye sahipken, ülkeler arası dolaşım yoktur,
- ticarete nakliye giderleri yoktur,
- ticarete konu bütün ürünler nihai ürünlerdir,
- ekonomide tam istihdam durumu söz konusudur,
- ölçeğe göre sabit getiri söz konusudur,
- tüm dünya tüketicilerinin satın alma kararları homojen ölçütlerden doğmaktadır.

(Rangasamy, 2003, s.12).

Mutlak Üstünlük Teorisi

Mutlak üstünlük teorisini ortaya atan Adam Smith (1723-1790) ait olduğu dönemde genel kabul gören, servetin kaynağını değerli madenler olarak tanımlayan, bu sebeple dünya servet stokunun sınırlı olduğunu varsayan ve uluslar arası ticaretin sadece taraflardan ihracat yapanın yararına olacağını savunan Merkantalist düşünce sistematiğine karşı çıkmıştır. Merkantalistlere göre ülkelerin gücü sahip oldukları değerli madenler (özellikle altın ve gümüş) nispetindeydi ve ülkeler daha güçlü olabilmek için ihracatı teşvik ederek ithalatı kısıtlamalıydılar. Bu yolla ülkeye giren altın ve gümüş miktarı ülkeden çıkandan fazla olacak ve rezervleri fazlalaşan ülke gücünü de arttırmış olacaktı. Merkantalist düşünce bu yönüyle yoğun devlet müdahalesinin gerekli görüldüğü bir yaklaşım biçimiydi. Klasik liberalizmin babası olarak kabul edilen Adam Smith ise bu görüşe karşı çıkarak ülkelerin dış ticaretten karlı çıkmaları için ihracat kadar ithalat serbestisini de sağlamaları gerekliliğini savunmuştur. Smith'e göre, ülkeler arasında farklı sektörlerdeki iş bölümü ve uzmanlaşma dünya kaynaklarının verimli kullanımını arttıracak ve bu yolla hem ülkelerin her ikisi de fayda sağlayacak hem de dünya refahı artacaktır. Smith'e göre ülkeler hangi mal veya hizmetleri

görece ucuza üretebiliyorsa bunların ihracatını yapmalı ve bu alanlarda uzmanlaşmalı, üretim maliyetleri yüksek olan ürünleri ise ithal etmelidir³.

Smith'in tezi ayakkabı ve kumaş üreten İtalya ve Türkiye ülkeleri üzerinden aşağıdaki sayısal örnekle açıklanabilir.

İtalya'da 90 birim, Türkiye'de 100 birim toplam işgücü bulunduğu, İtalya'nın 1 birim işgücü ile 6 birim ayakkabı, 3 birim kumaş ürettiği, Türkiye'nin ise aynı miktar işgücü kullanarak 2 birim ayakkabı ve 8 birim kumaş ürettiği, her iki ülkede de ticaret öncesinde toplam işgücünün % 70'inin kumaş, % 30'unun ayakkabı üretiminde kullanıldığı varsayıldığında İtalya'da kumaş ile ayakkabı arasındaki değişim oranı 0,5 (3/6) olurken Türkiye'de bu oran 4 (8/2) olmaktadır.

Tablo 2.1: İtalya ve Türkiye'de Bir Birim İş Gücünün Üretebileceği Ayakkabı ve Kumaş Miktarları

	Ayakkabı	Kumaş
İtalya	6 birim	3 birim
Türkiye	2 birim	8 birim

Kaynak: Tümay ERTEK, Temel Ekonomi, 2006 kitabından adapte edilmiştir.

Bu varsayımlardan yola çıkılarak ticaret öncesinde İtalya'da 189 (63x3) birim kumaş, 162 (27x6) birim ayakkabı; Türkiye'de ise 560 (70x8) birim kumaş, 60 (30x2) birim ayakkabı üretildiği aşağıdaki tabloda da görülmektedir.

Tablo 2.2: Dış Ticaret Öncesinde İtalya ve Türkiye'de Üretilen Ayakkabı ve Kumaş Miktarları

	Ayakkabı	Kumaş
İtalya	27x6=162	63x3=189
Türkiye	30x2=60	70x8=560
TOPLAM	222	749

Kaynak: Tümay ERTEK, Temel Ekonomi, 2006 kitabından adapte edilmiştir.

Görüldüğü gibi Türkiye'nin kumaş üretiminde, İtalya'nın ise ayakkabı üretiminde mutlak üstünlüğü vardır ve her iki ülke mutlak üstünlüğü olan alanda uzmanlaşıp bu ürünlerin üretimini ve ticaretini yapmalıdır. Eğer ülkeler tüm işgüçlerini mutlak üstünlük sahibi oldukları alanlarda kullanırlarsa; Türkiye 800 (100X8) birim kumaş, İtalya ise 540 (90X6)

³ Smith, 1776 yılında yayınladığı "Ulusların Zenginliği" kitabında ülkeleri hane halklarından yola çıkarak modellemiş ve terzinin diktiği gömleği ayakkabıcının ürettiği ayakkabı ile takas etmesi yoluyla her iki tarafın da bundan kazanç sağlayacağını ve bu olgunun aynısının ülkeler ölçeğinde de geçerli olacağını savunmuştur.

birim ayakkabı üretebilir. Ticaretin her iki ülkenin de yararına olabilmesi için kumaş ile ayakkabı değişim oranlarının diğer bir deyişle ticaret haddinin, ticaret öncesinde bu ülkelerin iç ticaret değişim oranlarının arasında olması gerekir (Ertek, 2006, s.383). Ticaret haddinin 2 olduğu ve İtalya'nın üretmiş olduğu 540 birim ayakkabının 100'ünü Türkiye'ye sattığı ve karşılığında 200 birim kumaş aldığı varsayıldığında, bu ticaret sonrasında İtalya 200 birim kumaşa ve 440 birim ayakkabıya, Türkiye ise 600 birim kumaşa ve 100 birim ayakkabıya sahip olacaktır.

Tablo 2.3: Uzmanlaşma ve Ticaretten Sonra İtalya ve Türkiye'nin Sahip Olacakları Ayakkabı ve Kumaş Miktarları

	Ayakkabı	Kumaş
İtalya	440	200 (Türkiye'nin İhracatı)
Türkiye	100 (İtalya'nın İhracatı)	600
TOPLAM	540 (İtalya Üretimi)	800 (Türkiye Üretimi)

Kaynak: Tümay ERTEK, Temel Ekonomi, 2006 kitabından adapte edilmiştir.

Aşağıdaki tablodan da görülebileceği gibi bu ticaretten İtalya 11 (200-189) birim kumaş ve 278 (440-162) birim ayakkabı, Türkiye ise 40 (600-560) birim kumaş ve 40 birim (100-60) ayakkabı kazançlı durumda olacaktır.

Tablo 2.4: Uzmanlaşma ve Ticaret Sonucu İtalya ve Türkiye'nin Kazançları

	Ayakkabı	Kumaş
İtalya	440-162=278	200-189=11
Türkiye	100-60=40	600-560=40
TOPLAM	318	51

Kaynak: Tümay ERTEK, Temel Ekonomi, 2006 kitabından adapte edilmiştir.

Böylece her iki ülke de ticaret öncesi ile kıyaslandığında kumaş ve ayakkabı miktarları açısından kazançlı çıkacak ve refah düzeyleri artmış olacaktır.

Smith'in tezi ikna edici gibi görünmekle beraber mutlak üstünlüğü olmayan ülkelerin neden ticaret yapma eğiliminde olduklarını açıklamada yetersiz bulunmuştur.

Karşılaştırmalı Üstünlük Teorisi

Adam Smith tarafından geliştirilen mutlak üstünlük teorisinde iki ülke tarafından üretilen iki ürün grubunun birisinde bir ülkenin diğerinde ise diğer ülkenin mutlak üstünlük sahibi olduğu varsayılmıştır. David Ricardo (1772-1823) ise dış ticaret için mutlak değil karşılaştırmalı üstünlüğün gerekli olduğunu savunmuştur ve 1817 yılında yayınladığı “Ekonomi Politik ve Vergi Prensipleri” isimli kitabında böyle bir durumun her zaman geçerli olamayacağını, ülkelerden birinin her iki ürün grubunun üretiminde de üstünlüğü olabileceğini fakat yine de ticaretin her iki ülke için de fayda sağlayacak biçimde yapılabileceğini savunmuştur. Ricardo’ya göre böylesi durumlarda ülkeler, karşılaştırmalı üstünlük oranları hangi ürün için daha yüksekse o ürünü üretmeli ve diğer ürünü ithal etme yoluna gitmelidirler.

Ricardo’nun tezi benzer bir örnekle aşağıdaki gibi açıklanabilir.

Önceki örnekteki diğer tüm varsayımlar aynı kalmakla birlikte bu örnekte Türkiye’nin 1 birim iş gücü ile 18 birim kumaş, 9 birim ayakkabı üretebildiğini; İtalya’nın ise aynı miktar işgücüsüyle 4 birim kumaş, 5 birim ayakkabı üretebildiği varsayıldığında Türkiye’nin her iki ürün için de mutlak üstünlüğe sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 2.5: Türkiye ve İtalya’da Bir Birim İş Gücünün Üretebileceği Ayakkabı ve Kumaş Miktarları

	Ayakkabı	Kumaş
Türkiye	9 birim	18 birim
İtalya	5 birim	4 birim

Kaynak: Tümay ERTEK, Temel Ekonomi, 2006 kitabından adapte edilmiştir.

Bununla birlikte, Türkiye ve İtalya için kumaş ve ayakkabı arasındaki değişim oranlarına bakıldığında Türkiye için bu oran 2 (18/9), İtalya için ise 0,8 (4/5) olarak gerçekleşmektedir. Bu durumda Türkiye kumaş üretiminde ayakkabı üretimine göre karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Ayakkabı ile kumaş arasındaki değişim oranları ise; Türkiye için 0,5 (9/18), İtalya için ise 1,25 (5/4) olarak gerçekleşmektedir. Diğer bir deyişle İtalya ayakkabı üretiminde kumaş üretimi ile kıyaslandığında karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Önceki örnekteki gibi toplam işgücünün her iki ülke için de % 70’inin kumaş, % 30’unun ayakkabı üretiminde kullanıldığı varsayıldığında ticaret öncesinde İtalya’da 135 (27X5) birim ayakkabı ile 252 (63X4) birim kumaş üretilen, Türkiye’de ise 270 (30X9) birim ayakkabı ve 1260 (70X18) birim kumaş üretilen olacaktır.

Tablo 2.6 : Dış Ticaret Öncesinde Türkiye ve İtalya'da Üretilen Ayakkabı ve Kumaş Miktarları

	Ayakkabı	Kumaş
Türkiye	30x9=270	70x18=1260
İtalya	27x5=135	63x4=252
TOPLAM	405	1512

Kaynak: Tümay ERTEK, Temel Ekonomi, 2006 kitabından adapte edilmiştir.

Eğer ülkeler tüm işgüçlerini karşılaştırmalı üstünlük sahibi oldukları alanlarda kullanırsa Türkiye 1800 birim kumaş üretebilirken, İtalya 450 birim ayakkabı üretebilecektir. Karşılaştırmalı üstünlük teorisine göre de, ticaretin her iki ülkeye de yararlı olabilmesi için dış ticaret haddinin iki ülkenin iç ticaret hadleri arasında bir yerde olması gerekmektedir (Ertek, 2006, s.386). Dış ticaret haddi kumaş ile ayakkabı arasındaki değişim oranları arasında bir yerde 1,5 olarak kabul edildiğinde ve İtalya ürettiği ayakkabının 300 birimini Türkiye'ye ihraç ettiğinde karşılığında 450 birim kumaş ithal edebilecektir. Bu ticaret sonrasında Türkiye 1350 birim kumaş ve 300 birim ayakkabıya; İtalya ise 450 birim kumaş ve 150 birim ayakkabıya sahip olacaktır.

Tablo 2.7 : Uzmanlaşma ve Ticaretten Sonra Türkiye ve İtalya'nın Sahip Olacakları Ayakkabı ve Kumaş Miktarları

	Ayakkabı	Kumaş
Türkiye	300 (İtalya'nın İhracatı)	1350
İtalya	150	450 (Türkiye'nin İhracatı)
TOPLAM	450 (İtalya Üretimi)	1800 (Türkiye Üretimi)

Kaynak: Tümay ERTEK, Temel Ekonomi, 2006 kitabından adapte edilmiştir.

Aşağıdaki tablodan da görülebileceği gibi İtalya bu ticaretten 198 (450-252) birim kumaş ve 15 (150-135) birim ayakkabı ; Türkiye ise 90 (1350-1260) birim kumaş ve 30 (300-270) birim ayakkabı karlı çıkacaktır.

Tablo 2.8 : Uzmanlaşma ve Ticaret Sonucu İtalya ve Türkiye'nin Kazançları

	Ayakkabı	Kumaş
Türkiye	300-270=30	1350-1260=90
İtalya	150-135=15	450-252=198
TOPLAM	45	288

Kaynak: Tümay ERTEK, Temel Ekonomi, 2006 kitabından adapte edilmiştir.

Böylelikle her iki ülkede bu ticaretten karlı çıkacak ve refah düzeyleri bu yolla artmış olacaktır.

Ricardo'nun tezi de ülkeler arasındaki işgücü verimindeki farklılıkları açıklayamaması, sabit maliyetlere ve tam uzmanlaşmaya dayanması nedeniyle dış ticaret mekanizmasını tam anlamıyla açıklamaktan uzak bulunmuştur.

Heckscher-Ohlin (Faktör Donanımı) Teorisi

Klasik teorinin dış ticaret mekanizmasında açıklık getiremediği bir çok sorunun olması 19. ve 20. yüzyıl ekonomistleri için bir motivasyon kaynağı olmuştur. Eli Heckscher (1879-1952) ve Bertil Ohlin (1899-1979) isimli İsveçli ekonomistler bu motivasyonla yola çıkıp Heckscher-Ohlin (H-O) diğer bir deyişle Faktör Donanımı teorisini geliştirmişlerdir. Heckscher'in 1919 ve Ohlin'in 1933 yılında yaptığı katkılar sonucu ortaya çıkan H-O teorisi, Ricardo tarafından geliştirilen Karşılaştırmalı Üstünlük Teorisi'ni daha geniş bir bakış açısıyla ele almakta ve karşılaştırmalı üstünlüğün temelinde ülkelerin sahip oldukları üretim faktörlerinin bolluğunun yattığını öne sürmektedir. Bu model ülkelerin üretiminde bol üretim faktörlerine sahip oldukları ürünleri ihraç, görece az kaynaklara sahip oldukları ürünleri ise ithal ederek daha yüksek refah seviyelerine ulaşabileceklerini varsaymaktadır (Do, 2006, s.7-8). H-O teorisine göre her ülke, diğer ülkelere kıyasla hangi üretim faktörlerine daha fazla miktarda sahip ise bu üretim faktörlerinin fiyatları nispeten daha ucuz olacak ve dolayısıyla bu üretim faktörlerinin kullanıldığı ürünler de daha düşük maliyetlerle üretilbilecektir (Ertek, 2006, s.389). Diğer bir deyişle her ülke ucuz üretim olanağı bulunan ürünleri üreterek ihraç edecek, yüksek maliyetleri olan ürünleri ithal edecek ve bu yolla her iki ülke de bu ticaretten kazançlı çıkacaktır. H-O modelinin Ricardian modelden ayrıldığı en temel nokta üretim faktörü olarak emeğin yanı sıra sermayeyi de ele almasıdır. H-O modeli ürünleri sermaye yoğun ve emek yoğun olarak iki ana grupta tanımlamıştır. H-O modeli ayrıca ülkeler arasındaki yegane farklılığın üretim faktörlerinin görece donanımları olduğunu iddia etmekte ve Ricardian modelin aksine ülkelerdeki üretim teknolojilerinin homojen olduklarını varsaymaktaydı. Teknoloji seviyelerinin aynılığı varsayımı, üretim faktörlerinin farklı ülkelerdeki değişen donanım oranlarının ticaret üzerine nasıl etkilerde bulunacağını ortaya koyma çabasıdır (Do, 2006, s.8). H-O model bu yönüyle Ricardian modelde değinilmeyen ülke içi gelir dağılımlarının ticaret yoluyla nasıl etkilendiği sorusuna da cevap niteliğindedir (Rangasamy, 2003, s.13). Daha önce geliştirilen teorilerden farklılaştığı diğer bir alan ise H-O modele göre tam bir uzmanlaşmanın gerçekleşmemesidir. Ayrıca H-O model ülkeler içinde herkesin ticaretten karlı çıkmayacağını, bol üretim faktörlerini elinde tutanların ticaretten

kazançlı çıkacaklarını, aksine az bulunan üretim faktörlerini elinde tutanların ise her hangi bir kazanımının olmayacağını savunmaktadır (Do, 2006, s.8).

H-O modelinin temel varsayımı faktör arz miktarının faktör fiyatlarını belirlemesidir. Gerçekte ise bu mekanizma tek yönüyle ele alınarak açıklanabilecek kadar basit bir işleyişe sahip değildir (Rangasamy, 2003, s.14). Örneğin, emek pazarındaki katı kurallar (güçlü bir ticaret birliğinin varlığı) ya da hükümet politikaları (yüksek oranda amortisman izni) gibi sermaye harcamalarının lehine durumlar söz konusu olduğunda faktör donanım teorisi emek yoğun ürünlerde özelleşmiş ülkelerdeki ticaret mekanizmasına yeterince açıklık getirememektedir (Rangasamy, 2003, s.14). Ayrıca, faktör donanım teorisinin endüstriler arası ticareti açıklamada sağladığı başarıyı gelişmiş ülkelerin birbirleriyle olan ticaretini (endüstriler içi ticaret) açıklamada sağlayamaması iktisatçıları yeni arayışlara yönlendirmiştir (Yavan, 2006, s.64).

H-O teoreminden temelini alan ve H-O teoreminin devamı sayılabilecek diğer bazı teorilere aşağıda kısaca değinilmiştir.

Faktör Fiyatları Eşitliği Teorisi.

Bu teoreme göre, ticaret uluslararası ölçekte faktör fiyatlarını eşitler. Tüm dünyadaki üretim teknolojisi homojen kabul edildiğinde, iç piyasa ürün fiyat oranıyla serbest ticaret fiyat oranının eşitlenmesi, ticaret yapan ülkelerdeki faktör fiyatlarının eşitlenmesini sağlayacaktır (Rangasamy, 2003, s.14).

Stolper-Samuelson Teoremi.

Bu teoreme göre, sermaye yoğun ürünlerin fiyatındaki küçük de olsa görece bir artış sermaye yoğun ürünlerin üretimini, görece bir azalış ise emek yoğun ürünlerin üretimini arttıracaktır (Rangasamy, 2003, s.14).

Rybczynski Teoremi.

Sabit görece fiyatlarda, ekonomideki sermaye/emek faktör donanım oranındaki küçük bir artış sermaye yoğun ürünlerin üretiminde artışa, küçük bir azalış ise emek yoğun ürünlerin üretiminde bir artışa neden olacaktır (Rangasamy, 2003, s.14). Bu teorem belirli ürün fiyatlarında, faktör donanım oranlarındaki değişim ile ürün kompozisyonundaki değişim arasındaki bağlantıyı açıklamaya yöneliktir (Rangasamy, 2003, s.14).

2.2. Yeni Ticaret Teorileri

Klasik dış ticaret teorileri, alanındaki bir çok soruya yanıt niteliği taşımakla birlikte 2. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan küresel ortamı ve dış ticaret yapısını açıklamada yetersiz kalmıştır.

1960'lerden sonra uluslararası ticaret alanında klasik ticaret teorilerince açıklanamayan ticaret mekanizmalarını açıklamaya yönelik birçok yeni teori geliştirilmiştir. Yeni ticaret teorilerinin klasik teorilerden ayrıldıkları ana husus, ölçeğe göre sabit getiri ve tam rekabet varsayımlarını reddederek ölçeğe göre artan getiri ve eksik rekabet yaklaşımlarını benimsemeleridir (Akkoyunlu, 1996, s.71). Öte yandan klasik ticaret teorileri sadece gelişmiş ülkelerle az gelişmiş ülkeler arasındaki ticaretin nedenlerine açıklık getirirken yeni ticaret teorileri gelişmiş ülkelerin aralarında yaptıkları endüstri içi ticaretin nedenlerini de irdelemektedir. Dünya ticareti ile ilgili klasik ticaret teorileriyle açıklanamayan ve yeni ticaret teorisinin asıl ilgi alanını oluşturan konular dört alt başlıkta incelenebilir (Akkoyunlu, 1996, s.71).

a) Benzer Ülkeler Arasında Ticaret

Klasik ticaret teorilerine göre dış ticaretin temel nedeni, ülkeler arasındaki teknolojik farklılıklardan (Ricardo Modeli) veya ülkeler arasındaki faktör donanımı farklılıklarından (Hecksher-Ohlin Modeli) kaynaklanmaktadır (Akkoyunlu, 1996, s.71). Bu yaklaşımla klasik ticaret teorilerince ülkeler arasındaki teknolojik ve faktör donanımı farklılıkları arttıkça ticaret hacimlerinin artması gerektiği düşünülebilir. Gerçekte ise Dünya üzerinde yapılan ticaretin büyük kısmı birbirlerine göre karşılaştırmalı üstünlükleri çok da belirgin olmayan Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya arasında gerçekleşmektedir (Rangasamy, 2003, s.20).

b) Endüstri İçi Ticaret

Klasik ticaret teorilerine göre uluslar arası ticaret, ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip oldukları sektörlerde gerçekleştirdikleri üretim sonrasında elde ettikleri malları ihraç etmeleri ve karşılaştırmalı üstünlük sahibi olmadıkları mal gruplarını ithal etmeleri temeline dayanmaktadır. Dünya ticaretinde büyük pay sahibi olan gelişmiş ülkeler arasındaki ticaret bileşimi incelendiğinde ise bu olgu ile çelişen bir yapıyla karşılaşılmaktadır. Gerçekte bir ülke karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu sektörlerde ihracatın yanısıra ithalat da yapabilmektedir. Endüstri içi ticaret olarak adlandırılan ve gelişmiş ülkeler arasında homojen veya benzer malların iki yönlü ticaretinin mümkün olduğu bu yapı klasik ticaret teorilerince açıklanamamaktadır (Akkoyunlu, 1996, s.72).

c) Gelir Dağılımı ve Refah

Ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip oldukları sektörlerde özelleşmeleri gereğini savunan klasik ticaret teorileri, ticaret sonucu toplam gelirin artmakla birlikte bazı üretim faktörlerinin gelirlerinde azalma olacağını ve bu olgunun politik bazı sonuçlar ortaya çıkaracağını savunmaktadır (Akkoyunlu, 1996, s.72). Gerçekte ise böylesi bir toplumsal tepkinin oluşmadığı gözlenmektedir (Akkoyunlu, 1996, s.72).

d) Çok Uluslu Şirketler ve Firma İçi Ticaret

Günümüz ekonomik koşullarında sınırları ülke sınırlarını aşan bir çok uluslar arası şirket faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu yapının klasik ticaret teorilerince açıklanamaması tam rekabetçi piyasa ve ölçeğe göre sabit getirimleri varsayımları altında oldukça doğaldır (Akkoyunlu, 1996, s.72).

Klasik ticaret teorisinin açıklamakta yetersiz kaldığı yukarıda değinilen konuları açıklamaya yönelik olarak pek çok dış ticaret teorisi ortaya atılmıştır. Dış ticaretle ilgili ortaya atılan bu yeni teorilerden biri olan nitelikli işgücü teorisi, sanayileşmiş ülkeler arasında olan ticaretin önemli bir oranının ülkeler arasındaki işgücü kaynaklarının niteliksel farklılıklarından dolayı olduğunu savunmaktadır (Yavan, 2006, s.64). Posner, teknoloji açığı teorisinde ve Vernon, ürün hayat dönemleri teorisinde ülkelerdeki teknolojik değişimin gelişmiş ülkeler arasındaki ticareti büyük oranda açıklayabileceğini savunmuştur (Yavan, 2006, s.64-65). Bu alanda geliştirilen teorilerden bir diğeri ise ölçek ekonomileri teorisidir. Teoriye göre, iç piyasa hacmi dış ticarete temel belirleyicidir ve iç piyasası geniş olan ülkeler sadece iç piyasaları için üretim yapsalar bile üretim hacminin büyümesi maliyetlere olumlu anlamda yansıtacak ve bu ülkeler dış ticarete karşılaştırmalı üstünlük elde edeceklerdir (Yavan, 2006, s.65). Linder ise konuya farklı bir bakış açısıyla yaklaşmış ve dış ticarete en önemli etkenin tüketici talebi olduğunu savunduğu, tercihlerde benzerlik veya taleplerin çakışması teorisini geliştirmiştir (Yavan, 2006, s.65). Linder'e göre dış ticaret, maliyetlerden çok iki ülkedeki tüketici tercihlerinin ve gelir düzeylerinin benzerlik arz etmesi ile açıklanabilir (Yavan, 2006, s.65). Diğer bir deyişle dış ticaretin büyük bölümü benzer zevklere, gelir düzeylerine ve yaşam algılarına sahip olan tüketici gruplarını barındıran ülkeler arasında gerçekleşir.

Yukarıda anılan çalışmaları sistemli bir şekilde Helpman ve Krugman, 1985 yılında yayınladıkları "Piyasa Yapısı ve Dış Ticaret: Artan Gelirler, Eksik Rekabet ve Uluslararası Ekonomi" isimli kitaplarında ele almış ve yeni ticaret teorisi başlığı altında toplamıştır. Yeni ticaret teorisi olarak sınıflandırılan bu teoriler bütünü klasik teorileri tam anlamıyla reddetmemekte fakat dış ticaretin gerçekleşmesi için klasik teorilerde yer bulmayan başka

etkenlerin ve değişik mekanizmaların da olabileceğini ileri sürmektedirler (Yumuşak ve Özgün, 2007, s.38).

2.3. Yerçekimi Modeli

Yerçekimi modeli (Gravity Model) uluslar arası ticareti açıklayan birden fazla etken olduğunda sıklıkla uygulama alanı bulan bir dış ticaret modelidir. Uluslar arası ticaret analizinde kullanılan yerçekimi modeli ticaret hacmi ve etken faktörlerin belirlenmesini mümkün kılmaktadır. Yerçekimi modeli yaklaşımı, ülkeleri fiziksel varlıklar olarak ele almakta ve kütleleri olarak ekonomik büyüklüklerini, aralarındaki uzaklık olarak ise başkentleri ya da ekonomik merkezleri arasındaki coğrafi uzaklığı kabul etmektedir. Bu yaklaşıma göre, ticarete taraf olan ülkeler ne denli büyük ekonomilere sahipse aralarındaki ticaret hacmi de o denli büyük olacaktır. Ülkeler arasındaki coğrafi uzaklık ise nakliye masrafları ve teslimat süreleri gibi sebeplerle ticareti kısıtlayıcı birer faktör olarak etki edecektir. Ticareti olumsuz yönde etkileyen diğer faktörler ise gümrük vergileri, sınır kontrolleri ve nicel kısıtlamalar gibi dolaylı ya da yapay ticaret maliyetleridir (Antonucci ve Manzocchi, 2005, s.4). Ticareti etkileyen bir çok faktörün analizi için kullanılan yerçekimi modeli özelde pazar erişimi, ticarete direnç ve bölgesel anlaşmaların ticaret hacimlerine etkilerinin tespiti amaçları için kullanılmaktadır.

Yerçekimi modelinin temeli Newton'un nesnelere arasındaki çekim kuvvetini açıkladığı ve "Evrensel Çekim Kanunu" olarak adlandırılan bir fizik kanununa dayanmaktadır. Aşağıda formülize edilmiş hali sunulan Evrensel Çekim Kanunu'nda nesnelere arasındaki çekim gücünün iki cismin kütleleri ile doğru ve aralarındaki uzaklığın karesiyle ters orantılı olduğu savunulmaktadır.

$$F_{ij} : G(M_i M_j) / D_{ij}^2 \quad (2.1)$$

Bu formülde;

F_{ij} : çekim kuvvetini,

M_i ve M_j : cisimlerin kütlelerini,

D_{ij} : cisimler arasındaki uzaklığı,

G : çekim katsayısını

sembolize etmektedir.

İlk olarak Tinbergen (1962) ve Pöyhönen (1963) tarafından uluslararası ticaret alanına uyarlanan yerçekimi modeli, Newton yasasından hareketle ülkeler arası ticaretin, ülkelerin ekonomik büyüklükleriyle (genellikle GSYİH, nüfus ya da kişi başı GSYİH) doğru, aralarındaki coğrafi uzaklıkla ise ters orantılı olduğu varsayımına dayanmaktadır. Yerçekimi modelinin ticaret alanına uyarlanmış şekli temelde aşağıdaki gibi formülize edilebilir.

$$F_{ij} = G(M_i^\alpha M_j^\beta) / D_{ij}^\theta \quad (2.2)$$

Burada;

F_{ij} : iki ülke arasındaki ticaret akışı değerini,

M_i^α ve M_j^β : ülkelerin ekonomik büyüklüklerini,

D_{ij}^θ : ülkeler arasındaki coğrafi uzaklığı

sembolize etmektedir (Head, 2003, s.2).

Yerçekimi denklemi standart olarak GSYİH, ülkeler arası coğrafi uzaklık ve nüfus bileşenlerinin bir fonksiyonu olmakla birlikte cevap aranan soru özelinde bir dizi kukla değişken kullanılmasıyla spesifik alanlara ışık tutabilmek için kullanılmaktadır (Ramos vd., 2005, s.4). Önceleri yerçekimi modelinin teorik dayanakları oldukça zayıfken, 1970'lerin ikinci yarısından itibaren bu alanda yapılan çalışmaların artmasıyla da birlikte çeşitli bilim adamları tarafından teorik altyapıya önemli katkılar sunulmuştur. Anderson (1979) yerçekimi denklemini ürün farklılaşması esasına dayalı bir modelden türeten ilk çalışmayı yapmıştır (Ramos vd., 2005, s.4). Bu çalışma ile yerçekimi denkleminin H-O ve monopolcü rekabet gibi bir çok ticaret teorisi ile uyum gösterdiği ispatlanmıştır (Walsh, 2006, s.7). Bergstrand (1985; 1989)'da yayınladığı çalışmalarında yerçekimi modelini basit monopolcü rekabet modeliyle ilişkilendirmiştir (Ramos vd., 2005, s.4). Deardoff (1995) yerçekimi denkleminin bir çok ticaret teorisini karakterize ettiğini ve standart ticaret teorileriyle bağdaşan şekilde savunulabileceğini ispatlayan bir çalışma yapmıştır. Helpman ve Krugman (1996) ise ölçeğe göre artan getiri ve ürün farklılaşmasını temel alarak yerçekimi modelinin açıklanmasına katkı sunmuşlardır (Ramos vd., 2005, s.4).

Ampirik modellere teorik altyapıyı sunan dış ticaret modelleri incelendiğinde temelde birbirlerinden çok büyük farklılıklar göstermedikleri ancak bazı özel alanlarda teorilerin birbirlerinden farklılaştıkları söylenebilir. Değişen ekonomik koşullar dış ticaret mekanizmasını da büyük ölçüde etkilemiş ve şekillendirmiştir. Dış ticaret teorileri de bu paralelde değişime uğramış ve her yeni teori bir önceki teorinin açıklamakta yetersiz kaldığı konularla ilgilenmiş ve açıklamaya çalışmıştır. Bu çalışmanın ana konusunu oluşturan

yerçekimi modeli ise hem klasik hem de yeni ticaret teorilerince ortaya konulan teorik temelden beslenmektedir.

3. YAZIN ÖZETİ: YERÇEKİMİ TİCARET MODELİ UYGULAMALARI

Ekonometrik olarak analiz edilebilirliği, sayısal sonuçlar ortaya koyması, kolay anlaşılabilirliği ve mevcut verilere uyum sağlaması nedeniyle yerçekimi modeli son yıllarda uluslararası ticaretin analizinde yaygın bir kullanım alanı bulmaktadır (Walsh, 2006, s.7). Bu çalışmalarda standart yerçekimi modelinin değişmez ögeleri olan ekonomik büyüklük ve coğrafi uzaklık değişkenlerinin yanı sıra ilgilenilen konu özelinde bir çok başka bağımsız ve kukla değişken oluşturulan yerçekimi denklemlerinde yer bulmaktadır. Aşağıda yerçekimi modelinin uluslar arası ticaret alanında uygulama alanı bulunduğu ilk çalışmalara ve son yıllarda bu alanda yapılan çalışmaların ana fikir ve sonuçlarına kısaca değinilecektir.

3.1. Yerçekimi Modelinin Evrimi

Tinbergen (1962) ve Poyhonen (1963) bu fiziksel kanunu uluslar arası ticaretin analizinde kullanmışlardır. Tinbergen ve Poyhonen çalışmalarında ihracatın ticarete taraf ülkelerin gelirleriyle doğru ve aralarındaki uzaklıkla ters orantılı olarak gerçekleştiğini öne sürmüşlerdir (Kristjansdottir, 2005, s. 7). Poyhonen'in çalışmasını temel alan Linnemann 1966 yılındaki çalışmasında ithalatı etkileyen faktörleri belirlemede GSMH yanı sıra nüfusu da bağımsız değişkenlerden biri olarak ele almış ve bu şekilde ölçek ekonomisi yaklaşımını modeline dahil etmiştir. Aitken (1977) yerçekimi modelinin kapsamını genişleterek bazı yerel ve hedef ülke etkilerinin karşılıklı ticarete olan etkilerini de analiz kapsamına almıştır. Anderson (1979) ürün farklılaşmasını temel alan çalışmasında ithal ve yerli malların birbirlerinin tam olarak ikameleri olamayacağını savunan Armington varsayımını benimsemiş ve her ülkenin sadece bir malı ürettiği ön kabulünden yola çıkmıştır (Kristjansdottir, 2005, s. 7). Anderson'un bu modelinde gümrük vergileri ve nakliye giderleri dikkate alınmamıştır ve bu model sadece tüketici tercihleri, nakliye giderleri ve gümrük vergileri aynı olan ülkeler için geçerlidir (Kristjansdottir, 2005, s. 7). Anderson gibi Bergstrand da 1985 yılında yaptığı çalışmada Armington varsayımından yola çıkmıştır ve modelinde ürün farklılaşmasını ampirik biçimde sınavarak fiyat ve döviz kurunun ticaret hacmi üzerinde önemli etkileri olduğunu ispatlamıştır (Kristjansdottir, 2005, s. 7). Bergstrand ayrıca bu çalışmasında ithal malların birbirlerini ikame etme olasılıklarının yerli malları ikame etme olasılığından daha yüksek olduğunu savunmaktadır (Kristjansdottir, 2005, s. 7). Helpman ve Krugman (1985) da yaptıkları çalışmalarında ölçeğe göre artan getiri ve ürün farklılaşması yaklaşımlarını benimsemişlerdir (Antonucci ve Manzocchi, 2005, s. 4). Bergstrand 1989 yılında yayınladığı çalışmasında yerçekimi modelinin hem yeni ticaret teorilerinde vurgulanan eksik rekabet ve

ürün farklılaşması savlarıyla hem de klasik ticaret teorilerinde vurgulanan faktör donanımı ve teknolojik farklılık yaklaşımlarıyla uyum içinde olduğunu savunmuştur (Antonucci ve Manzocchi, 2005, s. 4). Baldwin (1994) yerçekimi modelinin endüstriyel ürünleri konu alan çalışmalar için daha uygun olduğunu çünkü ölçüğe göre artan getirinin bu ürünlerde söz konusu olabileceğini ve ancak bu şekilde benzer ülkeler arasında benzer ürünlerin ticaretinin iki yönlü olarak mümkün olacağını vurgulamıştır (Kristjansdottir, 2005, s. 8). Baldwin'ın bu varsayımına göre yerçekimi modeli yalnızca sanayileşmiş ülkelerin aralarında yaptıkları ticareti modellemek için kullanılabilir (Kristjansdottir, 2005, s. 8). Deardoff (1995) H-O modelinden yola çıkarak yayınladığı çalışmada Anderson (1979) yaklaşımını basitleştirerek modelini sadece ticareti yapılan ürünler değil tüm ürünler üzerine kurmuştur (Kristjansdottir, 2005, s. 8). Matyas 1997 yılında yayınladığı çalışmada Aitken (1973) çalışmasına benzer şekilde ülke bazlı spesifik etkileri modeline dahil etmiştir. Helpman 1998 yılında yayınladığı çalışmada yerçekimi modelini kullanmanın en önemli avantajının bu yolla ticaret hacmini etkileyen faktörlerin ve ticarete sebep olan faktörlerin algılanabilirliği olduğunu ileri sürmüştür (Kristjansdottir, 2005, s. 8). Helpman çoğu ticaret teorisinin ticaret hacmini açıklamada yetersiz kaldığını, yerçekimi modelinin ise benzer ülkelerin aralarında yaptıkları endüstri içi ticaret hacmini belirlemede önemli bir yöntem olduğunu savunmuştur (Kristjansdottir, 2005, s. 8). Teorik altyapısına ilişkin tartışmalara rağmen, yerçekimi modeli uluslar arası ticaretin analizinde başarıyla kullanılan bir ekonometrik araçtır (Deardorff, 1984; Van Beers ve Van Den Bergh, 1997; Anderson ve Wincoop, 2003).

3.2. Yerçekimi Modeli Kullanılarak Son Yıllarda Yapılan Çalışmalar

Uluslar arası ticaret analizinde son yıllarda yerçekimi modeli kullanılarak yapılan çalışmaların sayısında hızlı bir artış görülmektedir. Aşağıda son yıllarda bu alanda yapılan çalışmaların ana fikir ve sonuçlarına kısaca değinilecektir. Literatür taraması kapsamında değinilen çalışmalar mümkün olduğunca birbirinden farklı değişkenleri içermesi ve farklı coğrafyalarda yapılan dış ticareti modellemesi esasına göre seçilmiştir. Çalışmalar Türkiye'nin dış ticaretini modellemeye yönelik çalışmalar ve diğer ülkelerin dış ticaretlerini modellemeye yönelik çalışmalar olarak iki grupta verilmiştir.

Türkiye'nin Dış Ticaret Analizi Konulu Çalışmalar

Antonucci ve Manzocchi (2005) çalışmalarında Türkiye'nin 1967-2001 yılları arasında gerçekleştirdiği dış ticaretini yerçekimi modeli kullanarak analiz etmişlerdir. Çalışmada

bağımlı değişken olarak Türkiye'nin ihracat ve ithalatının değeri seçilmiş ve iki ayrı model oluşturulmuştur. Bağımsız değişkenler olarak ise; Türkiye ve diğer ülkenin GSYİH'ları toplamı, benzerlik endeksi, görece faktör donanımı, kukla değişken AB üyeliği, kukla değişken AB üyelik eğilimi, kukla değişken gümrük birliği üyeliği, kukla değişken ticari anlaşma varlığı, coğrafi uzaklık, kukla değişken komşuluk parametreleri seçilmiştir. Çalışma sonucunda Türkiye dış ticaret yapısının yer çekimi modeli ile uyumluluk sergilediği ve 1963'de imzalanan Ortaklık Anlaşması'nın ve 1996 yılında Gümrük Birliği'nin hayata geçmesinin Türkiye ve AB arasındaki ticareti artırıcı yönde etki yapmadığı saptanmıştır.

Rivero ve Said (2008) çalışmalarında AB üyeliğinin Türkiye'nin dış ticaret hacmini nasıl etkileyeceğini analiz etmişlerdir. Bu çalışmada 1995-2005 yılları arasındaki veri incelenmiş ve olası AB üyeliğinin ticaret yaratıcı veya ticaret farklılaştırıcı etkisi oluşturulan yerçekimi modeliyle tahmin edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın bağımlı değişkeni olarak Türkiye'nin seçilen ülkelere yaptığı ithalat belirlenmiştir. Bağımsız değişkenler olarak ise GSYİH, kişi başına GSYİH, ülkeler arasındaki coğrafi uzaklık, dil ve kültür kukla değişkeni, sınır komşuluğu kukla değişkeni ve ekonomik bloklara üyelik kukla değişkeni seçilmiştir. Çalışma sonucunda Türkiye'nin AB üyeliğinin ticaret hacmini artırıcı yönde etki yapacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye Dışındaki Ülkelerin Dış Ticaret Analizi Konulu Çalışmalar

Xhepa ve Agolli (2003) çalışmalarında 1994-2002 yılları arasında Arnavutluk'un 22 ülke ile yaptığı ihracat ve ithalatı analiz etmiştir. Çalışmada ihracat ve ithalat için iki ayrı regresyon denklemi oluşturulmuştur. Denklemin bağımlı değişkenleri Arnavutluk'un ihracat ve ithalat değeri olarak seçilirken, denklemin bağımsız değişkenleri olarak; Arnavutluk ve partner ülkenin GSYİH'ları, Arnavutluk ve partner ülke arasındaki benzerlik katsayısı, coğrafi uzaklık, nüfus, nominal döviz kuru, kukla değişken ortak sınır varlığı, kukla değişken Balkan ülkesi olma durumu, kukla değişken AB üyeliği parametreleri seçilmiştir. Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin arasındaki ilişkinin irdelenmesi sonucu dış ticaretin dış talepten çok iç pazardaki arz yönlü kısıtlamalarla karşı karşıya olduğu sonucuna varılmıştır. Öte yandan ticareti etkileyen faktörlerden en önemlisinin coğrafi uzaklık olması politika belirleyicilere nakliye giderlerinin azaltılması gereğini vurgulamaktadır. Ayrıca bu çalışmadan siyasilerin yüksek büyüme rakamları ve istikrarlı ekonomi ortamını sağlamaları hem Arnavutluk hem de bölge ülkelerinin ticaret hacimlerinin artması için son derece önemlidir sonucu çıkmaktadır.

Ramos, vd. (2005) çalışmalarında yerçekimi modeli regresyonlarında coğrafi uzaklığın rolünü analiz etmektedir. Bu sebeple 65 ülkenin 1980-1999 yılları arasındaki ticaretlerini

yansıtan 4160 gözlem kullanılmıştır. Yerçekimi modeli denkleminde, bağımlı değişken olarak yapılan ihracatın değeri seçilmiştir. Denklemdaki bağımsız değişkenler; ihracatçı ülkenin GSYİH'sı, ithalatçı ülkenin GSYİH'sı, ihracatçı ülkenin nüfusu, ithalatçı ülkenin nüfusu, kukla değişken (komşuluk varsa '1' yoksa '0'), kukla değişken (ihracat veya ithalat yapan ülke ada ülkesiyse '1' değilse '0'), kukla değişken (ihracat veya ithalatçı ülke karasal ülkeyse '1' değilse '0'), ihracatçı veya ithalatçı ülkenin bütün ticari partnerlerine ortalama uzaklığı, kukla değişken (eğer her iki ülkede CACM üyesiyse '1' değilse '0'), kukla değişken (eğer her iki ülkede CARIC üyesiyse '1' değilse '0'), kukla değişken (eğer her iki ülkede MERC üyesiyse '1' değilse '0'), kukla değişken (eğer her iki ülkede NAFTA üyesiyse '1' değilse '0'), kukla değişken (eğer her iki ülkede CAN üyesiyse '1' değilse '0'), kukla değişken (eğer her iki ülkede AB üyesiyse '1' değilse '0'), iki ülke başkentleri arasındaki mesafe, kukla değişken ülkelerin aynı dili konuşup konuşmadığı, kukla değişken teknolojik yenilikçilik seçilmiştir. Çalışmayı heterojenlik etkisinden arındırmak için ülkeler yüksek ve düşük gelir seviyeli olarak iki grupta incelenmiştir. Coğrafi ve sosyal faktörlerin her iki ülke grubu için de ticareti etkiledikleri görülürken, coğrafi uzaklık ve dil birliğinin düşük gelir seviyeli ülkeler için ticarete daha fazla etki eden faktörler olduğu tespit edilmiştir. Ticaret akışları açısından teknolojik donanımın gelişmekte olan ülkeler için gelişmiş ülkelere kıyasla daha büyük öneme sahip olduğu görülmektedir.

Kristjansdottir (2005) çalışmasında 11 yıllık bir zaman periyodunda 4 sektörde İzlanda'nın 16 ülkeye yaptığı ihracata etki eden faktörleri ele almıştır. Denklem bağımlı değişkeni olarak, İzlanda'nın belirli bir ülkeye belirli bir sektörde yaptığı ihracatın değeri seçilmiştir. Denklemden bağımsız değişkenler olarak ise; İzlanda ve ithalatçı ülkenin GSYİH'ları, ticaret partnerlerinin nüfusları, coğrafi uzaklık belirlenmiştir. Çalışma sonucunda İzlanda'dan yapılan ihracat üzerine en önemli etkenlerin ithalatçı ülke ile aradaki coğrafi uzaklık, ithalatçının GSYİH'sı ve nüfusu olduğu belirlenmiştir. İzlanda'nın ekonomik büyüklüğünün ihracat üzerine herhangi önemli etkisi yoktur.

Abedini (2006) çalışmasında beklentilerin ve örtülü maliyetlerin dış ticarete etkilerinin analizini yerçekimi modeli kullanarak yapmıştır. Abedini bu çalışmasında 37 ülkenin aralarında ve 1988-2003 süre zarfında gerçekleşen 1332 ticaret akışını irdelemeye yönelik 21312 gözlem kullanmıştır. Oluşturulan denklemin bağımlı değişkeni olarak ihracat hacmi belirlenmiş, bağımsız değişkenler için ise yerçekimi modellerinde standart olarak bulunan ekonomik büyüklük ve coğrafi uzaklık değişkenlerinin yanı sıra, ticaret partnerlerinin kişi başına düşen GSYİH'larının arasındaki fark, ülkeler arasındaki minimum telefon hatlarının sayısı, ülkeler arasındaki dil birliği, ekonomik entegrasyon derecesi, ithalatçı ülkedeki mahkeme, polis, suç vb. gibi ticaret güvenliğini etkileyen faktörler, ithalatçı ülkedeki ticaret

serbestisi, partnerler arasındaki ticaret eğilimi, dünya ticaret döngüsünün belirli bir zamandaki etkisi gibi çalışmanın amacına yönelik değişkenler seçilmiştir. Bu çalışmanın sonucunda beklentilerin ve dolayısıyla örtülü maliyetlerin ticaret hacmi üzerinde önemli düzeyde etken oldukları açığa çıkmıştır.

Emlinger, vd. (2006) çalışmalarında yerçekimi modelini kullanarak, Akdeniz ülkelerinden AB pazarına yapılan meyve-sebze ürünleri ihracatında karşılaşılan sıkıntılara odaklanmışlardır. Ürünlerin kolay bozulabilirliği ve tarım alanındaki korumalar göz önüne alınarak heterojenliği sağlamak adına 55 değişik meyve-sebze ürünü değerlendirmeye alınmıştır. Oluşturulan yerçekimi modeli denkleminde bağımsız değişken olarak, belirli bir malda iki ülke arasındaki görece karşılıklı yoğunluk indeksi kullanılmıştır. Eğer bu değer '1'e eşitse k malının ticareti yalnızca partnerlerin hacmine, '1'den büyükse imtiyazlı bir ticari bağlantıya, '1'den küçükse ihracatçının düşük rekabetine ya da yüksek ticaret maliyetine işaret etmektedir. Denklemde bağımlı değişkenler olarak; karşılıklı görece fiyat, küresel rekabet yeteneği, ortak sınır kukla değişkeni, kolonilik bağlantısı kukla değişkeni ve gümrük vergileri belirlenmiştir. Çalışma sonucunda, nakliye giderleri ve ticarete olan etkilerinin ürünün çabuk bozulabilirliği ile ilişkili olduğu belirlenmiştir.

De Santis ve Vicarelli (2006) çalışmalarında, AB ülkeleri ithalat akışlarının üçüncü ülkelerle yapılan imtiyazlı ticaret anlaşmalarınca nasıl etkilendiğini nicel olarak ortaya koymayı amaçlamışlardır. Oluşturulan denklemin bağımlı değişkeni AB (15) ülkelerinin ithalat akışlarıdır. Çalışma AB (15) ülkelerinin 174 ülkeden yaptıkları ithalatı 1950-2000 yılları arasında 15000 gözlem kullanarak irdelemeye yöneliktir. Denklemde bağımsız değişkenler olarak; iki ülkenin GSYİH'larının toplamı, iki ülkenin başkentleri arasındaki coğrafi uzaklık, kukla değişken ortak dil, koloni bağlantısı, ortak sınır ve para birimi, ada ülkesi olma veya olmamaları, ihracatçı ülke için kukla değişken (ihracatçı ülkeden ithalatçı ülkelerin herhangi birine ihracat akışı varsa '1' değilse '0'), ithalatçı için kukla değişken; (ihracatçı ülkeden ithalatçı ülkelerin herhangi birine ihracat akışı varsa '1' değilse '0'), AB iç pazarı için kukla değişken, AB dışı ülkelerle yapılan ticari anlaşmalar için kukla değişken, imtiyazlılık durumu için kukla değişken (ihracatçı imtiyazlı durumda ise '1' değilse '0'), kukla değişken (ihracatçı ve ithalatçı ülke WTO üyesi ise '1' değilse '0'), kukla değişken, (ihracatçı ülke WTO üyesi değilse '1', aksi halde '0') seçilmiştir. Çalışma sonucunda, son yarım yüzyıldaki Avrupa ticaret stratejilerinin hem AB ülkelerinin hem de AB üyesi olmayan ülkelerin birbirleriyle yaptıkları ticaretin gelişmesi yönünde etki sağladıkları saptanmıştır.

Voicu ve Horsewood (2006) çalışmalarında, yöresel ticaret anlaşmalarının Orta-Doğu Avrupa ülkelerine etkilerini yerçekimi modeli kullanarak analiz etmeye çalışmışlardır. Denklemde bağımlı değişkeni ihracat değeridir. Denklemde bağımsız değişkenler olarak;

ihracatçı ülkenin geliri, ithalatçı ülkenin geliri, ihracatçı ülkenin nüfusu, ithalatçı ülkenin nüfusu, partnerler arasındaki uzaklık, kukla değişken komşuluk, kukla değişken ülkenin ada olması, kukla değişken AB üyeliği, kukla değişken genelleştirilmiş ticaret imtiyazları sistemi, kukla değişken en ayrıcalıklı ulus, kukla değişken Merkez Avrupa serbest ticaret alanı (CEFTA), kukla değişken serbest ticaret anlaşması, kukla değişken Baltık serbest ticaret anlaşması (BFTA), kukla değişken ülkelerdeki yozlaşma ve rüşvet olarak belirlenmiştir. Çalışmanın genel sonuçları, uluslar arası ticaret hacmini artıran etkenlerin ülkelerin nüfusları ve gelirleri olduğu, ticaret hacmini sınırlandıran en önemli etkenlerin ise coğrafi uzaklık ve ülkelerdeki yozlaşma olduğu yönündedir. Çalışmanın diğer bir sonucu ise yöresel ticaret anlaşmalarının pek azının ticaret hacmini etkilediği şeklinde belirmiştir. Ayrıca AB üyeliğinin ülkelerin uluslar arası ticarete güvenilirlikleri üzerine önemli bir etkisi olmadığı vurgulanmaktadır.

Walsh (2006) çalışmasında hizmet ticaretini sınırlandıran faktörlerin etkisini yerçekimi modeli kullanılarak analiz etmeye çalışmıştır. Yerçekimi modeli denkleminde, bağımlı değişken olarak yapılan hizmet ithalatının değeri seçilmiştir. Denklemdaki bağımsız değişkenler; ticaret partnerlerinin kişi başına GSYİH'ları, ticaret partnerlerinin nüfusları, partnerler arasındaki coğrafi uzaklık, kukla değişkenler olarak da komşuluk ilişkisi, dil birliği, AB üyeliği, zaman trendi kontrolü olarak seçilmiştir. Çalışma sonucunda yer çekimi modelinin hizmetler ticaretini açıklamada yeterli olduğu ve kişi başına düşen GSYİH ve ortak dil faktörlerinin ticareti etkileyen en önemli faktörler oldukları belirlenmiştir. Mal ticaretinden farklı olarak AB üyeliği ve komşuluk faktörlerinin hizmet ticareti üzerine etkisi olmadığı saptanmıştır.

Do (2006) çalışmasında Vietnam ile 23 Avrupa ülkesi arasındaki ticaret akışını 1993-2004 yılları arasındaki verileri ve yerçekimi modelini kullanarak analiz etmeye çalışmıştır. Ayrıca bu çalışmada yer çekimi modeli kullanılarak Vietnam'ın 23 Avrupa ülkesi ile olan ticaret potansiyeli hesaplanmıştır. Yerçekimi modeli denkleminde, bağımlı değişken olarak yapılan toplam ticaretin değeri seçilmiştir. Bağımsız değişkenler olarak ise; Vietnam ve ticaret partnerlerinin GSYİH'ları, Vietnam ve ticaret partneri ülkenin nüfusu, Vietnam ve partner ülkeler arasındaki reel döviz kuru, coğrafi uzaklık ve kukla değişken olarak tarihsel bağlantı seçilmiştir. Çalışma sonucunda, ekonomik büyüklük, pazar büyüklüğü ve reel döviz kuru ticaret akışını birinci dereceden etkileyen faktörler olarak tespit edilmiştir. Uzaklık ve tarihsel bağlantı faktörlerinin ise ticareti etkileyen faktörler arasında olmadıkları görülmüştür. Potansiyel ticaret hacimleri yönünden değerlendirildiğinde Vietnam'ın ticaret hacmi açısından oldukça önemli bir genişleme alanı olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca Vietnam'ın politika

belirleyicilerinin istikrarlı ekonomi ve cazip bir yatırım ortamı tesis etmelerinin ticaret hacmi açısından son derece önemli unsurlar oldukları belirlenmiştir.

Zarzoso ve Lehmann (2007) çalışmalarında, İspanya'nın Türkiye ve Polonya'ya yaptığı ihracatta denizyolu ve karayoluyla taşımacılığın etkisini analiz etmeye çalışılmışlardır. Burada denklemin bağımlı değişkeni ton başına navlun gideridir. Denklemde bağımsız değişkenler olarak; değer/ağırlık oranı (€/kg), nakliye hacmi, varış ve çıkış noktası arasındaki mesafe, rekabetçilik derecesi (bu rotada işlev gören hatların sayısı), hizmet sıklığı, ölçek, konteynırdaki kargoların toplam içindeki payı, normal sıcaklık koşullarında taşımacılık kukla değişkeni, dondurulmuş taşımacılık kukla değişkeni, ticaret yapılan ülke kukla değişkeni (Türkiye için '1', Polonya için '0'), nakliye biçimi kukla değişkeni (deniz yoluyla yapılan taşımacılıklar için '1', değilse '0') ve ürüne özgü etkiler yer almaktadır. Çalışmada her iki nakliye biçimi için de ayrı ampirik uygulamalar ve yapılmış ve sonuçta, deniz taşımacılığında önemli olan etkenlerin hizmet kalitesi ve nakliye koşulları, kara taşımacılığı için ise en önemli etkenlerin nakliye koşulları yanı sıra mesafe ve teslim süresi olduğu açığa çıkmıştır. Ayrıca, kara yolu taşımacılık maliyetlerinin, ölçek ekonomisi durumu geçerli olduğunda, deniz yolu taşımacılığına göre daha fazla düştükleri çalışma sonuçlarından bir diğeridir.

Jayasinghe ve Sarker (2007) çalışmalarında, 1994 yılında hayata geçirilen Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması'nın (NAFTA) altı önemli gıda ürünü dış ticaretinde yol açtığı ticaret yaratıcı ve ticaret çeşitlendirici etkileri analiz etmeyi amaçlamışlardır. Veriler, 1985-2000 zaman aralığı için derlenmiştir. Yerçekimi modelinin genişletilmiş bir hali kullanılan çalışmada havuzlanmış veri ve en küçük kareler yöntemi kullanılmıştır. Oluşturulan yerçekimi modelinde bağımlı değişken olarak ticarete taraf ülkeler arasında yapılan toplam ticaret hacmi seçilmiştir. Bağımsız değişkenler ise; ülkelerin gelirleri, nüfusları, ülkeler arasındaki coğrafi uzaklık ve kukla değişken olarak NAFTA üyeliğidir. Yapılan ekonometrik analizin sonucunda NAFTA'nın bünyesindeki ülkelerin birbirleriyle yaptıkları ticareti arttırıcı, dünya'nın geri kalanındaki ülkeler ile yapılan ticareti ise azaltıcı etki yarattığı gözlenmiştir.

Yerçekimi modeli kullanarak uluslar arası ticaretin analizini konu alan çalışmalar birbirlerinden oldukça farklı bağımlı değişkenler belirlemişlerdir. Bu olgudan yola çıkılarak yerçekimi modelinin uygulamada sağladığı esneklik nedeniyle bir çok farklı konunun analizini mümkün kıldığı söylenebilir. Bu çalışmanın literatür taraması kısmında ele alınan çalışmalardan çıkan sonuçlara bakıldığında genel olarak coğrafi uzaklık, ekonomik büyüklük ve ticari birlikteliklere üyelik dış ticaret üzerinde en önemli etkenler arasında yer almaktadır. Ayrıca talep yapılarını yansıtması nedeniyle ülkelerin nüfus düzeyleri ve aralarındaki kültürel

yakınsamalar da dış ticaret üzerine oldukça etkilidir. Bu etkenlerle birlikte ülkelerin ekonomik yapılarındaki istikrar da dış ticaret üzerine önemli sayılabilecek düzeyde etki etmektedir.

4. AMPİRİK ANALİZ

Bu bölümde Türkiye'nin bu çalışma kapsamında seçilmiş gıda sanayi alt sektörlerinden gerçekleştirdiği ihracat verileri AB (27), Karadeniz Ekonomik İşbirliği, Ortadoğu ülkeleri ve AB (27) üyesi olmayıp Avrupa kıtasında yer alan ülkeler için toplanmış ve ülke bazında spesifik etkiler analiz edilmeye çalışılmıştır. Ekonometrik analiz aşamasında karşılaşılan gereksinimler doğrultusunda, etkiler ülke bazında değil AB (27), AB (27) üyesi olmayan Avrupa ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği ülke grupları bazında belirlenmiştir.

4.1. Teorik Model

Bu çalışmada uluslararası ticarete etki eden faktörlerin analizi kapsamında sıklıkla uygulama alanı bulan yerçekimi modeli (gravity model) kullanılacaktır. Oluşturulan model Türkiye'nin seçilmiş ülke ve ülke gruplarına ele alınan gıda sanayi alt sektörlerinden gerçekleştirdiği ihracata etki eden faktörlerin analizine yöneliktir. Bu amaçla oluşturulan yerçekimi modeli denkleminin kapalı formu, beklenen değişken katsayı işaretleri ve değişken tanımları aşağıda gösterilmektedir.

$$EXP_{ij} = f (GDP_i, GDP_j, POP_i, POP_j, DIST_{ij}, SIM_{ij}, RFE_{ij}, RER_{ij}, CR, BR, TA) \quad (4.1)$$

(+ (+) (+ veya -) (+ veya -) (-) (+ veya -) (+ veya -) (-) (+ veya -)(+) (+)

i : ihracatı yapan ülke

j : ihracatın yapıldığı ülke

EXP_{ij} : i ülkesinden j ülkesine yapılan ihracatın değerinin doğal logaritması (ln)

GDP_i : i ülkesinin satın alma gücü paritesine göre gayrisafi yurtiçi hasılasının doğal logaritması (ln)

GDP_j : j ülkesinin satın alma gücü paritesine göre gayrisafi yurtiçi hasılasının doğal logaritması (ln)

POP_i : i ülkesinin nüfusunun doğal logaritması (ln)

POP_j : j ülkesinin nüfusunun doğal logaritması (ln)

$DIST_{ij}$: i ve j ülkeleri arasındaki coğrafi uzaklığın doğal logaritması (ln)

SIM_{ij} : i ve j ülkeleri arasındaki benzerlik katsayısı

RFE_{ij} : i ve j ülkeleri arasındaki görel faktör yoğunluğu katsayısı

RER_{ij} : reel döviz kuru

CR : kukla değişken; *i* ülkesinde incelenen yılda ekonomik kriz varsa 1, yoksa 0 değerini almaktadır.

BR : kukla değişken; *i* ve *j* ülkeleri sınır komşusu ise 1, değilse 0 değerini almaktadır.

TA : kukla değişken; *i* ve *j* ülkeleri bir ticaret anlaşmasına taraf ise 1, değilse 0 değerini almaktadır.

Yerçekimi modelinde ihracatçı ve ithalatçı ülkelerin gayrisafi yurtiçi hasılları bu ülkelerin sırasıyla üretim ve tüketim kapasitelerini temsil etmektedir. İhracatçı ülkenin üretim kapasitesi diğer bir deyişle arz miktarı arttıkça bu ülkeden yapılan ihracat artacak, ithalatçı ülkenin tüketim kapasitesi diğer bir deyişle talep miktarı arttıkça ise bu ülkenin gerçekleştirdiği ithalat artacaktır. Dolayısıyla yerçekimi modelinde her iki ülke için de gayrisafi yurtiçi hasıla katsayısının pozitif değer alması beklenmektedir.

Nüfus değişkeni ticarete taraf ülkelerin ölçeklerini temsil etmesi amacıyla modele dahil edilmiştir. Büyük ülkelerin ürün çeşitliliğinin fazla olduğu ve kendi kendilerine yeterlilik eğilimlerinin görece fazla olduğu varsayılabilir. Bu varsayımla ihracat miktarının, ihracatçı ve ithalatçı ülke nüfuslarıyla ters orantılı olduğu düşünülebilir. Diğer bir yaklaşım ise ihracatçı ülkenin nüfusunun fazlalığının üretim miktarını arttıracak ve dolayısıyla uzmanlaşma ve ölçek ekonomisi sonucunda ihracat miktarında bir artış olacağı, ithalatçı ülkenin ise artan nüfusunun talebini kendi üretim kapasitesi ile karşılayamaz hale gelmesi nedeniyle ithalata yöneleceği yönündedir. Bu düşünceler ışığında ihracatçı ve ithalatçı ülkelerin nüfus katsayılarının pozitif ya da negatif değer alması beklenmektedir.

Ülkeler arasındaki coğrafi uzaklık nakliye maliyetlerini yansıtması açısından önemlidir ve bu nedenle modele dahil edilmiştir. Ticarete taraf ülkeler arasındaki coğrafi uzaklık katsayısının ihracat miktarı ile ters orantılı olduğu ve negatif değer alacağı beklenmektedir.

Ülkeler arasındaki benzerlik katsayısı ülkelerin ekonomik ölçeklerinin benzerliğini temsil etmekte ve $-\infty$ (tam farklılık) ve $-0,69$ (tam benzerlik) arasında değerler almaktadır. Benzer ekonomik büyüklüklerdeki ülkelerin birbirleriyle yaptıkları ticaret endüstri içi nitelikteyse ticaret hacimleri büyük, endüstri arası nitelikteyse ticaret hacimleri küçük olacaktır (Antonucci ve Manzoichi, 2002, s.7). Dolayısıyla benzerlik katsayısının ülkeler arasındaki ticaretin niteliğine göre pozitif ya da negatif değer alması beklenmektedir. Benzerlik katsayısı hesaplanırken formül (4.2) kullanılmıştır.

$$\ln \left[1 - (GDP_i / GDP_i + GDP_j)^2 - (GDP_j / GDP_i + GDP_j)^2 \right] \quad (4.2)$$

Görelî faktör yoğunluğu katsayısı ülkeler arasındaki kişi başına gayrisafi yurtiçi hasıllar arasındaki farkın mutlak değerini ifade etmektedir. Benzer faktör donanımlarına sahip ülkelerin birbirleriyle yaptıkları ticaret endüstri içi nitelikteyse katsayının negatif, endüstri arası nitelikteyse katsayının pozitif değer alması beklenmektedir (Antonucci ve Manzocchi, 2002, s.7). Görelî faktör yoğunluğu katsayısı hesaplanırken kullanılan formül denklem (4.3)' de verilmiştir.

$$\left| \ln (GDP_i / POP_i) - \ln (GDP_j / POP_j) \right| \quad (4.3)$$

Reel döviz kurundaki yükselme TL'nin değer kazanması anlamına geldiğinden Türkiye'nin ihracatını negatif yönde etkilemesi beklenmektedir.

Kriz etkisi kukla değişkeni, ihracatçı ülkedeki ekonomik kriz yılları için 1, diğer yıllar için 0 değerini almaktadır. Ekonomik krizler ihracat miktarını olumsuz etkileyebileceği gibi, sektörlerin iç talepteki daralma sorununu ihracata yönelerek aşmaya istekleri nedeniyle katsayının negatif yada pozitif değer alması beklenmektedir.

Ticarete taraf ülkeler arasında sınır komşuluğu olması sosyal ve kültürel ilişkilerin yakınlığını gösterdiğinden ticareti olumlu etkileyecektir. Bu nedenle sınır komşuluğu kukla değişkeninin pozitif değer alması beklenmektedir.

İhracatçı ve ithalatçı ülkeler arasında ticaret anlaşması varlığı ticaret üzerindeki engellerin kısmen ya da tamamen kaldırılması yoluyla bir motivasyon unsuru oluşturmaktadır. Bu nedenle ticaret anlaşması kukla değişkeninin pozitif değer alması beklenmektedir.

4.2. Veri Seti

Bu çalışma kapsamında ihracat yapısı analiz edilen sektörler Harmonize Sistem sınıflandırmasına göre seçilmiştir. HS kodu 17, şeker ve şeker mamulleri; HS kodu 19, esasını hububat, un, nişasta, süt teşkil eden müstahzarlar; HS kodu 22, meşrubat, alkollü içkiler ve sirke, alkollü içkiler ve sirke sektörleri çalışma kapsamında incelenmiştir. Bu üç sektörden Türkiye'nin gerçekleştirdiği ihracatın yöneldiği pazarlar hem ülkeler bazında hem de ülke grupları bazında ele alınmıştır. Ekonometrik analiz kapsamında kullanılan veriler 1992-2005 zaman dilimini kapsayacak şekilde seçilmiştir. Çalışmada Türkiye'nin anılan sektörlerdeki ihracatında en büyük paya veya potansiyele sahip ülke ve ülke grupları incelenmiştir. Ele alınan ülkeler AB (27)⁴, KEİ⁵, Ortadoęu⁶ ve AB (27) üyesi olmayıp önemli pazarlar

⁴ Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Hollanda, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya, Slovenya, İspanya, İsveç, İngiltere.

kapsamında olan Avrupa kıtası ülkeleridir⁷. Analiz kapsamında ele alınan ülke grupları ise AB (27), KEİ ve AB (27) üyesi olmayıp önemli pazarlar kapsamında olan Avrupa kıtası ülkeleri şeklinde belirlenmiştir. Ekonometrik analizde kullanılan bütün veriler 1992-2005 zaman aralığını kapsayacak şekilde seçilmiştir. Çalışmanın bağımlı değişkeni olarak seçilen ihracat değeri ülkeler bazında OECD, ülke grupları bazında ise UN Comtrade veri tabanlarından elde edilmiş ve USD bazında modele dahil edilmiştir. Ülkelerin gayrisafi yurtiçi hasılları satın alma gücü paritesine göre ve USD bazında IMF veri bankasından derlenmiştir. Ülkelerin nüfus verileri milyon kişi bazında ve IMF veri bankasından elde edilmiştir. Ülkeler arasındaki coğrafi uzaklık başkentleri arasındaki uzaklığın km cinsinden ifadesi şeklinde modele dahil edilmiştir⁸. Ülkeler arasında imzalanan ticari anlaşmalar kukla değişkeni WTO, DPT ve TUIK veri bankaları kullanılarak elde edilmiştir. Benzerlik katsayısı ve göreceli faktör yoğunluğu katsayısı bu amaçla kullanılan formüllerden yararlanılarak hesaplanmıştır. Sınır komşuluğu ve kriz etkisi kukla değişkenleri bilgilerine çeşitli kaynaklardan yararlanılarak ulaşılmıştır.

4.3. Ekonometrik Yöntem ve Ampirik Model

Panel veri analizi sosyal ve davranış bilimciler arasında giderek yaygın bir kullanım alanı bulmaktadır. Panel veri analizi kısaca, belirli bir zaman periyodunda yatay kesit verileri kullanılarak yapılan analizdir. Yeterli yatay kesit verilerinde tekrarlan gözlemler araştırmacıya kısa zaman serilerinde bile istatistiksel olarak anlamlı sonuçlara ulaşma imkanı tanımaktadır. Zaman serileri ve yatay kesit verilerinin kombinasyonu kullanılan veriyi kalite ve kantite anlamında zengileştirmekte ve sadece yatay kesit ya da zaman serileri kullanarak yapılan analizlere kıyasla çok daha sağlıklı sonuçların eldesini mümkün kılmaktadır. Panel veri analizinde kullanılan veri setinin yatay kesit kısmı ülkeler, şehirler veya firmalardan oluşabileceği gibi bireylerden dahi oluşabilmektedir. Panel veri setleri genellikle ardışık blok yada yatay kesit verilerinin belirli bir zaman aralığında ve belirli frekansa ölçülmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu verilerin eldesi yada ölçümü sonucunda eğer hiçbir veri eksik değilse oluşan veri seti dengeli panel (balanced panel), eğer bazı veriler eksikse dengesiz panel (unbalanced panel) olarak adlandırılmaktadır (Yaffee, 2005, s.3).

⁵ Arnavutluk, Ermenistan, Azerbaycan, Bulgaristan, Gürcistan, Yunanistan, Moldova, Romanya, Rusya, Sırbistan, Ukrayna, Türkiye.

⁶ İran, Irak, Kuveyt, Bahreyn, Umman, Katar, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Yemen, İsrail, Ürdün, Lübnan, Suriye, Mısır.

⁷ Belarus, İzlanda, Norveç, Hırvatistan, İsviçre.

⁸ Bakınız www.mapcrow.info.

Bir çok analitik panel veri modeli mevcuttur. Bu modellere örnek olarak, sabit katsayı modelleri (constant coefficients model), sabit etki modelleri (fixed effect models) ve rastsal etki modelleri (random effects models) verilebilir. Bu model çeşitleri arasında dinamik panel (dynamic panel) ve kovaryans yapı modelleri (covariance structure models) de yer almaktadır. Gereken model çeşidi seçimi, heteroskedastisite (değişen varyans) ve otokorelasyon (ardışık bağımlılık) problemlerinin çözümü doğrultusunda yapılır (Yaffee, 2005, s.3).

Sabit katsayı modelinde kesişim noktaları ve eğimler için aynı sabit katsayılar kullanılır. Ülke ve zaman kesitlerinin istatistiksel olarak farklılık arzemediği durumlarda bu modelin kullanımı ile doğru sonuçlara ulaşılmakla birlikte çoğu zaman ülke veya zaman kesitlerinde istatistiksel olarak önemli etkiler gözlenmektedir. Sabit katsayılar modeli kullanıldığında tüm veriler bir havuzda toplanıp en küçük kareler yöntemi ile regresyon denklemi oluşturulabilir (Yaffee, 2005, s.3).

Sabit etki diğer bir ifadeyle en küçük kareler kukla değişken modelinde sabit eğim olmakla birlikte kesişim noktaları yatay kesit verilerinde, örneğin ülkelerde değişmektedir. Bu modelde zaman verileri bazında istatistiksel olarak önemli değişiklikler olmamakla birlikte yatay kesit verilerinde önemli farklılıklar gözlenmektedir. Sabit etki modelinde bazı durumlarda zaman serisinde de kesişim noktalarının farklılaşabilmesi söz konusu olmaktadır. Sabit etki modelleri, yatay kesit verilerini spesifiye etmek için çok fazla sayıda kukla değişkene ihtiyaç duymaları ve bu yolla sağlıklı bir istatistiksel analiz yapılmasını zorlaştırarak yeterli serbestlik derecesi eldesini kısıtlamaları yönüyle bazı zorlukları beraberinde getirmektedir. Bu şekilde çok fazla değişken içeren bir modelin multikolinearite (çoklu bağlantı) sorununu ortaya çıkarması da mümkün olmaktadır (Yaffee, 2005, s.4).

Rastsal etki modelleri rastsal sabit terimler alan bir regresyon modeli olarak tanımlanabilir. Burada hata terimi ile başa çıkabilmenin bir yolu kesişim değerinin ortanca değer ile hata teriminin toplamı olduğunu varsaymaktır. Rastsal etki modellerinin en önemli avantajlarından birisi regresyonlara zamana göre sabit etkileri olan değişkenlerin ilavesini mümkün kılmasıdır (Yaffee, 2005, s.7).

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'nin seçilmiş gıda alt sektörleri ihracatını belirleyen faktörleri bulmak ve faktör etkilerinin ikili ülke ticaretinde farklı etkilere yol açıp açmadığını ortaya çıkarmaktır. Bu sebeple sabit etki panel analiz ilk başta tercih edilen ekonometrik tahmin yöntemidir. Ekonometrik tahmin sürecinde iki önemli problemle karşılaşmıştır. Bunlardan birincisi, yatay kesit verisi yani ülke sayısı çok fazla olduğundan sabit etki modelinde serbestlik derecesi problemi ortaya çıkmış ve aynı zamanda modele entegre edilen sabit terim kukla değişkenleri yüzünden model çözüm aşamasında tekil (singular) matris

bulmuş ve çözüm bulunamamıştır. İkinci problem ise tahmini yapılan modellerin tamamında otokorelasyon (ardışık bağımlılık) probleminin çıkmış olmasıdır.

Birinci problemi aşmak üzere, denkleme ülkeleri temsilen sabit terim kukla değişkenleri eklemek yerine, üç ülke grubunu ve bu ülke grupları ile ülke yada grup bazında yapılmış ticaret anlaşmalarını dikkate alan üç tane sabit terim kukla değişkeni tanıtılmıştır. Böylece, ülke bazında olmasa da ülke grubu bazındaki etkiler görülebilecek yani ülke grubuna göre otonom ihracatda meydana gelen değişiklikler izlenebilecektir. Ekonometrik analiz sonuçlarının yer aldığı tablolarda AB; Avrupa Birliği'ni, BSEC; Karadeniz Ekonomik İşbirliği'ni, NONAB; AB (27) üyesi olmayıp Avrupa kıtasında yer alan ülkeleri simgelemektedir. Bu yöntemle ekonometrik analiz havuzlanmış (pooled) tahmin yöntemine dönmekten de kurtarılmıştır. Daha sonra ihracat fonksiyonunun eğimi üzerinde ülke gruplarının nasıl bir etki yarattığını analiz edebilmek amacıyla bu ülke grupları kullanılarak kesişim kukla değişkenleri yaratılmıştır. Kesişim kukla değişkenleri reel döviz kuru, ülkeler arası benzerlik göstergesi ve görelî faktör donanımı değişkenleri kullanılarak yaratılmıştır. Otokorelasyon (ardışık bağımlılık) ve aynı zamanda değişen varyans problemlerinin giderilebilmesi için sırasıyla AR(1) yöntemi⁹, White'ın değişen varyansla tutarlı tahmin edicileri (Heteroscedasticity Consistent Estimators)¹⁰ kullanılmıştır. Bu şekilde adı geçen problemler ortadan kalkmış ama sabit etki modeline bir alternatif olarak rastsal etki modeli uygulanamaz hale gelmiştir.

Meşrubat, Alkollü İçkiler ve Sirke Sektörü

Tablo 4.1 meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektörü ihracatına ilişkin ilk ekonometrik tahmin sonuçlarını vermektedir. Model logaritmik doğrusal olarak tahmin edilmiş olduğundan, katsayılar ihracatın ilgili değişkenlere göre esneklik katsayısını vermektedir. Burada öncelikle çekim modelinin temel değişkenleri diyebileceğimiz gayri safi yurtiçi hasıla, nüfus ve ülkeler arası uzaklık değişkenlerinin katsayıları incelenecek daha sonra modelin genişletilmiş halinde yer alan diğer değişkenlerin katsayıları yorumlanacaktır.

Ülkelerarası mesafenin meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektörü ihracatı üzerinde oldukça etkili olduğu gözlemlenmektedir. Tahmin edilmiş katsayı, istatistiksel olarak anlamlı ve ihracatçı ve ithalatçı ülkeler arasındaki mesafedeki %1'lik bir artışın ihracat üzerinde %1.7'lik bir düşüşe yol açtığı görülmektedir. Gayri safi yurtiçi hasıla değişkenlerinin tahmin edilmiş katsayıları beklenildiği gibi pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Meşrubat,

⁹ Gujarati, N.D., 2003, s.442.

¹⁰ Gujarati, N.D., 2003, s.417.

alkollü içkiler ve sirke ihracatı ile ihracatçı ve ithalatçı ülkelerin sırasıyla üretim ve emme kapasiteleri arasında oldukça esnek bir ilişki bulunduğu gözlenmektedir. Şöyle ki; üretim ve emme kapasitesitelerindeki %1’lik bir artış meşrubat, alkollü içkiler ve sirke ihracatında sırasıyla %7.2 ve %2.1’lik artışlara yol açmaktadır. Meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektörü ihracatı, ihracatçı ve ithalatçı ülkelerdeki nüfus büyümesi ile ters yönlü ilişki içindedir. Nüfus artışı çekim modellerinde ülkenin daha çok kendine yeterli ve ancak kendi talebini karşılayabilir hale gelmesi olarak yorumlandığından, her iki ülkede de nüfus büyümesi ihracatçı ülkenin ihracatını azaltıcı yönde etki edecektir. Bu değişkenlerin de katsayıları beklenen işareti taşımakta fakat meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektörü ihracatı ihracatçı ülke nüfusundaki değişikliğe oldukça duyarlı iken (%15.4), ithalatçı ülke nüfusundaki değişikliğe az duyarlıdır (%0.6).

Meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektörü ihracatı üzerinde Türkiye’nin yaşadığı ekonomik krizlerin etkili olmadığı gözlenmektedir. Benzer şekilde, ithalat yapan ülkenin Türkiye ile sınır komşusu olması da ihracat üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye yol açmamaktadır.

Türkiye ve ilgili ülke grupları arasında imzalanmış ticaret anlaşmalarının varlığı meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektörü ihracatı üzerinde değişen etkilere yol açmaktadır. Örneğin, Karadeniz Ekonomik İşbirliği ülkeleri ve Avrupa Birliği üyesi olmayan fakat Avrupa kıtasında olan ülkelerle yapılan ticaret anlaşmaları, meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektörü ihracatı üzerinde olumlu bir etkiye yol açarken; Avrupa Birliği ile yapılan ticarete dair anlaşma meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektörü ihracatı üzerinde negatif bir etkiye yol açmaktadır. Sözü edilen etkiler oldukça büyük ve istatistiksel olarak da anlamlıdır.

Farklı ülke gruplarına yansıtılarak ihracat üzerinde etkisi test edilen değişkenler reel döviz kuru, ülkeler arası benzerlik endeksi ve görelî faktör yoğunluğudur. Reel döviz kurundaki bir yükselme, değerlenme, Türkiye’nin ihraç mallarının değerini yükselteceğinden yani Türkiye’nin rekabet gücünü düşüreceğinden; reel döviz kuru ve meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektörü ihracatı arasında negatif bir ilişki beklenmektedir. Tablo 4.1 bu ilişkinin negatif ve esnek olduğunu göstermektedir. Reel döviz kurundaki %1’lik bir artış meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektörü ihracatını yaklaşık %2 civarında azaltmaktadır. Bu etkinin Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve AB dışı Avrupa ülkeleri üzerinde daha da etkili olduğu gözlenmektedir. AB’ne yapılan meşrubat, alkollü içkiler ve sirke ihracatında ise reel döviz kuru etkisi beklenildiği yönde fakat daha azdır. Genel olarak meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektörü ihracatı Türkiye açısından endüstri arası (inter-industry) bir ticaret ilişkisi olarak görülmektedir ve bu durum Karadeniz Ekonomik İşbirliği ülkeleri için daha da kuvvetlidir. AB ülkeleri için ise meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektörü ihracatı endüstri içi (intra-

industry) ihracat yapısındadır. Göreli faktör yoğunluğu değişkeni sadece AB ülkeleri ile kesişim kukla değişkeni haline getirildiğinde istatistiksel olarak anlamlı olmaktadır ve bu değişken AB'ye olan meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektörü ihracatımızın endüstri arası nitelikte olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.1: Meşrubat, Alkollü İçkiler ve Sirke Sektörü Ekonometrik Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: EXPO

Metod: Panel En Küçük Kareler

Örnek: 1992 2005

Yatay Kesit Sayısı: 46

Toplam Panel (dengelenmemiş) Gözlemi: 469

White'in yatay kesit standart hata ve kovaryansı ile uyarlanmış (serbestlik derecesi düzeltilmiş)

Değişken	Katsayı	t-istatistiği	Prob.
C	75.10	1.31	0.19
CR	0.16	0.70	0.48
BR	0.20	0.57	0.57
TABSEC	34.05	3.63	0
TAEU	-12.58	-2.52	0.01
TANONAB	27.43	3.29	0
DIST	-1.70	-6.46	0
GDPI	7.17	3.42	0
GDPJ	2.06	6.39	0
POPI	-15.45	-2.86	0
POPJ	-0.60	-2.08	0.04
RFE	-0.02	-0.20	0.84
RFETABSEC	-0.04	-0.12	0.91
RFETAEU	0.78	7.92	0
RFETANONAB	-0.76	-0.38	0.70
SIM	-1.19	-3.43	0
SIMTABSEC	-0.99	-3.31	0
SIMTAEU	0.75	1.93	0.06
SIMTANONAB	3.11	0.82	0.41
RER	-1.97	-1.15	0.25
RERTABSEC	-7.28	-3.73	0
RERTAEU	2.24	2.06	0.04
RERTANONAB	-4.99	-1.99	0.05
R ² :	0.35	Durbin-Watson istatistiği:	0.85
Düzeltilmiş R ² :	0.32	F-İstatistiği:	10.84
Regresyon Standart Hatası:	2.34	Prob (F-istatistiği):	0

Tablo 4.1'de gösterilen ekonometrik tahmin sonuçları oldukça yüksek otokorelasyona işaret ettiğinden, yukarıdaki denklem AR(1) prosesi ile yeniden tahmin edilmiş ve istatistiksel olarak anlamsız çıkan katsayılara ait değişkenler modelden dışlanarak ekonometrik tahmin tekrar edilmiştir. Son aşamada elde edilen sonuçlar Tablo 4.2'de verilmektedir.

Yapılan ekonometrik analiz sonucu ülkelerarası mesafenin meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektörü ihracatı üzerinde etkili olduğu saptanmıştır. Tahmin edilmiş katsayı, istatistiksel olarak anlamlıdır ve ihracatçı ve ithalatçı ülkeler arasındaki mesafedeki %1'lik bir artışın ihracat üzerinde %1,5'lik bir düşüşe neden olacağı görülmektedir. Gayrisafi yurtiçi hasıla değişkenlerinin tahmin edilmiş katsayıları ihracatçı ve ithalatçı ülkeler için beklenildiği gibi

pozitifdir ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Üretim kapasitesinde diğer bir deyişle ihracatçı ülkenin gayri safi yurtiçi hasılasında %1’lik bir artış ihracat üzerinde %3,9’luk bir artışa neden olmaktadır. İthalatçı ülkenin gayrisafi yurtiçi hasılasındaki %1’lik bir artış ihracat miktarında %1,5’lik bir artışa neden olmaktadır. Meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektörü ihracatı, ihracatçı ülkenin nüfusundan yüksek seviyede etkilenmektedir ve bu ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır. İhracatçı ülkenin nüfusundaki %1’lik bir artış ihracat miktarını %11,9 düzeyinde azaltmaktadır. Nüfus artışı yerçekimi modellerinde ülkenin ancak kendi iç talebini karşılamak durumunda olması şeklinde yorumlandığından nüfus ve ihracat miktarı arasındaki ilişkinin negatif yönde olması doğaldır. İhracatçı ülkenin nüfusu ile ihracat arasında ters yönlü bir ilişki olmakla birlikte ihracat miktarının ithalatçı ülke nüfusundaki değişimlere duyarlı olmadığı görülmektedir. Burada ithalatçı ülke nüfus katsayısının pozitif gerçekleşmesi, ithalatçı ülkenin kendi nüfusunun talebini karşılamada yetersiz kalması ve ithalata yönelmesi şeklinde açıklanabilir.

Türkiye ile Avrupa Birliği üyesi olmayan fakat Avrupa kıtasında olan ülkeler arasında imzalanan ticaret anlaşmaları, meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektörü ihracatında olumlu bir etkiye yol açmıştır. Sözü edilen bu etki oldukça büyük ve istatistiksel olarak anlamlıdır.

Farklı ülke gruplarına üzerinde etkileri test edilen diğer değişkenler reel döviz kuru ve ülkeler arası benzerlik endeksidir. Reel döviz kurundaki yükselmeler, Türkiye’nin ihraç mallarının değerini yükselteceğinden diğer bir ifadeyle Türkiye’nin rekabet gücünü düşüreceğinden reel döviz kuru ile ihracat arasında negatif bir ilişki beklenmektedir. Tablo 4.2 bu ilişkinin negatif ve esnek olduğunu göstermektedir. Reel döviz kurundaki %1’lik bir artış meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektörü ihracatını %1,3 oranında azaltmaktadır. Avrupa Birliği üyesi olmayan fakat Avrupa kıtasında yer alan ülkeler için reel döviz kurunun etkisinin oldukça önemli düzeyde olduğu görülmektedir. Oluşturulan model benzerlik katsayısı açısından yorumlandığında Türkiye’nin meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektöründe gerçekleştirdiği ihracatın endüstri arası yapıda olduğu söylenebilir. Benzerlik kesişim kukla değişkeni ise AB ülkelerine yapılan ihracatın endüstri içi yapıda olması şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 4.2: Meşrubat, Alkollü İçkiler ve Sirke Sektörü AR (1) Prosesi ile Tahmin Edilmiş**Ekonometrik Tahmin Sonuçları**

Bağımlı Değişken: EXPO

Metod: Panel En Küçük Kareler

Örnek (adjusted): 1993 2005

Yatay Kesit Sayısı: 44

Toplam Panel (dengelenmemiş) Gözlemi: 376

White'in yatay kesit standart hata ve kovaryansı ile ayarlanmış (serbestlik derecesi düzeltilmiş)

Değişken	Katsayı	t-istatistiği	Prob.
C	96.61	1.13	0.26
TANONAB	28.72	2.07	0.04
DIST	-1.45	-1.77	0.08
GDPI	3.85	1.86	0.06
GDPJ	1.52	2.40	0.02
POPI	-11.86	-1.75	0.08
POPJ	0.07	0.11	0.91
RFETAEU	0.69	2.60	0.01
SIM	-2.01	-4.06	0
SIMTAEU	1.18	1.63	0.10
RER	-1.34	-1.21	0.23
RERTANONAB	-5.79	-1.94	0.05
AR(1)	0.65	11.79	0
R ² :	0.60	Durbin-H istatistiği:	2.07
Düzeltilmiş R ² :	0.59	F-İstatistiği:	46.16
Regresyon Standart Hatası:	1.68	Prob (F-istatistiği):	0

Şeker ve Şeker Mamulleri Sektörü

Tablo 4.3 şeker ve şeker mamulleri sektörü ihracatına ilişkin ilk ekonometrik tahmin sonuçlarını vermektedir. Ülkelerarası mesafenin şeker ve şeker mamulleri sektörü ihracatı üzerinde etkili olduğu gözlemlenmektedir. Tahmin edilmiş katsayı, istatistiksel olarak anlamlıdır ve ihracatçı ve ithalatçı ülkeler arasındaki mesafede %1'lik bir artış ihracat üzerinde yaklaşık %0,9'luk bir düşüşe neden olmaktadır. Gayrisafi yurtiçi hasıla değişkenlerinin tahmin edilmiş katsayıları beklenildiği gibi pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Şeker ve şekerli mamuller ihracatı ile ihracatçı ve ithalatçı ülkelerin sırasıyla üretim ve emme kapasiteleri arasında esnek bir ilişki gözlenmektedir. İhracatçı ve ithalatçı ülke gayrisafi yurtiçi hasıllarında %1'lik bir artış şeker ve şeker mamulleri ihracatında sırasıyla %2,5 ve %0,8'lik artışlara yol açmaktadır. Nüfus artışı yerçekimi modellerinde ülkenin ancak kendi iç talebini karşılamak durumunda olması şeklinde yorumlandığından nüfus ve ihracat miktarı arasındaki ilişkinin negatif yönde olması doğaldır. İhracatçı ülkenin nüfusu ile ihracat arasında ters yönlü bir ilişki olmakla birlikte ihracat miktarının ithalatçı ülke nüfusundaki değişimlere duyarlı olmadığı görülmektedir. İhracatçı ülkenin nüfusundaki %1'lik bir artış ihracat miktarında %3,3'lük bir azalmaya neden olmaktadır.

Şeker ve şeker mamulleri sektörü ihracatı üzerinde Türkiye'nin yaşadığı ekonomik krizlerin etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlemlenmiştir. Kriz kukla değişkeninin pozitif değer alması kriz yıllarındaki iç talep daralmasının üretimi ihracata yönlendirmesi şeklinde yorumlanabilir. İthalat yapan ülkenin Türkiye ile sınır komşusu olması şeker ve şeker mamulleri sektörü ihracatı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde etki göstermektedir. Şeker ve şeker mamulleri sektörü ihracatı benzerlik katsayısı yönüyle değerlendirildiğinde endüstri arası, görelî faktör yoğunluğu açısından ise endüstri içi niteliktedir. Türkiye ve ilgili ülke grupları arasında imzalanmış ticaret anlaşmalarının varlığı şeker ve şeker mamulleri sektörü ihracatı üzerinde değişen etkilere yol açmaktadır. AB ile imzalanan ticaret anlaşmalarının ihracat üzerine bir etkisi yoktur. Karadeniz Ekonomik İşbirliği ülkeleri ile imzalanan ticaret anlaşmalarının ihracatı arttırıcı etki yaptığı gözlenmekteyken AB üyesi olmayan Avrupa ülkeleri için bu durum tam tersinedir.

Genel olarak reel döviz kurunun ihracat üzerine etkisi istatistiksel olarak anlamlı değildir. Ancak kesişim kukla değişkeni oluşturulduğunda reel döviz kuru etkisinin sadece Karadeniz Ekonomik İşbirliği ülkeleri için anlamlı olduğu ve kurdaki %1'lik bir artışın ihracatı %3,3 oranında azalttığı görülmektedir.

Tablo 4.3: Şeker ve Şeker Mamulleri Ekonometrik Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: EXPO

Metod: Panel En Küçük Kareler

Örnek: 1992 2005

Yatay Kesit Sayısı: 46

Toplam Panel (dengelenmemiş) Gözlemi: 469

White'ın yatay kesit standart hata ve kovaryansı ile ayarlanmış (serbestlik derecesi düzeltilmiş)

Değişken	Katsayı	t-istatistiği	Prob.
C	-9.46	-0.52	0.61
CR	0.34	2.88	0
BR	0.65	2.08	0.04
TABSEC	16.93	7.65	0
TAEU	0.69	0.16	0.87
TANONAB	-14.39	-1.91	0.06
DIST	-0.87	-9.15	0
GDPI	2.46	2.66	0.01
GDPJ	0.75	8.59	0
POPI	-3.32	-1.77	0.08
POPJ	0.06	0.69	0.49
RFE	-0.06	-2.04	0.04
RFETABSEC	-1.88	-5.04	0
RFETAEU	0.06	1.36	0.17
RFETANONAB	2.97	3.06	0
SIM	-0.58	-5.79	0
SIMTABSEC	-0.54	-3.04	0
SIMTAEU	0.25	2.74	0.01
SIMTANONAB	-2.90	-1.45	0.15
RER	0.56	0.52	0.60
RERTABSEC	-3.27	-7.21	0
RERTAEU	-0.26	-0.29	0.77
RERTANONAB	1.20	0.75	0.46
R ² :	0.45	Durbin-Watson istatistiği:	0.64
Düzeltilmiş R ² :	0.43	F-İstatistiği:	22.66
Regresyon Standart Hatası:	1.44	Prob (F-istatistiği):	0

Tablo 4.3'de gösterilen ekonometrik tahmin sonuçları oldukça yüksek otokorelasyona işaret ettiğinden, yukarıdaki denklem AR(1) prosesi ile yeniden tahmin edilmiş ve istatistiksel olarak anlamsız çıkan katsayılara ait değişkenler modelden dışlanarak ekonometrik tahmin tekrar edilmiştir. Son aşamada elde edilen sonuçlar Tablo 4.4 de verilmektedir.

İhracatçı ve ithalatçı ülke gayrisafi yurtiçi hasılları için hesaplanan katsayılar istatistiksel olarak yaklaşık %10'luk bir anlamlılık düzeyine sahiptir. Bununla beraber katsayıların işaretleri beklenen yönde çıktığı için modele dahil edilmiştir. Şeker ve şeker mamulleri ihracatında ihracatçı ve ithalatçı ülkeler arasındaki coğrafi uzaklığın oldukça önemli bir rolü olduğu ve katsayının beklenildiği gibi negatif gerçekleştiği görülmektedir. Ülkeler arasındaki uzaklıktaki her %1'lik artış ihracat miktarını %1,1 oranında azaltmaktadır. Tablo 4.4'de ihracatçı ülke nüfusunun ihracat miktarını etkileyen bir unsur olmadığı görülmektedir. İthalatçı ülke nüfusu katsayısı ise istatistiksel olarak anlamlıdır ve katsayının pozitif olması, ithalatçı ülkenin artan nüfusuyla birlikte iç talebini karşılamak için ithalata

daha fazla yönelmesi şeklinde yorumlanabilir. Burada ithalatçı ülke nüfusundaki %1’lik bir artışın ihracat miktarında yaklaşık %0,5’lik bir artışa neden olduğu görülmektedir.

Türkiye’nin yaşadığı ekonomik krizlerin ihracatı etkileyen faktörler arasında olduğu görülmektedir. Kriz kukla değişkeni katsayısının pozitif olması, kriz yıllarında Türkiye’deki iç talep düzeyindeki azalma sonucu sektörün ihracata yönelmesi şeklinde açıklanabilir. Türkiye’nin Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve AB üyesi olmayan Avrupa ülkeleri ile yaptığı ticaret anlaşmalarının her iki ülke grubuna gerçekleştirilen ihracatı etkileyen faktörler olduğu gözlenmektedir. Karadeniz Ekonomik İşbirliği ülkeleri ile yapılan anlaşmalar ihracatı olumlu yönde etkilerken AB üyesi olmayan Avrupa ülkeleri ile yapılan anlaşmaların tersi bir etki gösterdiği söylenebilir. Genel olarak Türkiye ihracatının endüstri arası yapıda olduğu söylenebilir. AB üyesi olmayan Avrupa ülkelerine yapılan ihracat genelde olduğu gibi endüstri arası yapıdadır. AB üyesi ülkelere yapılan ihracat ise genelin aksine endüstri içi yapıdadır. Reel döviz kuru her 3 ülke grubu için de ihracatı belirleyici bir etkidir. Reel döviz kurundaki artış AB ve AB üyesi olmayan Avrupa ülkelerine yapılan ihracatı olumlu yönde etkilerken Karadeniz Ekonomik İşbirliği ülkeleri için bu durumun tersi gözlenmektedir.

Tablo 4.4: Şeker ve Şeker Mamulleri Sektörü AR (1) Prosesi ile Tahmin Edilmiş Ekonometrik Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: EXPO

Metod: Panel En Küçük Kareler

Örnek (adjusted): 1993 2005

Yatay Kesit Sayısı : 47

Toplam Panel (dengelenmemiş) Gözlemi: 569

White’in yatay kesit standart hata ve kovaryansı ile ayarlanmış (serbestlik derecesi düzeltilmiş)

Değişken	Katsayı	t-istatistiği	Prob.
C	-42.73	-1.29	0.20
CR	0.19	2.45	0.01
TABSEC	11.09	4.14	0
TANONAB	-50.72	-2.42	0.02
DIST	-1.11	-2.13	0.03
GDPI	0.92	1.16	0.25
GDPJ	0.31	1.32	0.19
POPI	1.29	0.48	0.63
POPJ	0.47	1.76	0.08
RFETAEU	-0.15	-3.00	0
RFETANONAB	7.29	1.80	0.07
SIM	-0.77	-2.07	0.04
SIMTANONAB	-8.96	-2.09	0.04
RERTABSEC	-2.13	-4.01	0
RERTAEU	0.09	1.66	0.1
RERTANONAB	6.50	2.31	0.02
AR(1)	0.74	18.16	0
R ² :	0.72	Durbin-H istatistiği:	2.14
Düzeltilmiş R ² :	0.72	F-İstatistiği:	90.21
Regresyon Standart Hatası:	0.97	Prob (F-istatistiği):	0

Esasını Hububat, Un, Nişasta, Süt Teşkil Eden Müstahzarlar Sektörü

Tablo 4.5 esasını hububat, un, nişasta, süt teşkil eden müstahzarlar sektörü ihracatına ilişkin ilk ekonometrik tahmin sonuçlarını vermektedir.

Ülkelerarası mesafe esasını hububat, un, nişasta, süt teşkil eden müstahzarlar sektörü ihracatı açısından istatistiksel olarak önemli olmakla birlikte katsayısı oldukça küçük bir değer almaktadır. İhracatçı ülkenin gayrisafi yurtiçi hasıla değişkeninin tahmin edilmiş katsayısı beklenildiği gibi pozitifdir ve ihracatçı ülke gayrisafi yurtiçi hasılasındaki %1’lik bir artış ihracatı yaklaşık %6 oranında arttırmaktadır. İthalatçı ülke gayrisafi yurtiçi hasılasındaki %1’lik bir artış ihracat miktarını yaklaşık %0,7 oranında arttırmaktadır. Esasını hububat, un, nişasta, süt teşkil eden müstahzarlar sektörü ihracatı, ihracatçı ve ithalatçı ülkelerdeki nüfus artışı ile ters yönlü ilişki içindedir. Nüfus artışı yerçekimi modellerinde ülkenin daha çok kendine yeterli ve ancak kendi talebini karşılayabilir hale gelmesi olarak yorumlandığından, her iki ülkede de nüfus artışının ihracatı azaltıcı yönde etki etmesi beklenmektedir. Bu değişkenler istatistiksel olarak anlamlı ve işaretleri beklenen yönde olmakla birlikte ihracatçı ülke nüfusundaki %1’lik artış ihracat miktarını %7,2 oranında azaltmaktayken bu oran ithalatçı ülke için yalnızca %0,3 düzeyindedir.

Esasını hububat, un, nişasta, süt teşkil eden müstahzarlar sektörü ihracatı üzerinde Türkiye’nin yaşadığı ekonomik krizlerin etkili olmadığı gözlenmektedir. Benzer şekilde, ithalat yapan ülkenin Türkiye ile sınır komşusu olması da ihracat üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye yol açmamaktadır.

Türkiye ve ilgili ülke grupları arasında imzalanmış ticaret anlaşmalarının varlığı esasını hububat, un, nişasta, süt teşkil eden müstahzarlar sektörü ihracatı üzerinde değişen etkilere yol açmaktadır. Örneğin, Karadeniz Ekonomik İşbirliği ülkeleri ile yapılan ticaret anlaşmaları, meşrubat sektörü ihracatı üzerinde olumlu etkiye yol açarken; AB ve AB üyesi olmayan Avrupa kıtası ülkeleri ile yapılan ticaret anlaşmaları esasını hububat, un, nişasta, süt teşkil eden müstahzarlar sektörü ihracatı üzerinde olumsuz bir etkiye yol açmaktadır. Sözü edilen etkiler oldukça büyük ve istatistiksel olarak da anlamlıdır.

Farklı ülke gruplarına yansıtılarak ihracat üzerinde etkisi test edilen değişkenler reel döviz kuru, ülkeler arası benzerlik endeksi ve görelî faktör yoğunluğudur. Reel döviz kurundaki bir yükselme, Türkiye’nin ihraç mallarının değerini yükselteceğinden yani Türkiye’nin rekabet gücünü düşüreceğinden; reel döviz kuru ve esasını hububat, un, nişasta, süt teşkil eden müstahzarlar sektörü ihracatı arasında negatif bir ilişki beklenmektedir. Tablo

4.5 bu ilişkinin negatif ve esnek olduğunu göstermektedir. Reel döviz kurundaki %1’lik bir artış ihracat miktarında %1,4’lük bir artışa yol açmaktadır.

Tablo 4.5: Esasını Hububat, Un, Nişasta, Süt Teşkil Eden Müstahzarlar Sektörü Ekonometrik Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: EXPO

Metod: Panel En Küçük Kareler

Örnek: 1992 2005

Yatay Kesit Sayısı: 47

Toplam Panel (dengelenmemiş) Gözlemi: 627

White’ın yatay kesit standart hata ve kovaryansı ile ayarlanmış (serbestlik derecesi düzeltilmiş)

Değişken	Katsayı	t-istatistiği	Prob.
C	-22.75	-0.86	0.39
CR	0.21	1.40	0.16
BR	-0.18	-1.15	0.25
TABSEC	25.51	5.53	0
TAEU	-5.15	-2.51	0.01
TANONAB	-11.50	-1.95	0.05
DIST	0	4.79	0
GDPI	5.96	6.27	0
GDPJ	0.67	7.17	0
POPI	-7.24	-2.70	0.01
POPJ	-0.27	-3.67	0
RFE	-0.15	-3.49	0
RFETABSEC	-2.58	-13.99	0
RFETAEU	0.39	7.95	0
RFETANONAB	4.04	4.81	0
SIM	-0.87	-6.15	0
SIMTABSEC	-0.11	-0.68	0.50
SIMTAEU	0.43	2.19	0.03
SIMTANONAB	-5.06	-3.33	0
RER	-1.42	-2.38	0.02
RERTABSEC	-4.73	-5.00	0
RERTAEU	0.77	1.89	0.06
RERTANONAB	-0.16	-0.18	0.86
R ² :	0.31	Durbin-Watson istatistiği:	0.33
Düzeltilmiş R ² :	0.29	F-İstatistiği:	12.55
Regresyon Standart Hatası:	1.75	Prob (F-istatistiği):	0

Tablo 4.5’de gösterilen ekonometrik tahmin sonuçları oldukça yüksek otokorelasyona işaret ettiğinden, yukarıdaki denklem AR(1) prosesi ile yeniden tahmin edilmiş ve istatistiksel olarak anlamsız çıkan katsayılara ait değişkenler modelden dışlanarak ekonometrik tahmin tekrar edilmiştir. Son aşamada elde edilen sonuçlar Tablo 4.6’da verilmektedir.

İhracatçı ülke ve ithalatçı ülke gayrisafi yurtiçi hasıllarının tahmin edilmiş katsayıları beklenen yönde olmakla birlikte sadece ihracatçı ülke gayrisafi yurtiçi hasıla değişkeni istatistiksel olarak anlamlı görünmektedir. İhracatçı ülke gayrisafi yurtiçi hasıllarındaki %1’lik bir artış ihracat miktarını %2,9 oranında arttırmaktadır. İhracatçı ve ithalatçı ülke nüfusları ile ihracat miktarları arasındaki ilişki incelendiğinde yalnızca ithalatçı ülke nüfusunun istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. İthalatçı ülke için hesaplanmış nüfus

katsayısı beklenildiği gibi pozitif yöndedir ve ithalatçı ülke nüfusundaki %1’lik bir artış ihracat miktarında yaklaşık %0,8’lik bir artışa yol açmaktadır. Türkiye’nin AB (27), Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve AB (27) üyesi olmayıp Avrupa kıtasında yer alan ülkeler ile yaptığı ticaret anlaşmalarının bu sektör ihracatını belirleyen önemli etkenler arasında olduğu görülmektedir. Türkiye’nin Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve AB (27) ülkeleri ile yaptığı ticaret anlaşmaları ihracat üzerine olumlu etki yapmakta, AB (27) üyesi olmayıp Avrupa kıtasında yer alan ülkeler ile imzalanan ticaret anlaşmaları ise ihracatı olumsuz yönde etkilemektedir. Reel döviz kuru etkisi beklenildiği gibi negatif yöndedir ve kurdaki %1’lik bir yükselme Karadeniz Ekonomik İşbirliği ülkelerine yapılan ihracatı %1,5, AB (27) ile yapılan ihracatı ise %0,9 oranında azaltmaktadır. Türkiye’den AB (27) üyesi olmayıp Avrupa kıtasında yer alan ülkelere ve AB (27) ülkelerine yapılan ile gerçekleştiği ihracat endüstri arası niteliktir.

Tablo 4.6: Esasını Hububat, Un, Nişasta, Süt Teşkil Eden Müstahzarlar Sektörü AR (1) Prosesi ile Tahmin Edilmiş Ekonometrik Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: EXPO

Metod: Panel En Küçük Kareler

Örnek (adjusted) : 1993 2005

Yatay Kesit Sayısı: 47

Toplam Panel (dengelenmemiş) Gözlemi: 572

White’in yatay kesit standart hata ve kovaryansı ile ayarlanmış (serbestlik derecesi düzeltilmiş)

Değişken	Katsayı	t-istatistiği	Prob.
C	3.58	0.04	0.97
TABSEC	7.58	1.61	0.11
TAEU	3.46	1.34	0.18
TANONAB	-31.96	-2.28	0.02
DIST	0	-0.94	0.35
GDPI	2.93	5.04	0
GDPJ	-0.65	-1.39	0.16
POPI	-3.55	-0.69	0.49
POPJ	0.78	1.75	0.08
RFETANONAB	12.35	2.21	0.03
SIMTAEU	-0.26	-2.32	0.02
SIMTANONAB	-14.09	-2.40	0.02
RERTABSEC	-1.50	-1.69	0.09
RERTAEU	-0.89	-1.58	0.12
AR(1)	0.88	52.05	0
R ² :	0.83	Durbin-H istatistiği:	2.01
Düzeltilmiş R ² :	0.83	F-İstatistiği:	197.13
Regresyon Standart Hatası:	0.84	Prob (F-istatistiği):	0

5. SONUÇ

Son yıllarda yerçekimi modeli kullanarak uluslar arası ticaret dinamiklerini analiz etmeyi amaçlayan çok sayıda çalışma yayınlanmaktadır. Ampirik yazında, büyük nüfusu, liberal ticaret anlayışını benimsemesi, ekonomik birlikler içinde yer alma isteği ve önemli ölçüdeki gıda sanayi üretim potansiyeline rağmen Türkiye'yi gıda sanayi özelinde konu alan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Bu çalışma önemli düzeyde stratejik ve sosyo-ekonomik öneme sahip olan gıda sanayinin dış ticaret yapısını irdelemeye yönelik olarak yapılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümü, Türkiye dış ticaretinin genel görünümü, önemli ticaret partnerleri, sektörel bazda dış ticaret profili, gıda sanayi ürünlerinin bu profil içinde nasıl konumlandığı, gıda sanayi ürünlerinin toplam dış ticaret içindeki önemi ve gıda sanayi alt sektörlerinin uzmanlaşma ve rekabetçilik düzeyi konularına odaklanmıştır.

Türkiye tekstil, birincil-işlenmiş tarım ürünleri ve son yıllarda nakliye araçları sektörü dışındaki tüm sektörlerde kronik olarak dış ticaret açığı vermektedir. Türkiye dış ticaretinde en önemli partnerler OECD, AB (27), İslam Konferansı Örgütü ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği ülkeleridir. Türkiye ihracatında en önemli ürün grupları, son yıllarda toplam ihracattan aldığı paydaki düşüşle birlikte tekstil, nakliye araçları sektörü, mekanik-elektronik teçhizat, metaller ve birincil-işlenmiş tarım ürünleridir. Gıda sanayi ürünleri sektörünün 1997 yılı itibariyle toplam ihracattan aldığı %8,4'lük pay, 2006 yılı itibariyle %3,8 seviyesine gerilemiştir. Türkiye'nin gıda sanayi ürünleri ihracatı içinde en büyük paya sahip olan sektör sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri sektörüdür ve bu sektörün yıldan yıla gıda sanayi ihracatından aldığı pay artmaktadır. Gıda sanayi ürünleri ihracatının yöneldiği pazarlar, Türkiye'nin genel ihracatının yöneldiği pazarlarla benzerlik göstermektedir. Gıda sanayi alt sektörlerindeki uzmanlaşma düzeyinin en yüksek olduğu sektörler sırasıyla; et, balık, kabuklu hayvan, yumuşakça vb. hayvanlar müstahzarlar ve sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri sektörleridir. Gıda sanayi alt sektörlerindeki rekabetçilik düzeyinin en yüksek olduğu sektörler ise; sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri ve esasını hububat, un, nişasta, süt teşkil eden müstahzarlar sektörleridir.

Çalışmanın ikinci bölümü, ampirik modellere teorik altyapıyı sunan dış ticaret modellerine odaklanmıştır. Bu bölümde, geçmişten günümüze dış ticaret alanında ortaya konulan teoriler sıralanmış ve bu çalışmanın ana eksenini oluşturan yerçekimi modeline ana hatlarıyla değinilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde yerçekimi ticaret modeli uygulamalarını konu edinen yazın taranmış ve bu alanda yapılan çalışmaların ana fikir ve sonuçlarına kısaca değinilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümü, ampirik analiz üzerine odaklanmış ve bu kapsamda gıda sanayi alt sektörlerinden meşrubat, alkollü içkiler ve sirke; şeker ve şeker mamulleri ile esasını hububat, un, nişasta ve süt teşkil eden müstahzarlar sektörlerinin ihracat yapısı irdelenmiş ve ihracata etki eden faktörler analiz edilmiştir. Ele alınan sektörlerden Türkiye için en önemli pazarlar niteliğinde olan Avrupa Birliği, Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve Avrupa Birliği üyesi olmayan Avrupa kıtası ülkelerine yapılan ihracat rakamları dış ticaret konulu çalışmalarda sıklıkla yer bulan yerçekimi ticaret modeli kullanılarak analiz edilmiştir. Oluşturulan yerçekimi modelinde standart değişkenler olan ekonomik büyüklük ve coğrafi uzaklık bağımsız değişkenleri yanısıra ülkelerin nüfusu, ülkeler arasındaki benzerlik katsayısı, göreceli faktör yoğunluğu, komşuluk ilişkisi, ticaret anlaşmaları varlığı, reel döviz kuru ve ekonomik kriz bağımsız değişkenleri modele dahil edilmiş ve ülke grupları bazındaki spesifik etkileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Ekonometrik analizler sonucunda meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektörü ihracatı üzerine en büyük etkisi olan değişkenlerin sırasıyla; ihracatçı ülkenin nüfusu, ihracatçı ülkenin gayrisafi yurtiçi hasılası, ithalatçı ülkenin gayrisafi yurtiçi hasılası, iki ülke arasındaki uzaklık ve reel döviz kuru değişkenleri olduğu sonucuna varılmıştır. Şeker ve şeker mamulleri sektörü ihracatı üzerinde en önemli etkileri olan değişkenler sırasıyla; ülkeler arası uzaklık ve ithalatçı ülkenin nüfusu olduğu gözlenmiştir. Esasını hububat, un, nişasta ve süt teşkil eden müstahzarlar sektörü ihracatı üzerine en önemli etkileri olan değişkenlerin sırasıyla; ihracatçı ülke gayrisafi yurtiçi hasılası, reel döviz kuru ve ithalatçı ülke nüfusu olduğu belirlenmiştir.

Ekonometrik analiz sonuçları, ürün ve ülke grupları bazında benzerlik ve farklılıklar açısından ele alındığında; meşrubat, alkollü içkiler ve sirke ve şeker ve şeker mamulleri sektörleri ihracatı açısından önemli olan coğrafi uzaklık değişkeninin esasını hububat, un, nişasta ve süt teşkil eden müstahzarlar sektörü ihracatı açısından önemli olmadığı, meşrubat, alkollü içkiler ve sirke sektörü ve esasını hububat, un, nişasta ve süt teşkil eden müstahzarlar sektörü ihracatı üzerine olumlu etkisi olan ihracatçı ülke GSYİH değişkeninin şeker ve şeker mamulleri sektörü ihracatı açısından önemli olmadığı, esasını hububat, un, nişasta ve süt teşkil eden müstahzarlar ile şeker ve şeker mamulleri sektörleri üzerinde olumlu etkisi olan ithalatçı ülke nüfus değişkeninin meşrubat, alkollü içkiler ve sirke ihracatı açısından önemli olmadığı, ithalatçı ülke GSYİH değişkeninin sadece meşrubat, alkollü içkiler ve sirke ihracatı açısından önemli olduğu, AB (27) üyesi olmayıp Avrupa kıtasında yer alan ülkeler ile yapılan ticaret anlaşmalarının esasını hububat, un, nişasta ve süt teşkil eden müstahzarlar ile şeker ve şeker mamulleri sektörleri ihracatını olumsuz, meşrubat, alkollü içkiler ve sirke ihracatını olumlu etkilediği, AB (27) üyesi olmayıp Avrupa kıtasında yer alan ülkeler karşısında reel döviz kurundaki bir yükselmenin meşrubat, alkollü içkiler ve sirke ihracatını olumsuz, şeker

ve Şeker mamulleri ihracatını olumlu etkilediği, AB (27) üyesi ÷lkeler karşısında reel döviz kurundaki yükselmenin esasını hububat, un, nişasta ve süt teşkil eden müstahzarlar ihracatını olumsuz, Şeker ve Şeker mamulleri ihracatını olumlu etkilediği, Karadeniz Ekonomik İŞbirliği ÷lkeleri karşısında reel döviz kurundaki yükselmenin hem Şeker ve Şeker mamulleri hem de esasını hububat, un, nişasta ve süt teşkil eden müstahzarlar ihracatını olumsuz etkilediği, Karadeniz Ekonomik İŞbirliği ÷lkeleri ile yapılan ticaret anlaşmalarının Şeker ve Şeker mamulleri ile esasını hububat, un, nişasta ve süt teşkil eden müstahzarlar ihracatını olumlu etkilediği gör÷lmüŐtür.

K A Y N A K Ç A

- Camanzi L., Malorgio G. ve Regazzi D., “Agri – Food Turkish Trade: Structure, Competitiveness and Relations with the EU”, *New Medit*, Vol.2, (2003), 25-36.
- Rangasamy J., “Trade Theory and Its Implications for Competitiveness”, Unpublished Manuscript, 2003.
- Bayraktutan Y., “Bilgi ve Uluslararası Ticaret Teorileri”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Vol. 4, No. 2, (2003), 175-186.
- Ertek T., *Temel Ekonomi (Basından Örneklerle)*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2006.
- Do T.T., “A Gravity Equation for Trade Between Vietnam and Twenty-Three European Countries”, Unpublished Manuscript, 2006.
- Yavan N., “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımların Lokasyon Seçimi Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Yumuşak İ.G., Özgür A., “Yeni Ekonominin İktisadi Etkileri ve İktisat Politikası Üzerine Yansımaları”, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, Vol. 2, No. 2, (2007), 18-55.
- Head K., “Gravity for Beginners”, Lecture Notes, University of British Columbia, 2003.
- Ramos M., Zarzoso M., Burguet S., “The Role of Distance in Gravity Regressions: Is There Really a Missing Globalisation Puzzle?”, Discussion Papers, Ibero-America Institute for Economic Research 2005.
- Akkoyunlu A.S., “Yeni Dış Ticaret Teorileri”, *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, Vol. 7, No. 21, (1996), 71-99.
- Antonucci, D., Manzocchi S., “Does Turkey Have a Special Trade Relation With the EU? A Gravity Model Approach”, Discussion Papers, Confederation of Italian Industries, 2005.
- Walsh K., “Trade in Services: Does Gravity Hold? A Gravity Model Approach to Estimating Barriers to Services Trade”, Discussion Papers, Institute for International Integration Studies, 2006.
- Kristjansdottir H., “A Gravity Model for Exports from Iceland”, Discussion Papers, Centre for Applied Microeconometrics and University of Copenhagen, 2005.
- Linnemann, H., “An Econometric Study of the International Trade Flows”, North Holland, Amsterdam, 1966.
- Aitken, N.D., “The Effect of the EEC and EFTA on European Trade: A Temporal Cross Section Analysis”, *American Economic Review*, Vol. 63, (1973), 881-892.

- Matyas, L., "Proper Econometric Specification of the Gravity Model", *The World Economy*, Vol. 20, (1997), 363-369.
- Deardorff, A.V., "Testing Trade Theories and Predicting Trade Flows", *Handbook of International Economics*, Vol. 1, Amsterdam: North-Holland, 1984.
- Van Beers, C. ve Van den Bergh, C.J.M., "An Empirical Multi-Country Analysis of the Impact of Environmental Regulations on Foreign Trade Flows", *Kyklos*, Vol.50, (1997), 29-46.
- Anderson, J.E. ve E. Van Wincoop, "Gravity with Gravitas: A Solution to the Bordre Puzzle", *The American Economic Review*, Vol. 93, No. 1, (2003), 170-192.
- Rivero A., Said R., "Turkish Trade Flow and the EU: A Study of Potential Membership", Unpublished Manuscript, 2008.
- Xhepa S., Agolli M., "Albania's Foreign Trade Through a Gravity Approach", Discussion Papers, Albanian Center for International Trade, 2003.
- Zarzoso M., Lehmann N., "Is Distance a Good Proxy for Transport Costs?: The Case of Competing Transport Modes", Discussion Papers, Ibero-America Institute for Economic Research and Center for Globalization and Europeanization of the Economy, 2007.
- Javasinghe S., Sarker R., "Effects of Regional Trade Agreements on Trade in Agrifood Products: Evidence from Gravity Modeling Using Disaggregated Data", *Review of Agricultural Economics*, Vol. 30, No.1, (2007), 61-81.
- Abedini J., "An Investigation of the Role of Expectations in Trade: The Case of Gravity Model", Discussion Papers, European Trade Study Group 8th Annual Conference, 2006.
- Emlinger C., Chevassus Lozza E., Jacquet F., "EU Market Access for Mediterranean Fruit and Vegetables: A Gravity Model Assessment", Discussion Papers, European Trade Study Group 8th Annual Conference, 2006.
- De Santis R., Vicarelli C., "The European Union Trade Strategy. An Empiricilal Evaluation of Preferential Trade Agreements' Effects on EU Import Flows", Discussion Papers, Institute for Studies and Economic Analysis, 2006.
- Voicu A., Horsewood N., "Gravity and Trade Effects of Regional Trading Arrangements: The Central-Eastern European Experience", Discussion Papers, European Trade Study Group 8th Annual Conference, 2006.
- Yaffee R., "A Primer for Panel Data Analysis", Unpublished Manuscript, 2005.
- Gujarati N.D., *Basic Econometrics*, McGraw-Hill Publishing Company, New York, 2003.

WEB KAYNAKLARI

http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=12&ust_id=4

<http://www.foreign-trade.com/reference/hocode.htm>

http://beta.trademap.net/Bilateral_TS.aspx

http://www.oecd.org/statsportal/0,3352,en_2825_293564_1_1_1_1_1,00.html

<http://www.imf.org/external/data.htm>

<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?>

<http://www.dpt.gov.tr>

<http://www.wto.org/>

<http://www.mapcrow.info>

EK 1. EKONOMETRİK ANALİZDE KULLANILAN VERİ SETİ*

* Ekonometrik analizde kullanılan veri seti oldukça geniş olduğundan burada sadece esasını hububat, un, nişasta, süt teşkil eden müstahzarlar sektörü veri setine yer verilmiştir. Çalışma kapsamındaki tüm sektörlerin veri setlerine scagatay@yahoo.com ve hmtcndn@yahoo.com e-posta adresleri ile irtibata geçilerek ulaşılabilir.

Esasını Hububat, Un, Nişasta, Süt Teşkil Eden Müstahzarlar Sektörü Veri Seti																									
COUN	YEAR	EXPO	CR	BR	TA BSEC	TAEU	TA nonAB	RERD	GDP	GDP	POP	POP	DIST	SIM	SIMTA BSEC	SIM TAEU	SIMTA nonAB	RFE	RFETA BSEC	RFE TAEU	RFETA nonAB	RER	RERTA BSEC	RER TAEU	RERTA nonAB
ALB	1992	14,00	0	0	1	0	0	0	26,38	22,47	17,87	14,95	7,01	-3,25	-3,25	0,00	0,00	0,99	0,99	0,00	0,00	4,70	4,70	0,00	0,00
ALB	1993	14,47	0	0	1	0	0	0	26,48	22,59	17,89	14,95	7,01	-3,24	-3,24	0,00	0,00	0,95	0,95	0,00	0,00	4,81	4,81	0,00	0,00
ALB	1994	15,52	0	0	1	0	0	1	26,44	22,70	17,90	14,93	7,01	-3,10	-3,10	0,00	0,00	0,77	0,77	0,00	0,00	4,53	4,53	0,00	0,00
ALB	1995	15,81	0	0	1	0	0	0	26,53	22,80	17,92	14,93	7,01	-3,08	-3,08	0,00	0,00	0,73	0,73	0,00	0,00	4,61	4,61	0,00	0,00
ALB	1996	15,83	1	0	1	0	0	0	26,62	22,91	17,94	14,93	7,01	-3,06	-3,06	0,00	0,00	0,71	0,71	0,00	0,00	4,63	4,63	0,00	0,00
ALB	1997	15,53	0	0	1	0	0	0	26,71	22,82	17,94	14,94	7,01	-3,24	-3,24	0,00	0,00	0,89	0,89	0,00	0,00	4,69	4,69	0,00	0,00
ALB	1998	15,71	0	0	1	0	0	0	26,75	22,95	17,95	14,93	7,01	-3,15	-3,15	0,00	0,00	0,79	0,79	0,00	0,00	4,78	4,78	0,00	0,00
ALB	1999	15,64	1	0	1	0	0	0	26,72	23,06	17,96	14,93	7,01	-3,01	-3,01	0,00	0,00	0,62	0,62	0,00	0,00	4,81	4,81	0,00	0,00
ALB	2000	15,34	0	0	1	0	0	0	26,81	23,15	18,01	14,93	7,01	-3,01	-3,01	0,00	0,00	0,58	0,58	0,00	0,00	4,92	4,92	0,00	0,00
ALB	2001	15,31	1	0	1	0	0	1	26,75	23,24	18,02	14,93	7,01	-2,88	-2,88	0,00	0,00	0,42	0,42	0,00	0,00	4,72	4,72	0,00	0,00
ALB	2002	15,56	1	0	1	0	0	0	26,85	23,29	18,04	14,94	7,01	-2,92	-2,92	0,00	0,00	0,46	0,46	0,00	0,00	4,83	4,83	0,00	0,00
ALB	2003	15,89	0	0	1	0	0	0	26,92	23,37	18,06	14,95	7,01	-2,92	-2,92	0,00	0,00	0,45	0,45	0,00	0,00	4,92	4,92	0,00	0,00
ALB	2004	16,23	0	0	1	0	0	0	27,04	23,45	18,07	14,95	7,01	-2,95	-2,95	0,00	0,00	0,47	0,47	0,00	0,00	4,97	4,97	0,00	0,00
ALB	2005	16,32	0	0	1	0	0	0	27,14	23,54	18,09	14,96	7,01	-2,97	-2,97	0,00	0,00	0,48	0,48	0,00	0,00	5,08	5,08	0,00	0,00
AUS	1992	12,89	0	0	0	0	0	0	26,38	25,83	17,87	15,87	7,38	-0,77	0,00	0,00	0,00	1,45	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
AUS	1993	13,50	0	0	0	0	0	0	26,48	25,86	17,89	15,88	7,38	-0,79	0,00	0,00	0,00	1,38	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
AUS	1994	12,83	0	0	0	0	0	1	26,44	25,90	17,90	15,89	7,38	-0,76	0,00	0,00	0,00	1,48	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
AUS	1995	12,29	0	0	0	0	0	0	26,53	25,94	17,92	15,89	7,38	-0,78	0,00	0,00	0,00	1,44	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
AUS	1996	12,27	1	0	0	1	0	0	26,62	25,99	17,94	15,89	7,38	-0,79	0,00	-0,79	0,00	1,42	0,00	1,42	0,00	4,63	0,00	4,63	0,00
AUS	1997	12,47	0	0	0	1	0	0	26,71	26,02	17,94	15,89	7,38	-0,81	0,00	-0,81	0,00	1,37	0,00	1,37	0,00	4,69	0,00	4,69	0,00
AUS	1998	12,44	0	0	0	1	0	0	26,75	26,07	17,95	15,89	7,38	-0,81	0,00	-0,81	0,00	1,37	0,00	1,37	0,00	4,78	0,00	4,78	0,00
AUS	1999	12,07	1	0	0	1	0	0	26,72	26,12	17,96	15,89	7,38	-0,78	0,00	-0,78	0,00	1,47	0,00	1,47	0,00	4,81	0,00	4,81	0,00
AUS	2000	12,27	0	0	0	1	0	0	26,81	26,17	18,01	15,90	7,38	-0,79	0,00	-0,79	0,00	1,47	0,00	1,47	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
AUS	2001	12,74	1	0	0	1	0	1	26,75	26,20	18,02	15,90	7,38	-0,77	0,00	-0,77	0,00	1,57	0,00	1,57	0,00	4,72	0,00	4,72	0,00
AUS	2002	12,48	1	0	0	1	0	0	26,85	26,23	18,04	15,91	7,38	-0,79	0,00	-0,79	0,00	1,52	0,00	1,52	0,00	4,83	0,00	4,83	0,00
AUS	2003	13,07	0	0	0	1	0	0	26,92	26,26	18,06	15,91	7,38	-0,80	0,00	-0,80	0,00	1,48	0,00	1,48	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
AUS	2004	13,62	0	0	0	1	0	0	27,04	26,31	18,07	15,92	7,38	-0,82	0,00	-0,82	0,00	1,43	0,00	1,43	0,00	4,97	0,00	4,97	0,00
AUS	2005	14,26	0	0	0	1	0	0	27,14	26,37	18,09	15,92	7,38	-0,84	0,00	-0,84	0,00	1,39	0,00	1,39	0,00	5,08	0,00	5,08	0,00
AZE	1992	13,81	0	0	1	0	0	0	26,38	23,89	17,87	15,80	7,28	-1,96	-1,96	0,00	0,00	0,42	0,42	0,00	0,00	4,70	4,70	0,00	0,00
AZE	1993	13,54	0	0	1	0	0	0	26,48	23,65	17,89	15,80	7,28	-2,25	-2,25	0,00	0,00	0,75	0,75	0,00	0,00	4,81	4,81	0,00	0,00
AZE	1994	15,24	0	0	1	0	0	1	26,44	23,45	17,90	15,84	7,28	-2,40	-2,40	0,00	0,00	0,93	0,93	0,00	0,00	4,53	4,53	0,00	0,00

COUN	YEAR	EXPO	CR	BR	TA	BSEC	TAEU	TAnonAB	RERD	GDPi	GDPj	POPi	POPj	DIST	SIM	SIMTABSEC	SIMTAEU	SIMTAnonAB	RFE	RFETABSEC	RFETAEU	RFETAnonAB	RER	RERTABSEC	RERTAEU	RERTAnonAB
AZE	1995	16,36	0	0	1	0	0	0	0	26,53	23,33	17,92	15,85	7,28	-2,59	-2,59	0,00	0,00	1,14	1,14	0,00	0,00	4,61	4,61	0,00	0,00
AZE	1996	16,13	1	0	1	0	0	0	0	26,62	23,37	17,94	15,86	7,28	-2,63	-2,63	0,00	0,00	1,17	1,17	0,00	0,00	4,63	4,63	0,00	0,00
AZE	1997	15,87	0	0	1	0	0	0	0	26,71	23,48	17,94	15,87	7,28	-2,62	-2,62	0,00	0,00	1,17	1,17	0,00	0,00	4,69	4,69	0,00	0,00
AZE	1998	15,35	0	0	1	0	0	0	0	26,75	23,54	17,95	15,88	7,28	-2,59	-2,59	0,00	0,00	1,14	1,14	0,00	0,00	4,78	4,78	0,00	0,00
AZE	1999	14,99	1	0	1	0	0	0	0	26,72	23,67	17,96	15,90	7,28	-2,45	-2,45	0,00	0,00	0,98	0,98	0,00	0,00	4,81	4,81	0,00	0,00
AZE	2000	15,20	0	0	1	0	0	0	0	26,81	23,75	18,01	15,91	7,28	-2,46	-2,46	0,00	0,00	0,96	0,96	0,00	0,00	4,92	4,92	0,00	0,00
AZE	2001	15,35	1	0	1	0	0	1	0	26,75	23,84	18,02	15,91	7,28	-2,33	-2,33	0,00	0,00	0,81	0,81	0,00	0,00	4,72	4,72	0,00	0,00
AZE	2002	15,38	1	0	1	0	0	0	0	26,85	23,93	18,04	15,92	7,28	-2,33	-2,33	0,00	0,00	0,80	0,80	0,00	0,00	4,83	4,83	0,00	0,00
AZE	2003	15,51	0	0	1	0	0	0	0	26,92	24,05	18,06	15,93	7,28	-2,29	-2,29	0,00	0,00	0,74	0,74	0,00	0,00	4,92	4,92	0,00	0,00
AZE	2004	15,86	0	0	1	0	0	0	0	27,04	24,18	18,07	15,94	7,28	-2,28	-2,28	0,00	0,00	0,73	0,73	0,00	0,00	4,97	4,97	0,00	0,00
AZE	2005	15,87	0	0	1	0	0	0	0	27,14	24,43	18,09	15,95	7,28	-2,15	-2,15	0,00	0,00	0,57	0,57	0,00	0,00	5,08	5,08	0,00	0,00
BHR	1992	11,93	0	0	0	0	0	0	0	26,38	22,58	17,87	13,16	7,71	-3,15	0,00	0,00	0,00	7,82	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
BHR	1993	12,32	0	0	0	0	0	0	0	26,48	22,72	17,89	13,20	7,71	-3,11	0,00	0,00	0,00	7,84	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
BHR	1994	12,30	0	0	0	0	0	1	0	26,44	22,74	17,90	13,24	7,71	-3,06	0,00	0,00	0,00	7,87	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
BHR	1995	11,78	0	0	0	0	0	0	0	26,53	22,80	17,92	13,27	7,71	-3,09	0,00	0,00	0,00	7,83	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
BHR	1996	12,64	1	0	0	0	0	0	0	26,62	22,86	17,94	13,30	7,71	-3,11	0,00	0,00	0,00	7,78	0,00	0,00	0,00	4,63	0,00	0,00	0,00
BHR	1997	12,63	0	0	0	0	0	0	0	26,71	22,91	17,94	13,34	7,71	-3,15	0,00	0,00	0,00	7,71	0,00	0,00	0,00	4,69	0,00	0,00	0,00
BHR	1998	12,55	0	0	0	0	0	0	0	26,75	22,96	17,95	13,37	7,71	-3,14	0,00	0,00	0,00	7,70	0,00	0,00	0,00	4,78	0,00	0,00	0,00
BHR	1999	12,45	1	0	0	0	0	0	0	26,72	23,02	17,96	13,40	7,71	-3,05	0,00	0,00	0,00	7,77	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
BHR	2000	11,95	0	0	0	0	0	0	0	26,81	23,09	18,01	13,42	7,71	-3,07	0,00	0,00	0,00	7,79	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00
BHR	2001	12,61	1	0	0	0	0	1	0	26,75	23,16	18,02	13,43	7,71	-2,95	0,00	0,00	0,00	7,91	0,00	0,00	0,00	4,72	0,00	0,00	0,00
BHR	2002	12,73	1	0	0	0	0	0	0	26,85	23,23	18,04	13,46	7,71	-2,98	0,00	0,00	0,00	7,87	0,00	0,00	0,00	4,83	0,00	0,00	0,00
BHR	2003	13,28	0	0	0	0	0	0	0	26,92	23,32	18,06	13,47	7,71	-2,96	0,00	0,00	0,00	7,89	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00
BHR	2004	13,19	0	0	0	0	0	0	0	27,04	23,40	18,07	13,49	7,71	-2,99	0,00	0,00	0,00	7,86	0,00	0,00	0,00	4,97	0,00	0,00	0,00
BHR	2005	13,35	0	0	0	0	0	0	0	27,14	23,51	18,09	13,51	7,71	-2,99	0,00	0,00	0,00	7,86	0,00	0,00	0,00	5,08	0,00	0,00	0,00
BLR	1992	10,22	0	0	0	0	0	0	0	26,38	24,47	17,87	16,14	7,38	-1,49	0,00	0,00	0,00	0,18	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
BLR	1993	10,79	0	0	0	0	0	0	0	26,48	24,42	17,89	16,14	7,38	-1,61	0,00	0,00	0,00	0,32	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
BLR	1994	9,82	0	0	0	0	0	1	0	26,44	24,31	17,90	16,14	7,38	-1,66	0,00	0,00	0,00	0,37	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
BLR	1995	12,59	0	0	0	0	0	0	0	26,53	24,21	17,92	16,14	7,38	-1,81	0,00	0,00	0,00	0,54	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
BLR	1996	14,18	1	0	0	0	1	0	0	26,62	24,26	17,94	16,13	7,38	-1,85	0,00	0,00	-1,85	0,56	0,00	0,00	0,56	4,63	0,00	0,00	4,63
BLR	1997	14,22	0	0	0	0	1	0	0	26,71	24,38	17,94	16,13	7,38	-1,82	0,00	0,00	-1,82	0,51	0,00	0,00	0,51	4,69	0,00	0,00	4,69
BLR	1998	12,53	0	0	0	0	1	0	0	26,75	24,48	17,95	16,12	7,38	-1,78	0,00	0,00	-1,78	0,45	0,00	0,00	0,45	4,78	0,00	0,00	4,78
BLR	1999	7,58	1	0	0	0	1	0	0	26,72	24,52	17,96	16,12	7,38	-1,71	0,00	0,00	-1,71	0,35	0,00	0,00	0,35	4,81	0,00	0,00	4,81

COUN	YEAR	EXPO	CR	BR	TA BSEC	TAEU	TA nonAB	RERD	GDPi	GDPj	POPi	POPj	DIST	SIM	SIMTA BSEC	SIM TAEU	SIMTA nonAB	RFE	RFETA BSEC	RFE TAEU	RFETA nonAB	RER	RERTA BSEC	RER TAEU	RERTA nonAB
BLR	2000	.	0	0	0	0	1	0	26,81	24,60	18,01	16,12	7,38	-1,72	0,00	0,00	-1,72	0,32	0,00	0,00	0,32	4,92	0,00	0,00	4,92
BLR	2001	10,69	1	0	0	0	1	1	26,75	24,67	18,02	16,11	7,38	-1,62	0,00	0,00	-1,62	0,17	0,00	0,00	0,17	4,72	0,00	0,00	4,72
BLR	2002	.	1	0	0	0	1	0	26,85	24,74	18,04	16,11	7,38	-1,65	0,00	0,00	-1,65	0,18	0,00	0,00	0,18	4,83	0,00	0,00	4,83
BLR	2003	.	0	0	0	0	1	0	26,92	24,83	18,06	16,10	7,38	-1,64	0,00	0,00	-1,64	0,14	0,00	0,00	0,14	4,92	0,00	0,00	4,92
BLR	2004	.	0	0	0	0	1	0	27,04	24,96	18,07	16,10	7,38	-1,62	0,00	0,00	-1,62	0,10	0,00	0,00	0,10	4,97	0,00	0,00	4,97
BLR	2005	10,32	0	0	0	0	1	0	27,14	25,08	18,09	16,09	7,38	-1,61	0,00	0,00	-1,61	0,07	0,00	0,00	0,07	5,08	0,00	0,00	5,08
BUL	1992	13,59	0	1	1	0	0	0	26,38	24,66	17,87	15,96	6,75	-1,36	-1,36	0,00	0,00	0,18	0,18	0,00	0,00	4,70	4,70	0,00	0,00
BUL	1993	14,97	0	1	1	0	0	0	26,48	24,56	17,89	15,95	6,75	-1,50	-1,50	0,00	0,00	0,01	0,01	0,00	0,00	4,81	4,81	0,00	0,00
BUL	1994	15,18	0	1	1	0	0	1	26,44	24,54	17,90	15,94	6,75	-1,49	-1,49	0,00	0,00	0,06	0,06	0,00	0,00	4,53	4,53	0,00	0,00
BUL	1995	15,98	0	1	1	0	0	0	26,53	24,54	17,92	15,93	6,75	-1,55	-1,55	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	4,61	4,61	0,00	0,00
BUL	1996	15,84	1	1	1	1	0	0	26,62	24,48	17,94	15,92	6,75	-1,67	-1,67	-1,67	0,00	0,13	0,13	0,13	0,00	4,63	4,63	4,63	0,00
BUL	1997	15,79	0	1	1	1	0	0	26,71	24,44	17,94	15,91	6,75	-1,77	-1,77	-1,77	0,00	0,25	0,25	0,25	0,00	4,69	4,69	4,69	0,00
BUL	1998	15,32	0	1	1	1	0	0	26,75	24,49	17,95	15,91	6,75	-1,77	-1,77	-1,77	0,00	0,22	0,22	0,22	0,00	4,78	4,78	4,78	0,00
BUL	1999	15,32	1	1	1	1	0	0	26,72	24,52	17,96	15,90	6,75	-1,71	-1,71	-1,71	0,00	0,13	0,13	0,13	0,00	4,81	4,81	4,81	0,00
BUL	2000	15,08	0	1	1	1	0	0	26,81	24,60	18,01	15,90	6,75	-1,72	-1,72	-1,72	0,00	0,10	0,10	0,10	0,00	4,92	4,92	4,92	0,00
BUL	2001	14,42	1	1	1	1	0	1	26,75	24,66	18,02	15,89	6,75	-1,63	-1,63	-1,63	0,00	0,04	0,04	0,04	0,00	4,72	4,72	4,72	0,00
BUL	2002	14,65	1	1	1	1	0	0	26,85	24,72	18,04	15,88	6,75	-1,66	-1,66	-1,66	0,00	0,04	0,04	0,04	0,00	4,83	4,83	4,83	0,00
BUL	2003	15,22	0	1	1	1	0	0	26,92	24,79	18,06	15,88	6,75	-1,66	-1,66	-1,66	0,00	0,05	0,05	0,05	0,00	4,92	4,92	4,92	0,00
BUL	2004	15,89	0	1	1	1	0	0	27,04	24,89	18,07	15,87	6,75	-1,68	-1,68	-1,68	0,00	0,05	0,05	0,05	0,00	4,97	4,97	4,97	0,00
BUL	2005	15,73	0	1	1	1	0	0	27,14	24,98	18,09	15,86	6,75	-1,69	-1,69	-1,69	0,00	0,06	0,06	0,06	0,00	5,08	5,08	5,08	0,00
CRO	1992	.	0	0	0	0	0	0	26,38	24,10	17,87	15,37	7,32	-1,78	0,00	0,00	0,00	0,23	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
CRO	1993	.	0	0	0	0	0	0	26,48	24,04	17,89	15,35	7,32	-1,91	0,00	0,00	0,00	0,11	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
CRO	1994	11,48	0	0	0	0	0	1	26,44	24,12	17,90	15,32	7,32	-1,81	0,00	0,00	0,00	0,26	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
CRO	1995	13,03	0	0	0	0	0	0	26,53	24,21	17,92	15,31	7,32	-1,82	0,00	0,00	0,00	0,29	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
CRO	1996	12,90	1	0	0	0	0	0	26,62	24,28	17,94	15,32	7,32	-1,83	0,00	0,00	0,00	0,28	0,00	0,00	0,00	4,63	0,00	0,00	0,00
CRO	1997	13,65	0	0	0	0	0	0	26,71	24,37	17,94	15,34	7,32	-1,83	0,00	0,00	0,00	0,26	0,00	0,00	0,00	4,69	0,00	0,00	0,00
CRO	1998	13,20	0	0	0	0	0	0	26,75	24,40	17,95	15,32	7,32	-1,84	0,00	0,00	0,00	0,28	0,00	0,00	0,00	4,78	0,00	0,00	0,00
CRO	1999	13,30	1	0	0	0	0	0	26,72	24,41	17,96	15,33	7,32	-1,80	0,00	0,00	0,00	0,32	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
CRO	2000	13,12	0	0	0	0	0	0	26,81	24,46	18,01	15,29	7,32	-1,84	0,00	0,00	0,00	0,36	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00
CRO	2001	13,63	1	0	0	0	0	1	26,75	24,52	18,02	15,31	7,32	-1,74	0,00	0,00	0,00	0,49	0,00	0,00	0,00	4,72	0,00	0,00	0,00
CRO	2002	14,72	1	0	0	0	0	0	26,85	24,60	18,04	15,31	7,32	-1,76	0,00	0,00	0,00	0,48	0,00	0,00	0,00	4,83	0,00	0,00	0,00
CRO	2003	14,64	0	0	0	0	0	0	26,92	24,67	18,06	15,31	7,32	-1,76	0,00	0,00	0,00	0,49	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00
CRO	2004	14,98	0	0	0	0	0	0	27,04	24,74	18,07	15,31	7,32	-1,80	0,00	0,00	0,00	0,47	0,00	0,00	0,00	4,97	0,00	0,00	0,00

COUN	YEAR	EXPO	CR	BR	TA BSEC	TAEU	TA nonAB	RERD	GDPi	GDPj	POPi	POPj	DIST	SIM	SIMTA BSEC	SIM TAEU	SIMTA nonAB	RFE	RFETA BSEC	RFE TAEU	RFETA nonAB	RER	RERTA BSEC	RER TAEU	RERTA nonAB
CRO	2005	15,07	0	0	0	0	0	0	27,14	24,81	18,09	15,31	7,32	-1,82	0,00	0,00	0,00	0,45	0,00	0,00	0,00	5,08	0,00	0,00	0,00
CYP	1992	14,50	0	0	0	0	0	0	26,38	23,04	17,87	13,32	6,27	-2,72	0,00	0,00	0,00	8,11	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
CYP	1993	14,67	0	0	0	0	0	0	26,48	23,08	17,89	13,35	6,27	-2,77	0,00	0,00	0,00	8,05	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
CYP	1994	14,56	0	0	0	0	1	26,44	23,14	17,90	13,37	6,27	-2,68	0,00	0,00	0,00	8,15	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00	
CYP	1995	14,89	0	0	0	0	0	26,53	23,24	17,92	13,39	6,27	-2,67	0,00	0,00	0,00	8,15	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00	
CYP	1996	14,82	1	0	0	1	0	26,62	23,28	17,94	13,40	6,27	-2,71	0,00	-2,71	0,00	8,11	0,00	8,11	0,00	4,63	0,00	4,63	0,00	
CYP	1997	15,12	0	0	0	1	0	26,71	23,32	17,94	13,42	6,27	-2,76	0,00	-2,76	0,00	8,04	0,00	8,04	0,00	4,69	0,00	4,69	0,00	
CYP	1998	15,10	0	0	0	1	0	26,75	23,38	17,95	13,43	6,27	-2,74	0,00	-2,74	0,00	8,06	0,00	8,06	0,00	4,78	0,00	4,78	0,00	
CYP	1999	15,18	1	0	0	1	0	26,72	23,44	17,96	13,44	6,27	-2,65	0,00	-2,65	0,00	8,16	0,00	8,16	0,00	4,81	0,00	4,81	0,00	
CYP	2000	15,22	0	0	0	1	0	26,81	23,51	18,01	13,45	6,27	-2,67	0,00	-2,67	0,00	8,17	0,00	8,17	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00	
CYP	2001	15,30	1	0	0	1	0	26,75	23,58	18,02	13,46	6,27	-2,57	0,00	-2,57	0,00	8,29	0,00	8,29	0,00	4,72	0,00	4,72	0,00	
CYP	2002	15,35	1	0	0	1	0	26,85	23,61	18,04	13,47	6,27	-2,62	0,00	-2,62	0,00	8,24	0,00	8,24	0,00	4,83	0,00	4,83	0,00	
CYP	2003	15,71	0	0	0	1	0	26,92	23,65	18,06	13,49	6,27	-2,65	0,00	-2,65	0,00	8,20	0,00	8,20	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00	
CYP	2004	15,81	0	0	0	1	0	27,04	23,72	18,07	13,51	6,27	-2,70	0,00	-2,70	0,00	8,15	0,00	8,15	0,00	4,97	0,00	4,97	0,00	
CYP	2005	16,19	0	0	0	1	0	27,14	23,79	18,09	13,54	6,27	-2,73	0,00	-2,73	0,00	8,11	0,00	8,11	0,00	5,08	0,00	5,08	0,00	
CZC	1992	.	0	0	0	0	0	0	26,38	25,48	17,87	16,15	7,51	-0,89	0,00	0,00	0,00	0,82	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
CZC	1993	12,85	0	0	0	0	0	0	26,48	25,51	17,89	16,15	7,51	-0,92	0,00	0,00	0,00	0,77	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
CZC	1994	12,32	0	0	0	0	1	26,44	25,56	17,90	16,15	7,51	-0,88	0,00	0,00	0,00	0,88	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00	
CZC	1995	13,26	0	0	0	0	0	26,53	25,65	17,92	16,15	7,51	-0,88	0,00	0,00	0,00	0,88	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00	
CZC	1996	13,63	1	0	0	1	0	26,62	25,71	17,94	16,15	7,51	-0,89	0,00	-0,89	0,00	0,88	0,00	0,88	0,00	4,63	0,00	4,63	0,00	
CZC	1997	13,67	0	0	0	1	0	26,71	25,71	17,94	16,15	7,51	-0,93	0,00	-0,93	0,00	0,80	0,00	0,80	0,00	4,69	0,00	4,69	0,00	
CZC	1998	13,46	0	0	0	1	0	26,75	25,72	17,95	16,14	7,51	-0,95	0,00	-0,95	0,00	0,77	0,00	0,77	0,00	4,78	0,00	4,78	0,00	
CZC	1999	13,29	1	0	0	1	0	26,72	25,75	17,96	16,14	7,51	-0,92	0,00	-0,92	0,00	0,85	0,00	0,85	0,00	4,81	0,00	4,81	0,00	
CZC	2000	13,13	0	0	0	1	0	26,81	25,80	18,01	16,14	7,51	-0,94	0,00	-0,94	0,00	0,86	0,00	0,86	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00	
CZC	2001	13,43	1	0	0	1	0	26,75	25,85	18,02	16,14	7,51	-0,89	0,00	-0,89	0,00	0,99	0,00	0,99	0,00	4,72	0,00	4,72	0,00	
CZC	2002	14,40	1	0	0	1	0	26,85	25,89	18,04	16,14	7,51	-0,92	0,00	-0,92	0,00	0,95	0,00	0,95	0,00	4,83	0,00	4,83	0,00	
CZC	2003	15,13	0	0	0	1	0	26,92	25,94	18,06	16,14	7,51	-0,92	0,00	-0,92	0,00	0,94	0,00	0,94	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00	
CZC	2004	14,90	0	0	0	1	0	27,04	26,02	18,07	16,14	7,51	-0,94	0,00	-0,94	0,00	0,91	0,00	0,91	0,00	4,97	0,00	4,97	0,00	
CZC	2005	14,82	0	0	0	1	0	27,14	26,11	18,09	16,14	7,51	-0,95	0,00	-0,95	0,00	0,92	0,00	0,92	0,00	5,08	0,00	5,08	0,00	
DNM	1992	11,30	0	0	0	0	0	0	26,38	25,40	17,87	15,46	7,74	-0,92	0,00	0,00	0,00	1,43	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
DNM	1993	11,55	0	0	0	0	0	0	26,48	25,42	17,89	15,46	7,74	-0,96	0,00	0,00	0,00	1,37	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
DNM	1994	11,78	0	0	0	0	1	26,44	25,50	17,90	15,46	7,74	-0,91	0,00	0,00	0,00	1,49	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00	
DNM	1995	11,89	0	0	0	0	0	26,53	25,55	17,92	15,47	7,74	-0,93	0,00	0,00	0,00	1,47	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00	

COUN	YEAR	EXPO	CR	BR	TA BSEC	TAEU	TA nonAB	RERD	GDPi	GDPj	POPi	POPj	DIST	SIM	SIMTA BSEC	SIM TAEU	SIMTA nonAB	RFE	RFETA BSEC	RFE TAEU	RFETA nonAB	RER	RERTA BSEC	RER TAEU	RERTA nonAB	
DNM	1996	11,71	1	0	0	1	0	0	26,62	25,59	17,94	15,47	7,74	-0,95	0,00	-0,95	0,00	1,44	0,00	1,44	0,00	4,63	0,00	4,63	0,00	
DNM	1997	12,23	0	0	0	1	0	0	26,71	25,64	17,94	15,48	7,74	-0,97	0,00	-0,97	0,00	1,39	0,00	1,39	0,00	4,69	0,00	4,69	0,00	
DNM	1998	11,36	0	0	0	1	0	0	26,75	25,67	17,95	15,48	7,74	-0,97	0,00	-0,97	0,00	1,39	0,00	1,39	0,00	4,78	0,00	4,78	0,00	
DNM	1999	11,88	1	0	0	1	0	0	26,72	25,71	17,96	15,49	7,74	-0,93	0,00	-0,93	0,00	1,47	0,00	1,47	0,00	4,81	0,00	4,81	0,00	
DNM	2000	13,15	0	0	0	1	0	0	26,81	25,77	18,01	15,49	7,74	-0,95	0,00	-0,95	0,00	1,48	0,00	1,48	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00	
DNM	2001	13,62	1	0	0	1	0	1	26,75	25,80	18,02	15,49	7,74	-0,91	0,00	-0,91	0,00	1,58	0,00	1,58	0,00	4,72	0,00	4,72	0,00	
DNM	2002	13,91	1	0	0	1	0	0	26,85	25,82	18,04	15,50	7,74	-0,95	0,00	-0,95	0,00	1,52	0,00	1,52	0,00	4,83	0,00	4,83	0,00	
DNM	2003	13,98	0	0	0	1	0	0	26,92	25,85	18,06	15,50	7,74	-0,97	0,00	-0,97	0,00	1,48	0,00	1,48	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00	
DNM	2004	14,09	0	0	0	1	0	0	27,04	25,90	18,07	15,50	7,74	-1,00	0,00	-1,00	0,00	1,43	0,00	1,43	0,00	4,97	0,00	4,97	0,00	
DNM	2005	14,03	0	0	0	1	0	0	27,14	25,96	18,09	15,50	7,74	-1,02	0,00	-1,02	0,00	1,40	0,00	1,40	0,00	5,08	0,00	5,08	0,00	
EGY	1992	10,56	0	0	0	0	0	0	26,38	25,64	17,87	17,81	7,01	-0,83	0,00	0,00	0,00	0,68	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00	
EGY	1993	12,02	0	0	0	0	0	0	26,48	25,69	17,89	17,83	7,01	-0,84	0,00	0,00	0,00	0,73	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00	
EGY	1994	13,37	0	0	0	0	0	1	26,44	25,75	17,90	17,85	7,01	-0,81	0,00	0,00	0,00	0,63	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00	
EGY	1995	12,82	0	0	0	0	0	0	26,53	25,82	17,92	17,87	7,01	-0,82	0,00	0,00	0,00	0,66	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00	
EGY	1996	11,83	1	0	0	0	0	0	26,62	25,88	17,94	17,89	7,01	-0,83	0,00	0,00	0,00	0,69	0,00	0,00	0,00	4,63	0,00	0,00	0,00	
EGY	1997	11,10	0	0	0	0	0	0	26,71	25,96	17,94	17,91	7,01	-0,83	0,00	0,00	0,00	0,72	0,00	0,00	0,00	4,69	0,00	0,00	0,00	
EGY	1998	11,58	0	0	0	0	0	0	26,75	26,04	17,95	17,93	7,01	-0,82	0,00	0,00	0,00	0,69	0,00	0,00	0,00	4,78	0,00	0,00	0,00	
EGY	1999	13,30	1	0	0	0	0	0	26,72	26,12	17,96	17,95	7,01	-0,78	0,00	0,00	0,00	0,59	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00	
EGY	2000	14,29	0	0	0	0	0	0	26,81	26,19	18,01	17,97	7,01	-0,79	0,00	0,00	0,00	0,58	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00	
EGY	2001	13,40	1	0	0	0	0	1	26,75	26,25	18,02	17,99	7,01	-0,76	0,00	0,00	0,00	0,48	0,00	0,00	0,00	4,72	0,00	0,00	0,00	
EGY	2002	12,78	1	0	0	0	0	0	26,85	26,30	18,04	18,01	7,01	-0,77	0,00	0,00	0,00	0,52	0,00	0,00	0,00	4,83	0,00	0,00	0,00	
EGY	2003	12,24	0	0	0	0	0	0	26,92	26,35	18,06	18,03	7,01	-0,77	0,00	0,00	0,00	0,55	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00	
EGY	2004	13,04	0	0	0	0	0	0	27,04	26,42	18,07	18,05	7,01	-0,79	0,00	0,00	0,00	0,60	0,00	0,00	0,00	4,97	0,00	0,00	0,00	
EGY	2005	12,88	0	0	0	0	0	0	27,14	26,49	18,09	18,07	7,01	-0,80	0,00	0,00	0,00	0,64	0,00	0,00	0,00	5,08	0,00	0,00	0,00	
EST	1992	8,50	0	0	0	0	0	0	26,38	.	17,87	.	7,71	4,70	0,00	0,00	0,00
EST	1993	.	0	0	0	0	0	0	26,48	22,89	17,89	14,23	7,71	-2,94	0,00	0,00	0,00	0,08	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00	
EST	1994	.	0	0	0	0	0	1	26,44	22,90	17,90	14,21	7,71	-2,91	0,00	0,00	0,00	0,16	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00	
EST	1995	11,21	0	0	0	0	0	0	26,53	22,96	17,92	14,19	7,71	-2,93	0,00	0,00	0,00	0,17	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00	
EST	1996	12,20	1	0	0	1	0	0	26,62	23,03	17,94	14,17	7,71	-2,95	0,00	-2,95	0,00	0,17	0,00	0,17	0,00	4,63	0,00	4,63	0,00	
EST	1997	12,65	0	0	0	1	0	0	26,71	23,15	17,94	14,16	7,71	-2,92	0,00	-2,92	0,00	0,22	0,00	0,22	0,00	4,69	0,00	4,69	0,00	
EST	1998	12,09	0	0	0	1	0	0	26,75	23,20	17,95	14,15	7,71	-2,91	0,00	-2,91	0,00	0,25	0,00	0,25	0,00	4,78	0,00	4,78	0,00	
EST	1999	12,15	1	0	0	1	0	0	26,72	23,22	17,96	14,14	7,71	-2,86	0,00	-2,86	0,00	0,33	0,00	0,33	0,00	4,81	0,00	4,81	0,00	
EST	2000	11,65	0	0	0	1	0	0	26,81	23,34	18,01	14,13	7,71	-2,83	0,00	-2,83	0,00	0,41	0,00	0,41	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00	

COUN	YEAR	EXPO	CR	BR	TA BSEC	TAEU	TA nonAB	RERD	GDPi	GDPj	POPi	POPj	DIST	SIM	SIMTA BSEC	SIM TAEU	SIMTA nonAB	RFE	RFETA BSEC	RFE TAEU	RFETA nonAB	RER	RERTA BSEC	RER TAEU	RERTA nonAB	
EST	2001	11,93	1	0	0	1	0	1	26,75	23,44	18,02	14,13	7,71	-2,69	0,00	-2,69	0,00	0,58	0,00	0,58	0,00	4,72	0,00	4,72	0,00	
EST	2002	11,98	1	0	0	1	0	0	26,85	23,54	18,04	14,12	7,71	-2,69	0,00	-2,69	0,00	0,61	0,00	0,61	0,00	4,83	0,00	4,83	0,00	
EST	2003	11,89	0	0	0	1	0	0	26,92	23,63	18,06	14,12	7,71	-2,68	0,00	-2,68	0,00	0,64	0,00	0,64	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00	
EST	2004	11,54	0	0	0	1	0	0	27,04	23,73	18,07	14,12	7,71	-2,68	0,00	-2,68	0,00	0,65	0,00	0,65	0,00	4,97	0,00	4,97	0,00	
EST	2005	11,49	0	0	0	1	0	0	27,14	23,86	18,09	14,11	7,71	-2,66	0,00	-2,66	0,00	0,69	0,00	0,69	0,00	5,08	0,00	5,08	0,00	
FRN	1992	13,23	0	0	0	0	0	0	26,38	27,73	17,87	17,86	7,74	-1,12	0,00	0,00	0,00	1,36	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00	
FRN	1993	13,73	0	0	0	0	0	0	26,48	27,74	17,89	17,87	7,74	-1,07	0,00	0,00	0,00	1,28	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00	
FRN	1994	13,88	0	0	0	0	0	1	26,44	27,78	17,90	17,87	7,74	-1,11	0,00	0,00	0,00	1,38	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00	
FRN	1995	13,89	0	0	0	0	0	0	26,53	27,83	17,92	17,87	7,74	-1,09	0,00	0,00	0,00	1,34	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00	
FRN	1996	13,18	1	0	0	1	0	0	26,62	27,86	17,94	17,88	7,74	-1,05	0,00	-1,05	0,00	1,30	0,00	1,30	0,00	4,63	0,00	4,63	0,00	
FRN	1997	11,65	0	0	0	1	0	0	26,71	27,89	17,94	17,88	7,74	-1,03	0,00	-1,03	0,00	1,25	0,00	1,25	0,00	4,69	0,00	4,69	0,00	
FRN	1998	11,66	0	0	0	1	0	0	26,75	27,94	17,95	17,88	7,74	-1,03	0,00	-1,03	0,00	1,25	0,00	1,25	0,00	4,78	0,00	4,78	0,00	
FRN	1999	13,56	1	0	0	1	0	0	26,72	27,99	17,96	17,89	7,74	-1,07	0,00	-1,07	0,00	1,35	0,00	1,35	0,00	4,81	0,00	4,81	0,00	
FRN	2000	13,21	0	0	0	1	0	0	26,81	28,05	18,01	17,89	7,74	-1,05	0,00	-1,05	0,00	1,35	0,00	1,35	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00	
FRN	2001	13,79	1	0	0	1	0	1	26,75	28,09	18,02	17,90	7,74	-1,11	0,00	-1,11	0,00	1,46	0,00	1,46	0,00	4,72	0,00	4,72	0,00	
FRN	2002	14,20	1	0	0	1	0	0	26,85	28,12	18,04	17,91	7,74	-1,07	0,00	-1,07	0,00	1,40	0,00	1,40	0,00	4,83	0,00	4,83	0,00	
FRN	2003	14,36	0	0	0	1	0	0	26,92	28,15	18,06	17,91	7,74	-1,05	0,00	-1,05	0,00	1,37	0,00	1,37	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00	
FRN	2004	14,79	0	0	0	1	0	0	27,04	28,20	18,07	17,92	7,74	-1,01	0,00	-1,01	0,00	1,31	0,00	1,31	0,00	4,97	0,00	4,97	0,00	
FRN	2005	14,82	0	0	0	1	0	0	27,14	28,25	18,09	17,93	7,74	-0,99	0,00	-0,99	0,00	1,27	0,00	1,27	0,00	5,08	0,00	5,08	0,00	
GRG	1992	12,07	0	1	1	0	0	0	26,38	.	17,87	.	6,93	4,70	4,70	0,00	0,00
GRG	1993	13,00	0	1	1	0	0	0	26,48	.	17,89	.	6,93	4,81	4,81	0,00	0,00
GRG	1994	14,99	0	1	1	0	0	1	26,44	22,50	17,90	15,41	6,93	-3,29	-3,29	0,00	0,00	1,45	1,45	0,00	0,00	4,53	4,53	0,00	0,00	
GRG	1995	15,20	0	1	1	0	0	0	26,53	22,54	17,92	15,38	6,93	-3,33	-3,33	0,00	0,00	1,45	1,45	0,00	0,00	4,61	4,61	0,00	0,00	
GRG	1996	15,12	1	1	1	0	0	0	26,62	22,66	17,94	15,36	6,93	-3,30	-3,30	0,00	0,00	1,38	1,38	0,00	0,00	4,63	4,63	0,00	0,00	
GRG	1997	15,44	0	1	1	0	0	0	26,71	22,78	17,94	15,33	6,93	-3,28	-3,28	0,00	0,00	1,32	1,32	0,00	0,00	4,69	4,69	0,00	0,00	
GRG	1998	15,03	0	1	1	0	0	0	26,75	22,82	17,95	15,32	6,93	-3,28	-3,28	0,00	0,00	1,31	1,31	0,00	0,00	4,78	4,78	0,00	0,00	
GRG	1999	14,60	1	1	1	0	0	0	26,72	22,86	17,96	15,31	6,93	-3,20	-3,20	0,00	0,00	1,21	1,21	0,00	0,00	4,81	4,81	0,00	0,00	
GRG	2000	13,84	0	1	1	0	0	0	26,81	22,90	18,01	15,31	6,93	-3,25	-3,25	0,00	0,00	1,20	1,20	0,00	0,00	4,92	4,92	0,00	0,00	
GRG	2001	14,61	1	1	1	0	0	1	26,75	22,97	18,02	15,30	6,93	-3,13	-3,13	0,00	0,00	1,05	1,05	0,00	0,00	4,72	4,72	0,00	0,00	
GRG	2002	14,55	1	1	1	0	0	0	26,85	23,04	18,04	15,29	6,93	-3,16	-3,16	0,00	0,00	1,06	1,06	0,00	0,00	4,83	4,83	0,00	0,00	
GRG	2003	14,80	0	1	1	0	0	0	26,92	23,17	18,06	15,28	6,93	-3,11	-3,11	0,00	0,00	0,98	0,98	0,00	0,00	4,92	4,92	0,00	0,00	
GRG	2004	15,12	0	1	1	0	0	0	27,04	23,25	18,07	15,28	6,93	-3,14	-3,14	0,00	0,00	0,99	0,99	0,00	0,00	4,97	4,97	0,00	0,00	
GRG	2005	15,32	0	1	1	0	0	0	27,14	23,38	18,09	15,28	6,93	-3,12	-3,12	0,00	0,00	0,96	0,96	0,00	0,00	5,08	5,08	0,00	0,00	

COUN	YEAR	EXPO	CR	BR	TA BSEC	TAEU	TA nonAB	RERD	GDPi	GDPj	POPi	POPj	DIST	SIM	SIMTA BSEC	SIM TAEU	SIMTA nonAB	RFE	RFETA BSEC	RFE TAEU	RFETA nonAB	RER	RERTA BSEC	RER TAEU	RERTA nonAB
GRM	1992	15,33	0	0	0	0	0	0	26,38	28,09	17,87	18,21	7,74	-1,35	0,00	0,00	0,00	1,37	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
GRM	1993	15,27	0	0	0	0	0	0	26,48	28,11	17,89	18,21	7,74	-1,29	0,00	0,00	0,00	1,30	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
GRM	1994	15,23	0	0	0	0	0	1	26,44	28,15	17,90	18,22	7,74	-1,35	0,00	0,00	0,00	1,40	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
GRM	1995	15,44	0	0	0	0	0	0	26,53	28,19	17,92	18,22	7,74	-1,32	0,00	0,00	0,00	1,36	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
GRM	1996	15,54	1	0	0	1	0	0	26,62	28,22	17,94	18,22	7,74	-1,28	0,00	-1,28	0,00	1,32	0,00	1,32	0,00	4,63	0,00	4,63	0,00
GRM	1997	15,37	0	0	0	1	0	0	26,71	28,25	17,94	18,22	7,74	-1,24	0,00	-1,24	0,00	1,26	0,00	1,26	0,00	4,69	0,00	4,69	0,00
GRM	1998	15,41	0	0	0	1	0	0	26,75	28,28	17,95	18,22	7,74	-1,23	0,00	-1,23	0,00	1,26	0,00	1,26	0,00	4,78	0,00	4,78	0,00
GRM	1999	15,33	1	0	0	1	0	0	26,72	28,32	17,96	18,22	7,74	-1,28	0,00	-1,28	0,00	1,34	0,00	1,34	0,00	4,81	0,00	4,81	0,00
GRM	2000	15,55	0	0	0	1	0	0	26,81	28,37	18,01	18,23	7,74	-1,25	0,00	-1,25	0,00	1,35	0,00	1,35	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
GRM	2001	15,93	1	0	0	1	0	1	26,75	28,41	18,02	18,23	7,74	-1,31	0,00	-1,31	0,00	1,45	0,00	1,45	0,00	4,72	0,00	4,72	0,00
GRM	2002	16,35	1	0	0	1	0	0	26,85	28,42	18,04	18,23	7,74	-1,26	0,00	-1,26	0,00	1,39	0,00	1,39	0,00	4,83	0,00	4,83	0,00
GRM	2003	16,76	0	0	0	1	0	0	26,92	28,44	18,06	18,23	7,74	-1,22	0,00	-1,22	0,00	1,35	0,00	1,35	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
GRM	2004	16,97	0	0	0	1	0	0	27,04	28,48	18,07	18,23	7,74	-1,17	0,00	-1,17	0,00	1,29	0,00	1,29	0,00	4,97	0,00	4,97	0,00
GRM	2005	16,96	0	0	0	1	0	0	27,14	28,52	18,09	18,23	7,74	-1,14	0,00	-1,14	0,00	1,24	0,00	1,24	0,00	5,08	0,00	5,08	0,00
GRE	1992	10,96	0	1	1	0	0	0	26,38	25,88	17,87	16,15	6,71	-0,75	-0,75	0,00	0,00	1,22	1,22	0,00	0,00	4,70	4,70	0,00	0,00
GRE	1993	10,65	0	1	1	0	0	0	26,48	25,89	17,89	16,16	6,71	-0,78	-0,78	0,00	0,00	1,13	1,13	0,00	0,00	4,81	4,81	0,00	0,00
GRE	1994	9,59	0	1	1	0	0	1	26,44	25,93	17,90	16,17	6,71	-0,76	-0,76	0,00	0,00	1,22	1,22	0,00	0,00	4,53	4,53	0,00	0,00
GRE	1995	10,57	0	1	1	0	0	0	26,53	25,97	17,92	16,18	6,71	-0,77	-0,77	0,00	0,00	1,18	1,18	0,00	0,00	4,61	4,61	0,00	0,00
GRE	1996	12,19	1	1	1	1	0	0	26,62	26,01	17,94	16,19	6,71	-0,78	-0,78	-0,78	0,00	1,14	1,14	1,14	0,00	4,63	4,63	4,63	0,00
GRE	1997	11,23	0	1	1	1	0	0	26,71	26,06	17,94	16,20	6,71	-0,80	-0,80	-0,80	0,00	1,10	1,10	1,10	0,00	4,69	4,69	4,69	0,00
GRE	1998	11,31	0	1	1	1	0	0	26,75	26,11	17,95	16,20	6,71	-0,79	-0,79	-0,79	0,00	1,10	1,10	1,10	0,00	4,78	4,78	4,78	0,00
GRE	1999	12,63	1	1	1	1	0	0	26,72	26,16	17,96	16,21	6,71	-0,77	-0,77	-0,77	0,00	1,20	1,20	1,20	0,00	4,81	4,81	4,81	0,00
GRE	2000	13,51	0	1	1	1	0	0	26,81	26,22	18,01	16,21	6,71	-0,78	-0,78	-0,78	0,00	1,21	1,21	1,21	0,00	4,92	4,92	4,92	0,00
GRE	2001	12,74	1	1	1	1	0	1	26,75	26,29	18,02	16,21	6,71	-0,75	-0,75	-0,75	0,00	1,35	1,35	1,35	0,00	4,72	4,72	4,72	0,00
GRE	2002	13,23	1	1	1	1	0	0	26,85	26,34	18,04	16,22	6,71	-0,76	-0,76	-0,76	0,00	1,32	1,32	1,32	0,00	4,83	4,83	4,83	0,00
GRE	2003	13,86	0	1	1	1	0	0	26,92	26,41	18,06	16,22	6,71	-0,76	-0,76	-0,76	0,00	1,33	1,33	1,33	0,00	4,92	4,92	4,92	0,00
GRE	2004	14,33	0	1	1	1	0	0	27,04	26,49	18,07	16,22	6,71	-0,77	-0,77	-0,77	0,00	1,30	1,30	1,30	0,00	4,97	4,97	4,97	0,00
GRE	2005	14,51	0	1	1	1	0	0	27,14	26,56	18,09	16,22	6,71	-0,78	-0,78	-0,78	0,00	1,28	1,28	1,28	0,00	5,08	5,08	5,08	0,00
HUN	1992	11,81	0	0	0	0	0	0	26,38	25,23	17,87	16,15	7,23	-1,01	0,00	0,00	0,00	0,56	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
HUN	1993	11,96	0	0	0	0	0	0	26,48	25,25	17,89	16,15	7,23	-1,05	0,00	0,00	0,00	0,50	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
HUN	1994	11,82	0	0	0	0	0	1	26,44	25,30	17,90	16,15	7,23	-1,01	0,00	0,00	0,00	0,60	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
HUN	1995	8,51	0	0	0	0	0	0	26,53	25,35	17,92	16,15	7,23	-1,02	0,00	0,00	0,00	0,59	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
HUN	1996	7,94	1	0	0	1	0	0	26,62	25,38	17,94	16,15	7,23	-1,05	0,00	-1,05	0,00	0,55	0,00	0,55	0,00	4,63	0,00	4,63	0,00

COUN	YEAR	EXPO	CR	BR	TA BSEC	TAEU	TA nonAB	RERD	GDPi	GDPj	POPi	POPj	DIST	SIM	SIMTA BSEC	SIM TAEU	SIMTA nonAB	RFE	RFETA BSEC	RFE TAEU	RFETA nonAB	RER	RERTA BSEC	RER TAEU	RERTA nonAB
HUN	1997	11,17	0	0	0	1	0	0	26,71	25,44	17,94	16,15	7,23	-1,07	0,00	-1,07	0,00	0,53	0,00	0,53	0,00	4,69	0,00	4,69	0,00
HUN	1998	10,62	0	0	0	1	0	0	26,75	25,50	17,95	16,15	7,23	-1,06	0,00	-1,06	0,00	0,55	0,00	0,55	0,00	4,78	0,00	4,78	0,00
HUN	1999	11,37	1	0	0	1	0	0	26,72	25,56	17,96	16,14	7,23	-1,01	0,00	-1,01	0,00	0,66	0,00	0,66	0,00	4,81	0,00	4,81	0,00
HUN	2000	9,57	0	0	0	1	0	0	26,81	25,63	18,01	16,14	7,23	-1,02	0,00	-1,02	0,00	0,69	0,00	0,69	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
HUN	2001	10,35	1	0	0	1	0	1	26,75	25,69	18,02	16,14	7,23	-0,96	0,00	-0,96	0,00	0,83	0,00	0,83	0,00	4,72	0,00	4,72	0,00
HUN	2002	10,25	1	0	0	1	0	0	26,85	25,75	18,04	16,14	7,23	-0,98	0,00	-0,98	0,00	0,81	0,00	0,81	0,00	4,83	0,00	4,83	0,00
HUN	2003	12,94	0	0	0	1	0	0	26,92	25,81	18,06	16,13	7,23	-0,99	0,00	-0,99	0,00	0,81	0,00	0,81	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
HUN	2004	13,44	0	0	0	1	0	0	27,04	25,89	18,07	16,13	7,23	-1,01	0,00	-1,01	0,00	0,79	0,00	0,79	0,00	4,97	0,00	4,97	0,00
HUN	2005	13,27	0	0	0	1	0	0	27,14	25,96	18,09	16,13	7,23	-1,02	0,00	-1,02	0,00	0,78	0,00	0,78	0,00	5,08	0,00	5,08	0,00
IRN	1992	14,00	0	1	0	0	0	0	26,38	26,29	17,87	17,94	7,43	-0,70	0,00	0,00	0,00	0,15	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
IRN	1993	13,97	0	1	0	0	0	0	26,48	26,30	17,89	17,93	7,43	-0,70	0,00	0,00	0,00	0,22	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
IRN	1994	11,14	0	1	0	0	0	1	26,44	26,31	17,90	17,94	7,43	-0,70	0,00	0,00	0,00	0,16	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
IRN	1995	13,05	0	1	0	0	0	0	26,53	26,36	17,92	17,98	7,43	-0,70	0,00	0,00	0,00	0,23	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
IRN	1996	13,97	1	1	0	0	0	0	26,62	26,45	17,94	17,95	7,43	-0,70	0,00	0,00	0,00	0,18	0,00	0,00	0,00	4,63	0,00	0,00	0,00
IRN	1997	14,77	0	1	0	0	0	0	26,71	26,50	17,94	17,93	7,43	-0,70	0,00	0,00	0,00	0,19	0,00	0,00	0,00	4,69	0,00	0,00	0,00
IRN	1998	12,94	0	1	0	0	0	0	26,75	26,54	17,95	17,94	7,43	-0,70	0,00	0,00	0,00	0,21	0,00	0,00	0,00	4,78	0,00	0,00	0,00
IRN	1999	12,93	1	1	0	0	0	0	26,72	26,57	17,96	17,96	7,43	-0,70	0,00	0,00	0,00	0,14	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
IRN	2000	11,61	0	1	0	0	0	0	26,81	26,64	18,01	17,97	7,43	-0,70	0,00	0,00	0,00	0,13	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00
IRN	2001	11,76	1	1	0	0	0	1	26,75	26,70	18,02	17,99	7,43	-0,69	0,00	0,00	0,00	0,02	0,00	0,00	0,00	4,72	0,00	0,00	0,00
IRN	2002	12,41	1	1	0	0	0	0	26,85	26,79	18,04	18,01	7,43	-0,69	0,00	0,00	0,00	0,02	0,00	0,00	0,00	4,83	0,00	0,00	0,00
IRN	2003	13,29	0	1	0	0	0	0	26,92	26,88	18,06	18,02	7,43	-0,69	0,00	0,00	0,00	0,01	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00
IRN	2004	13,02	0	1	0	0	0	0	27,04	26,96	18,07	18,04	7,43	-0,69	0,00	0,00	0,00	0,05	0,00	0,00	0,00	4,97	0,00	0,00	0,00
IRN	2005	13,54	0	1	0	0	0	0	27,14	27,03	18,09	18,04	7,43	-0,70	0,00	0,00	0,00	0,07	0,00	0,00	0,00	5,08	0,00	0,00	0,00
IRE	1992	.	0	0	0	0	0	0	26,38	24,72	17,87	15,08	8,10	-1,31	0,00	0,00	0,00	1,13	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
IRE	1993	11,76	0	0	0	0	0	0	26,48	24,76	17,89	15,09	8,10	-1,35	0,00	0,00	0,00	1,08	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
IRE	1994	.	0	0	0	0	0	1	26,44	24,84	17,90	15,09	8,10	-1,27	0,00	0,00	0,00	1,21	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
IRE	1995	9,71	0	0	0	0	0	0	26,53	24,95	17,92	15,10	8,10	-1,26	0,00	0,00	0,00	1,25	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
IRE	1996	9,91	1	0	0	1	0	0	26,62	25,05	17,94	15,10	8,10	-1,25	0,00	-1,25	0,00	1,27	0,00	1,27	0,00	4,63	0,00	4,63	0,00
IRE	1997	9,74	0	0	0	1	0	0	26,71	25,18	17,94	15,11	8,10	-1,23	0,00	-1,23	0,00	1,30	0,00	1,30	0,00	4,69	0,00	4,69	0,00
IRE	1998	8,02	0	0	0	1	0	0	26,75	25,27	17,95	15,12	8,10	-1,20	0,00	-1,20	0,00	1,34	0,00	1,34	0,00	4,78	0,00	4,78	0,00
IRE	1999	7,54	1	0	0	1	0	0	26,72	25,39	17,96	15,14	8,10	-1,11	0,00	-1,11	0,00	1,50	0,00	1,50	0,00	4,81	0,00	4,81	0,00
IRE	2000	9,41	0	0	0	1	0	0	26,81	25,50	18,01	15,15	8,10	-1,10	0,00	-1,10	0,00	1,55	0,00	1,55	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
IRE	2001	9,96	1	0	0	1	0	1	26,75	25,58	18,02	15,16	8,10	-1,02	0,00	-1,02	0,00	1,68	0,00	1,68	0,00	4,72	0,00	4,72	0,00

COUN	YEAR	EXPO	CR	BR	TA BSEC	TAEU	TA nonAB	RERD	GDPi	GDPj	POPi	POPj	DIST	SIM	SIMTA BSEC	SIM TAEU	SIMTA nonAB	RFE	RFETA BSEC	RFE TAEU	RFETA nonAB	RER	RERTA BSEC	RER TAEU	RERTA nonAB
IRE	2002	8,61	1	0	0	1	0	0	26,85	25,66	18,04	15,18	8,10	-1,03	0,00	-1,03	0,00	1,67	0,00	1,67	0,00	4,83	0,00	4,83	0,00
IRE	2003	10,89	0	0	0	1	0	0	26,92	25,72	18,06	15,20	8,10	-1,04	0,00	-1,04	0,00	1,66	0,00	1,66	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
IRE	2004	8,28	0	0	0	1	0	0	27,04	25,79	18,07	15,21	8,10	-1,06	0,00	-1,06	0,00	1,61	0,00	1,61	0,00	4,97	0,00	4,97	0,00
IRE	2005	9,77	0	0	0	1	0	0	27,14	25,88	18,09	15,23	8,10	-1,07	0,00	-1,07	0,00	1,59	0,00	1,59	0,00	5,08	0,00	5,08	0,00
ISR	1992	11,98	0	0	0	0	0	0	26,38	25,22	17,87	15,39	6,84	-1,01	0,00	0,00	0,00	1,32	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
ISR	1993	13,54	0	0	0	0	0	0	26,48	25,28	17,89	15,43	6,84	-1,03	0,00	0,00	0,00	1,26	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
ISR	1994	14,00	0	0	0	0	0	1	26,44	25,37	17,90	15,46	6,84	-0,97	0,00	0,00	0,00	1,36	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
ISR	1995	14,43	0	0	0	0	0	0	26,53	25,46	17,92	15,50	6,84	-0,97	0,00	0,00	0,00	1,35	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
ISR	1996	14,81	1	0	0	0	0	0	26,62	25,53	17,94	15,53	6,84	-0,97	0,00	0,00	0,00	1,33	0,00	0,00	0,00	4,63	0,00	0,00	0,00
ISR	1997	14,77	0	0	0	0	0	0	26,71	25,58	17,94	15,55	6,84	-1,00	0,00	0,00	0,00	1,26	0,00	0,00	0,00	4,69	0,00	0,00	0,00
ISR	1998	15,15	0	0	0	0	0	0	26,75	25,63	17,95	15,58	6,84	-0,99	0,00	0,00	0,00	1,25	0,00	0,00	0,00	4,78	0,00	0,00	0,00
ISR	1999	15,40	1	0	0	0	0	0	26,72	25,67	17,96	15,60	6,84	-0,95	0,00	0,00	0,00	1,32	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
ISR	2000	15,06	0	0	0	0	0	0	26,81	25,78	18,01	15,62	6,84	-0,95	0,00	0,00	0,00	1,36	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00
ISR	2001	15,29	1	0	0	0	0	1	26,75	25,80	18,02	15,64	6,84	-0,91	0,00	0,00	0,00	1,43	0,00	0,00	0,00	4,72	0,00	0,00	0,00
ISR	2002	15,54	1	0	0	0	0	0	26,85	25,81	18,04	15,66	6,84	-0,95	0,00	0,00	0,00	1,34	0,00	0,00	0,00	4,83	0,00	0,00	0,00
ISR	2003	15,96	0	0	0	0	0	0	26,92	25,85	18,06	15,68	6,84	-0,97	0,00	0,00	0,00	1,31	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00
ISR	2004	16,42	0	0	0	0	0	0	27,04	25,93	18,07	15,70	6,84	-0,98	0,00	0,00	0,00	1,27	0,00	0,00	0,00	4,97	0,00	0,00	0,00
ISR	2005	16,16	0	0	0	0	0	0	27,14	26,02	18,09	15,72	6,84	-0,99	0,00	0,00	0,00	1,24	0,00	0,00	0,00	5,08	0,00	0,00	0,00
ITL	1992	11,17	0	0	0	0	0	0	26,38	27,74	17,87	17,85	7,45	-1,12	0,00	0,00	0,00	1,37	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
ITL	1993	9,74	0	0	0	0	0	0	26,48	27,75	17,89	17,86	7,45	-1,07	0,00	0,00	0,00	1,30	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
ITL	1994	7,55	0	0	0	0	0	1	26,44	27,79	17,90	17,86	7,45	-1,12	0,00	0,00	0,00	1,40	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
ITL	1995	10,81	0	0	0	0	0	0	26,53	27,84	17,92	17,86	7,45	-1,09	0,00	0,00	0,00	1,37	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
ITL	1996	10,59	1	0	0	1	0	0	26,62	27,87	17,94	17,86	7,45	-1,06	0,00	-1,06	0,00	1,33	0,00	1,33	0,00	4,63	0,00	4,63	0,00
ITL	1997	11,25	0	0	0	1	0	0	26,71	27,90	17,94	17,86	7,45	-1,03	0,00	-1,03	0,00	1,28	0,00	1,28	0,00	4,69	0,00	4,69	0,00
ITL	1998	10,84	0	0	0	1	0	0	26,75	27,93	17,95	17,86	7,45	-1,02	0,00	-1,02	0,00	1,27	0,00	1,27	0,00	4,78	0,00	4,78	0,00
ITL	1999	12,15	1	0	0	1	0	0	26,72	27,96	17,96	17,86	7,45	-1,06	0,00	-1,06	0,00	1,35	0,00	1,35	0,00	4,81	0,00	4,81	0,00
ITL	2000	10,96	0	0	0	1	0	0	26,81	28,02	18,01	17,86	7,45	-1,04	0,00	-1,04	0,00	1,36	0,00	1,36	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
ITL	2001	13,22	1	0	0	1	0	1	26,75	28,06	18,02	17,86	7,45	-1,09	0,00	-1,09	0,00	1,47	0,00	1,47	0,00	4,72	0,00	4,72	0,00
ITL	2002	11,51	1	0	0	1	0	0	26,85	28,08	18,04	17,87	7,45	-1,05	0,00	-1,05	0,00	1,41	0,00	1,41	0,00	4,83	0,00	4,83	0,00
ITL	2003	13,83	0	0	0	1	0	0	26,92	28,10	18,06	17,87	7,45	-1,02	0,00	-1,02	0,00	1,37	0,00	1,37	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
ITL	2004	14,05	0	0	0	1	0	0	27,04	28,14	18,07	17,87	7,45	-0,98	0,00	-0,98	0,00	1,31	0,00	1,31	0,00	4,97	0,00	4,97	0,00
ITL	2005	.	0	0	0	1	0	0	27,14	28,17	18,09	17,88	7,45	-0,95	0,00	-0,95	0,00	1,24	0,00	1,24	0,00	5,08	0,00	5,08	0,00
JOR	1992	13,17	0	0	0	0	0	0	26,38	23,20	17,87	15,16	6,83	-2,57	0,00	0,00	0,00	0,47	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00

COUN	YEAR	EXPO	CR	BR	TA BSEC	TAEU	TA nonAB	RERD	GDPi	GDPj	POPi	POPj	DIST	SIM	SIMTA BSEC	SIM TAEU	SIMTA nonAB	RFE	RFETA BSEC	RFE TAEU	RFETA nonAB	RER	RERTA BSEC	RER TAEU	RERTA nonAB
JOR	1993	12,73	0	0	0	0	0	0	26,48	23,27	17,89	15,20	6,83	-2,60	0,00	0,00	0,00	0,52	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
JOR	1994	13,48	0	0	0	0	0	1	26,44	23,34	17,90	15,24	6,83	-2,50	0,00	0,00	0,00	0,44	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
JOR	1995	13,69	0	0	0	0	0	0	26,53	23,42	17,92	15,27	6,83	-2,51	0,00	0,00	0,00	0,47	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
JOR	1996	14,33	1	0	0	0	0	0	26,62	23,46	17,94	15,31	6,83	-2,55	0,00	0,00	0,00	0,53	0,00	0,00	0,00	4,63	0,00	0,00	0,00
JOR	1997	14,62	0	0	0	0	0	0	26,71	23,51	17,94	15,34	6,83	-2,59	0,00	0,00	0,00	0,60	0,00	0,00	0,00	4,69	0,00	0,00	0,00
JOR	1998	15,02	0	0	0	0	0	0	26,75	23,55	17,95	15,37	6,83	-2,59	0,00	0,00	0,00	0,63	0,00	0,00	0,00	4,78	0,00	0,00	0,00
JOR	1999	14,93	1	0	0	0	0	0	26,72	23,59	17,96	15,40	6,83	-2,51	0,00	0,00	0,00	0,56	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
JOR	2000	14,73	0	0	0	0	0	0	26,81	23,66	18,01	15,40	6,83	-2,54	0,00	0,00	0,00	0,54	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00
JOR	2001	14,89	1	0	0	0	0	1	26,75	23,73	18,02	15,42	6,83	-2,42	0,00	0,00	0,00	0,42	0,00	0,00	0,00	4,72	0,00	0,00	0,00
JOR	2002	14,94	1	0	0	0	0	0	26,85	23,81	18,04	15,44	6,83	-2,44	0,00	0,00	0,00	0,45	0,00	0,00	0,00	4,83	0,00	0,00	0,00
JOR	2003	14,85	0	0	0	0	0	0	26,92	23,87	18,06	15,47	6,83	-2,46	0,00	0,00	0,00	0,47	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00
JOR	2004	14,98	0	0	0	0	0	0	27,04	23,98	18,07	15,49	6,83	-2,46	0,00	0,00	0,00	0,48	0,00	0,00	0,00	4,97	0,00	0,00	0,00
JOR	2005	14,93	0	0	0	0	0	0	27,14	24,08	18,09	15,52	6,83	-2,46	0,00	0,00	0,00	0,49	0,00	0,00	0,00	5,08	0,00	0,00	0,00
KUW	1992	13,68	0	0	0	0	0	0	26,38	23,68	17,87	14,17	7,50	-2,13	0,00	0,00	0,00	1,01	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
KUW	1993	13,88	0	0	0	0	0	0	26,48	24,00	17,89	14,19	7,50	-1,95	0,00	0,00	0,00	1,21	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
KUW	1994	13,70	0	0	0	0	0	1	26,44	24,10	17,90	14,22	7,50	-1,83	0,00	0,00	0,00	1,34	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
KUW	1995	13,90	0	0	0	0	0	0	26,53	24,13	17,92	14,27	7,50	-1,88	0,00	0,00	0,00	1,25	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
KUW	1996	13,95	1	0	0	0	0	0	26,62	24,16	17,94	14,35	7,50	-1,93	0,00	0,00	0,00	1,13	0,00	0,00	0,00	4,63	0,00	0,00	0,00
KUW	1997	13,96	0	0	0	0	0	0	26,71	24,20	17,94	14,61	7,50	-1,97	0,00	0,00	0,00	0,82	0,00	0,00	0,00	4,69	0,00	0,00	0,00
KUW	1998	13,80	0	0	0	0	0	0	26,75	24,25	17,95	14,64	7,50	-1,97	0,00	0,00	0,00	0,81	0,00	0,00	0,00	4,78	0,00	0,00	0,00
KUW	1999	14,16	1	0	0	0	0	0	26,72	24,24	17,96	14,63	7,50	-1,94	0,00	0,00	0,00	0,86	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
KUW	2000	13,92	0	0	0	0	0	0	26,81	24,31	18,01	14,61	7,50	-1,96	0,00	0,00	0,00	0,90	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00
KUW	2001	13,69	1	0	0	0	0	1	26,75	24,34	18,02	14,65	7,50	-1,89	0,00	0,00	0,00	0,96	0,00	0,00	0,00	4,72	0,00	0,00	0,00
KUW	2002	13,99	1	0	0	0	0	0	26,85	24,38	18,04	14,70	7,50	-1,93	0,00	0,00	0,00	0,88	0,00	0,00	0,00	4,83	0,00	0,00	0,00
KUW	2003	14,38	0	0	0	0	0	0	26,92	24,56	18,06	14,75	7,50	-1,85	0,00	0,00	0,00	0,94	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00
KUW	2004	14,56	0	0	0	0	0	0	27,04	24,69	18,07	14,83	7,50	-1,84	0,00	0,00	0,00	0,89	0,00	0,00	0,00	4,97	0,00	0,00	0,00
KUW	2005	14,57	0	0	0	0	0	0	27,14	24,81	18,09	14,91	7,50	-1,82	0,00	0,00	0,00	0,85	0,00	0,00	0,00	5,08	0,00	0,00	0,00
LAT	1992	.	0	0	0	0	0	0	26,38	23,35	17,87	14,80	7,60	-2,43	0,00	0,00	0,00	0,04	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
LAT	1993	6,79	0	0	0	0	0	0	26,48	23,25	17,89	14,80	7,60	-2,61	0,00	0,00	0,00	0,13	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
LAT	1994	10,34	0	0	0	0	0	1	26,44	23,30	17,90	14,78	7,60	-2,54	0,00	0,00	0,00	0,02	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
LAT	1995	.	0	0	0	0	0	0	26,53	23,30	17,92	14,73	7,60	-2,62	0,00	0,00	0,00	0,05	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
LAT	1996	8,12	1	0	0	1	0	0	26,62	23,35	17,94	14,72	7,60	-2,65	0,00	-2,65	0,00	0,05	0,00	0,05	0,00	4,63	0,00	4,63	0,00
LAT	1997	10,41	0	0	0	1	0	0	26,71	23,45	17,94	14,71	7,60	-2,64	0,00	-2,64	0,00	0,03	0,00	0,03	0,00	4,69	0,00	4,69	0,00

COUN	YEAR	EXPO	CR	BR	TA BSEC	TAEU	TA nonAB	RERD	GDPi	GDPj	POPi	POPj	DIST	SIM	SIMTA BSEC	SIM TAEU	SIMTA nonAB	RFE	RFETA BSEC	RFE TAEU	RFETA nonAB	RER	RERTA BSEC	RER TAEU	RERTA nonAB
LAT	1998	9,37	0	0	0	1	0	0	26,75	23,51	17,95	14,70	7,60	-2,63	0,00	-2,63	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	4,78	0,00	4,78	0,00
LAT	1999	10,46	1	0	0	1	0	0	26,72	23,57	17,96	14,69	7,60	-2,54	0,00	-2,54	0,00	0,12	0,00	0,12	0,00	4,81	0,00	4,81	0,00
LAT	2000	11,68	0	0	0	1	0	0	26,81	23,65	18,01	14,68	7,60	-2,54	0,00	-2,54	0,00	0,17	0,00	0,17	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
LAT	2001	11,44	1	0	0	1	0	1	26,75	23,76	18,02	14,68	7,60	-2,40	0,00	-2,40	0,00	0,35	0,00	0,35	0,00	4,72	0,00	4,72	0,00
LAT	2002	10,78	1	0	0	1	0	0	26,85	23,84	18,04	14,67	7,60	-2,41	0,00	-2,41	0,00	0,36	0,00	0,36	0,00	4,83	0,00	4,83	0,00
LAT	2003	10,89	0	0	0	1	0	0	26,92	23,93	18,06	14,66	7,60	-2,40	0,00	-2,40	0,00	0,40	0,00	0,40	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
LAT	2004	11,70	0	0	0	1	0	0	27,04	24,04	18,07	14,66	7,60	-2,40	0,00	-2,40	0,00	0,41	0,00	0,41	0,00	4,97	0,00	4,97	0,00
LAT	2005	10,55	0	0	0	1	0	0	27,14	24,17	18,09	14,65	7,60	-2,38	0,00	-2,38	0,00	0,46	0,00	0,46	0,00	5,08	0,00	5,08	0,00
LBN	1992	15,01	0	0	0	0	0	0	26,38	22,97	17,87	14,90	6,57	-2,78	0,00	0,00	0,00	0,44	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
LBN	1993	15,18	0	0	0	0	0	0	26,48	23,06	17,89	14,92	6,57	-2,79	0,00	0,00	0,00	0,45	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
LBN	1994	15,36	0	0	0	0	0	1	26,44	23,16	17,90	14,94	6,57	-2,67	0,00	0,00	0,00	0,32	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
LBN	1995	15,54	0	0	0	0	0	0	26,53	23,24	17,92	14,95	6,57	-2,67	0,00	0,00	0,00	0,33	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
LBN	1996	15,48	1	0	0	0	0	0	26,62	23,30	17,94	14,97	6,57	-2,70	0,00	0,00	0,00	0,36	0,00	0,00	0,00	4,63	0,00	0,00	0,00
LBN	1997	15,84	0	0	0	0	0	0	26,71	23,35	17,94	14,99	6,57	-2,73	0,00	0,00	0,00	0,41	0,00	0,00	0,00	4,69	0,00	0,00	0,00
LBN	1998	15,37	0	0	0	0	0	0	26,75	23,39	17,95	15,01	6,57	-2,74	0,00	0,00	0,00	0,43	0,00	0,00	0,00	4,78	0,00	0,00	0,00
LBN	1999	15,22	1	0	0	0	0	0	26,72	23,40	17,96	15,03	6,57	-2,70	0,00	0,00	0,00	0,39	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
LBN	2000	15,28	0	0	0	0	0	0	26,81	23,43	18,01	15,05	6,57	-2,75	0,00	0,00	0,00	0,41	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00
LBN	2001	15,42	1	0	0	0	0	1	26,75	23,50	18,02	15,06	6,57	-2,63	0,00	0,00	0,00	0,29	0,00	0,00	0,00	4,72	0,00	0,00	0,00
LBN	2002	15,53	1	0	0	0	0	0	26,85	23,55	18,04	15,07	6,57	-2,68	0,00	0,00	0,00	0,33	0,00	0,00	0,00	4,83	0,00	0,00	0,00
LBN	2003	15,69	0	0	0	0	0	0	26,92	23,61	18,06	15,09	6,57	-2,69	0,00	0,00	0,00	0,34	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00
LBN	2004	15,72	0	0	0	0	0	0	27,04	23,71	18,07	15,10	6,57	-2,70	0,00	0,00	0,00	0,35	0,00	0,00	0,00	4,97	0,00	0,00	0,00
LBN	2005	15,85	0	0	0	0	0	0	27,14	23,75	18,09	15,11	6,57	-2,76	0,00	0,00	0,00	0,41	0,00	0,00	0,00	5,08	0,00	0,00	0,00
LIT	1992	8,85	0	0	0	0	0	0	26,38	24,03	17,87	15,14	7,46	-1,83	0,00	0,00	0,00	0,39	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
LIT	1993	13,73	0	0	0	0	0	0	26,48	23,88	17,89	15,14	7,46	-2,05	0,00	0,00	0,00	0,15	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
LIT	1994	14,29	0	0	0	0	0	1	26,44	23,80	17,90	15,14	7,46	-2,09	0,00	0,00	0,00	0,12	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
LIT	1995	14,52	0	0	0	0	0	0	26,53	23,83	17,92	15,13	7,46	-2,14	0,00	0,00	0,00	0,09	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
LIT	1996	13,96	1	0	0	1	0	0	26,62	23,90	17,94	15,10	7,46	-2,15	0,00	-2,15	0,00	0,12	0,00	0,12	0,00	4,63	0,00	4,63	0,00
LIT	1997	13,82	0	0	0	1	0	0	26,71	24,00	17,94	15,09	7,46	-2,15	0,00	-2,15	0,00	0,14	0,00	0,14	0,00	4,69	0,00	4,69	0,00
LIT	1998	14,01	0	0	0	1	0	0	26,75	24,08	17,95	15,08	7,46	-2,11	0,00	-2,11	0,00	0,20	0,00	0,20	0,00	4,78	0,00	4,78	0,00
LIT	1999	13,22	1	0	0	1	0	0	26,72	24,08	17,96	15,08	7,46	-2,08	0,00	-2,08	0,00	0,25	0,00	0,25	0,00	4,81	0,00	4,81	0,00
LIT	2000	13,05	0	0	0	1	0	0	26,81	24,14	18,01	15,07	7,46	-2,11	0,00	-2,11	0,00	0,27	0,00	0,27	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
LIT	2001	12,91	1	0	0	1	0	1	26,75	24,23	18,02	15,06	7,46	-1,98	0,00	-1,98	0,00	0,44	0,00	0,44	0,00	4,72	0,00	4,72	0,00
LIT	2002	12,75	1	0	0	1	0	0	26,85	24,31	18,04	15,06	7,46	-1,99	0,00	-1,99	0,00	0,45	0,00	0,45	0,00	4,83	0,00	4,83	0,00

COUN	YEAR	EXPO	CR	BR	TA BSEC	TAEU	TA nonAB	RERD	GDPi	GDPj	POPi	POPj	DIST	SIM	SIMTA BSEC	SIM TAEU	SIMTA nonAB	RFE	RFETA BSEC	RFE TAEU	RFETA nonAB	RER	RERTA BSEC	RER TAEU	RERTA nonAB
LIT	2003	12,74	0	0	0	1	0	0	26,92	24,43	18,06	15,06	7,46	-1,96	0,00	-1,96	0,00	0,51	0,00	0,51	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
LIT	2004	12,65	0	0	0	1	0	0	27,04	24,53	18,07	15,05	7,46	-1,97	0,00	-1,97	0,00	0,51	0,00	0,51	0,00	4,97	0,00	4,97	0,00
LIT	2005	12,81	0	0	0	1	0	0	27,14	24,64	18,09	15,05	7,46	-1,97	0,00	-1,97	0,00	0,54	0,00	0,54	0,00	5,08	0,00	5,08	0,00
MAL	1992	11,13	0	0	0	0	0	0	26,38	22,24	17,87	12,80	7,42	-3,48	0,00	0,00	0,00	7,84	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
MAL	1993	11,62	0	0	0	0	0	0	26,48	22,30	17,89	12,81	7,42	-3,51	0,00	0,00	0,00	7,81	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
MAL	1994	10,85	0	0	0	0	0	1	26,44	22,37	17,90	12,82	7,42	-3,42	0,00	0,00	0,00	7,92	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
MAL	1995	11,55	0	0	0	0	0	0	26,53	22,45	17,92	12,84	7,42	-3,42	0,00	0,00	0,00	7,91	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
MAL	1996	12,22	1	0	0	1	0	0	26,62	22,51	17,94	12,83	7,42	-3,45	0,00	-3,45	0,00	7,91	0,00	7,91	0,00	4,63	0,00	4,63	0,00
MAL	1997	11,64	0	0	0	1	0	0	26,71	22,58	17,94	12,84	7,42	-3,47	0,00	-3,47	0,00	7,88	0,00	7,88	0,00	4,69	0,00	4,69	0,00
MAL	1998	11,80	0	0	0	1	0	0	26,75	22,62	17,95	12,85	7,42	-3,47	0,00	-3,47	0,00	7,88	0,00	7,88	0,00	4,78	0,00	4,78	0,00
MAL	1999	11,92	1	0	0	1	0	0	26,72	22,67	17,96	12,85	7,42	-3,39	0,00	-3,39	0,00	7,98	0,00	7,98	0,00	4,81	0,00	4,81	0,00
MAL	2000	12,75	0	0	0	1	0	0	26,81	22,68	18,01	12,87	7,42	-3,46	0,00	-3,46	0,00	7,92	0,00	7,92	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
MAL	2001	12,58	1	0	0	1	0	1	26,75	22,69	18,02	12,88	7,42	-3,40	0,00	-3,40	0,00	7,99	0,00	7,99	0,00	4,72	0,00	4,72	0,00
MAL	2002	13,24	1	0	0	1	0	0	26,85	22,73	18,04	12,88	7,42	-3,45	0,00	-3,45	0,00	7,95	0,00	7,95	0,00	4,83	0,00	4,83	0,00
MAL	2003	13,01	0	0	0	1	0	0	26,92	22,75	18,06	12,89	7,42	-3,51	0,00	-3,51	0,00	7,90	0,00	7,90	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
MAL	2004	12,87	0	0	0	1	0	0	27,04	22,78	18,07	12,89	7,42	-3,59	0,00	-3,59	0,00	7,83	0,00	7,83	0,00	4,97	0,00	4,97	0,00
MAL	2005	12,80	0	0	0	1	0	0	27,14	22,85	18,09	12,90	7,42	-3,63	0,00	-3,63	0,00	7,80	0,00	7,80	0,00	5,08	0,00	5,08	0,00
MOL	1992	9,60	0	0	1	0	0	0	26,38	22,84	17,87	15,30	6,75	-2,90	-2,90	0,00	0,00	0,97	0,97	0,00	0,00	4,70	4,70	0,00	0,00
MOL	1993	9,84	0	0	1	0	0	0	26,48	22,85	17,89	15,30	6,75	-2,99	-2,99	0,00	0,00	1,04	1,04	0,00	0,00	4,81	4,81	0,00	0,00
MOL	1994	11,45	0	0	1	0	0	1	26,44	22,50	17,90	15,10	6,75	-3,29	-3,29	0,00	0,00	1,14	1,14	0,00	0,00	4,53	4,53	0,00	0,00
MOL	1995	11,86	0	0	1	0	0	0	26,53	22,51	17,92	15,10	6,75	-3,37	-3,37	0,00	0,00	1,20	1,20	0,00	0,00	4,61	4,61	0,00	0,00
MOL	1996	11,91	1	0	1	0	0	0	26,62	22,46	17,94	15,10	6,75	-3,49	-3,49	0,00	0,00	1,31	1,31	0,00	0,00	4,63	4,63	0,00	0,00
MOL	1997	12,26	0	0	1	0	0	0	26,71	22,50	17,94	15,11	6,75	-3,55	-3,55	0,00	0,00	1,38	1,38	0,00	0,00	4,69	4,69	0,00	0,00
MOL	1998	12,11	0	0	1	0	0	0	26,75	22,44	17,95	15,11	6,75	-3,64	-3,64	0,00	0,00	1,47	1,47	0,00	0,00	4,78	4,78	0,00	0,00
MOL	1999	10,85	1	0	1	0	0	0	26,72	22,42	17,96	15,11	6,75	-3,63	-3,63	0,00	0,00	1,44	1,44	0,00	0,00	4,81	4,81	0,00	0,00
MOL	2000	8,87	0	0	1	0	0	0	26,81	22,46	18,01	15,11	6,75	-3,68	-3,68	0,00	0,00	1,45	1,45	0,00	0,00	4,92	4,92	0,00	0,00
MOL	2001	9,43	1	0	1	0	0	1	26,75	22,55	18,02	15,11	6,75	-3,54	-3,54	0,00	0,00	1,29	1,29	0,00	0,00	4,72	4,72	0,00	0,00
MOL	2002	10,12	1	0	1	0	0	0	26,85	22,64	18,04	15,10	6,75	-3,55	-3,55	0,00	0,00	1,27	1,27	0,00	0,00	4,83	4,83	0,00	0,00
MOL	2003	11,80	0	0	1	0	0	0	26,92	22,72	18,06	15,10	6,75	-3,54	-3,54	0,00	0,00	1,25	1,25	0,00	0,00	4,92	4,92	0,00	0,00
MOL	2004	12,52	0	0	1	0	0	0	27,04	22,82	18,07	15,10	6,75	-3,55	-3,55	0,00	0,00	1,24	1,24	0,00	0,00	4,97	4,97	0,00	0,00
MOL	2005	12,78	0	0	1	0	0	0	27,14	22,93	18,09	15,04	6,75	-3,55	-3,55	0,00	0,00	1,16	1,16	0,00	0,00	5,08	5,08	0,00	0,00
NTH	1992	13,31	0	0	0	0	0	0	26,38	26,47	17,87	16,53	7,84	-0,70	0,00	0,00	0,00	1,43	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
NTH	1993	13,76	0	0	0	0	0	0	26,48	26,50	17,89	16,54	7,84	-0,69	0,00	0,00	0,00	1,37	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00

COUN	YEAR	EXPO	CR	BR	TA BSEC	TAEU	TA nonAB	RERD	GDPi	GDPj	POPi	POPj	DIST	SIM	SIMTA BSEC	SIM TAEU	SIMTA nonAB	RFE	RFETA BSEC	RFE TAEU	RFETA nonAB	RER	RERTA BSEC	RER TAEU	RERTA nonAB
NTH	1994	14,34	0	0	0	0	0	1	26,44	26,55	17,90	16,55	7,84	-0,70	0,00	0,00	0,00	1,47	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
NTH	1995	14,10	0	0	0	0	0	0	26,53	26,60	17,92	16,55	7,84	-0,69	0,00	0,00	0,00	1,44	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
NTH	1996	13,93	1	0	0	1	0	0	26,62	26,65	17,94	16,56	7,84	-0,69	0,00	-0,69	0,00	1,42	0,00	1,42	0,00	4,63	0,00	4,63	0,00
NTH	1997	13,93	0	0	0	1	0	0	26,71	26,71	17,94	16,56	7,84	-0,69	0,00	-0,69	0,00	1,39	0,00	1,39	0,00	4,69	0,00	4,69	0,00
NTH	1998	14,07	0	0	0	1	0	0	26,75	26,76	17,95	16,57	7,84	-0,69	0,00	-0,69	0,00	1,39	0,00	1,39	0,00	4,78	0,00	4,78	0,00
NTH	1999	13,89	1	0	0	1	0	0	26,72	26,82	17,96	16,57	7,84	-0,70	0,00	-0,70	0,00	1,50	0,00	1,50	0,00	4,81	0,00	4,81	0,00
NTH	2000	13,91	0	0	0	1	0	0	26,81	26,88	18,01	16,58	7,84	-0,69	0,00	-0,69	0,00	1,50	0,00	1,50	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
NTH	2001	14,34	1	0	0	1	0	1	26,75	26,93	18,02	16,59	7,84	-0,70	0,00	-0,70	0,00	1,61	0,00	1,61	0,00	4,72	0,00	4,72	0,00
NTH	2002	14,55	1	0	0	1	0	0	26,85	26,94	18,04	16,60	7,84	-0,70	0,00	-0,70	0,00	1,54	0,00	1,54	0,00	4,83	0,00	4,83	0,00
NTH	2003	14,66	0	0	0	1	0	0	26,92	26,97	18,06	16,60	7,84	-0,69	0,00	-0,69	0,00	1,50	0,00	1,50	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
NTH	2004	14,70	0	0	0	1	0	0	27,04	27,02	18,07	16,61	7,84	-0,69	0,00	-0,69	0,00	1,45	0,00	1,45	0,00	4,97	0,00	4,97	0,00
NTH	2005	14,89	0	0	0	1	0	0	27,14	27,07	18,09	16,61	7,84	-0,69	0,00	-0,69	0,00	1,40	0,00	1,40	0,00	5,08	0,00	5,08	0,00
NOR	1992	11,77	0	0	0	0	0	0	26,38	25,32	17,87	15,27	7,90	-0,96	0,00	0,00	0,00	1,54	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
NOR	1993	11,47	0	0	0	0	0	0	26,48	25,37	17,89	15,28	7,90	-0,98	0,00	0,00	0,00	1,50	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
NOR	1994	11,19	0	0	0	0	0	1	26,44	25,44	17,90	15,28	7,90	-0,93	0,00	0,00	0,00	1,62	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
NOR	1995	11,38	0	0	0	0	0	0	26,53	25,50	17,92	15,29	7,90	-0,95	0,00	0,00	0,00	1,60	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
NOR	1996	11,57	1	0	0	0	1	0	26,62	25,57	17,94	15,29	7,90	-0,96	0,00	0,00	-0,96	1,60	0,00	0,00	1,60	4,63	0,00	0,00	4,63
NOR	1997	11,53	0	0	0	0	1	0	26,71	25,64	17,94	15,30	7,90	-0,97	0,00	0,00	-0,97	1,57	0,00	0,00	1,57	4,69	0,00	0,00	4,69
NOR	1998	11,92	0	0	0	0	1	0	26,75	25,68	17,95	15,31	7,90	-0,97	0,00	0,00	-0,97	1,57	0,00	0,00	1,57	4,78	0,00	0,00	4,78
NOR	1999	11,85	1	0	0	0	1	0	26,72	25,71	17,96	15,31	7,90	-0,93	0,00	0,00	-0,93	1,65	0,00	0,00	1,65	4,81	0,00	0,00	4,81
NOR	2000	11,95	0	0	0	0	1	0	26,81	25,77	18,01	15,32	7,90	-0,95	0,00	0,00	-0,95	1,65	0,00	0,00	1,65	4,92	0,00	0,00	4,92
NOR	2001	12,09	1	0	0	0	1	1	26,75	25,81	18,02	15,32	7,90	-0,91	0,00	0,00	-0,91	1,76	0,00	0,00	1,76	4,72	0,00	0,00	4,72
NOR	2002	12,27	1	0	0	0	1	0	26,85	25,84	18,04	15,33	7,90	-0,94	0,00	0,00	-0,94	1,71	0,00	0,00	1,71	4,83	0,00	0,00	4,83
NOR	2003	13,21	0	0	0	0	1	0	26,92	25,87	18,06	15,33	7,90	-0,96	0,00	0,00	-0,96	1,67	0,00	0,00	1,67	4,92	0,00	0,00	4,92
NOR	2004	14,40	0	0	0	0	1	0	27,04	25,94	18,07	15,34	7,90	-0,98	0,00	0,00	-0,98	1,63	0,00	0,00	1,63	4,97	0,00	0,00	4,97
NOR	2005	14,60	0	0	0	0	1	0	27,14	26,00	18,09	15,34	7,90	-1,00	0,00	0,00	-1,00	1,60	0,00	0,00	1,60	5,08	0,00	0,00	5,08
OMN	1992	.	0	0	0	0	0	0	26,38	23,70	17,87	14,45	8,01	-2,11	0,00	0,00	0,00	0,75	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
OMN	1993	.	0	0	0	0	0	0	26,48	23,79	17,89	14,53	8,01	-2,13	0,00	0,00	0,00	0,67	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
OMN	1994	9,74	0	0	0	0	0	1	26,44	23,84	17,90	14,54	8,01	-2,05	0,00	0,00	0,00	0,76	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
OMN	1995	12,02	0	0	0	0	0	0	26,53	23,91	17,92	14,55	8,01	-2,07	0,00	0,00	0,00	0,75	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
OMN	1996	10,92	1	0	0	0	0	0	26,62	23,96	17,94	14,57	8,01	-2,10	0,00	0,00	0,00	0,71	0,00	0,00	0,00	4,63	0,00	0,00	0,00
OMN	1997	11,81	0	0	0	0	0	0	26,71	24,04	17,94	14,58	8,01	-2,11	0,00	0,00	0,00	0,69	0,00	0,00	0,00	4,69	0,00	0,00	0,00
OMN	1998	11,57	0	0	0	0	0	0	26,75	24,07	17,95	14,59	8,01	-2,12	0,00	0,00	0,00	0,68	0,00	0,00	0,00	4,78	0,00	0,00	0,00

COUN	YEAR	EXPO	CR	BR	TA BSEC	TAEU	TA nonAB	RERD	GDPi	GDPj	POPi	POPj	DIST	SIM	SIMTA BSEC	SIM TAEU	SIMTA nonAB	RFE	RFETA BSEC	RFE TAEU	RFETA nonAB	RER	RERTA BSEC	RER TAEU	RERTA nonAB
OMN	1999	11,96	1	0	0	0	0	0	26,72	24,09	17,96	14,69	8,01	-2,08	0,00	0,00	0,00	0,64	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
OMN	2000	11,97	0	0	0	0	0	0	26,81	24,16	18,01	14,71	8,01	-2,09	0,00	0,00	0,00	0,65	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00
OMN	2001	11,53	1	0	0	0	0	1	26,75	24,26	18,02	14,72	8,01	-1,96	0,00	0,00	0,00	0,81	0,00	0,00	0,00	4,72	0,00	0,00	0,00
OMN	2002	11,74	1	0	0	0	0	0	26,85	24,30	18,04	14,73	8,01	-2,01	0,00	0,00	0,00	0,76	0,00	0,00	0,00	4,83	0,00	0,00	0,00
OMN	2003	12,60	0	0	0	0	0	0	26,92	24,34	18,06	14,74	8,01	-2,04	0,00	0,00	0,00	0,74	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00
OMN	2004	13,66	0	0	0	0	0	0	27,04	24,42	18,07	14,74	8,01	-2,07	0,00	0,00	0,00	0,71	0,00	0,00	0,00	4,97	0,00	0,00	0,00
OMN	2005	13,66	0	0	0	0	0	0	27,14	24,51	18,09	14,76	8,01	-2,08	0,00	0,00	0,00	0,69	0,00	0,00	0,00	5,08	0,00	0,00	0,00
POL	1992	13,69	0	0	0	0	0	0	26,38	26,15	17,87	17,46	7,40	-0,71	0,00	0,00	0,00	0,18	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
POL	1993	12,35	0	0	0	0	0	0	26,48	26,21	17,89	17,47	7,40	-0,71	0,00	0,00	0,00	0,16	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
POL	1994	11,50	0	0	0	0	0	1	26,44	26,29	17,90	17,47	7,40	-0,70	0,00	0,00	0,00	0,28	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
POL	1995	11,94	0	0	0	0	0	0	26,53	26,37	17,92	17,47	7,40	-0,70	0,00	0,00	0,00	0,29	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
POL	1996	12,32	1	0	0	1	0	0	26,62	26,45	17,94	17,47	7,40	-0,70	0,00	-0,70	0,00	0,30	0,00	0,30	0,00	4,63	0,00	4,63	0,00
POL	1997	11,67	0	0	0	1	0	0	26,71	26,54	17,94	17,47	7,40	-0,70	0,00	-0,70	0,00	0,30	0,00	0,30	0,00	4,69	0,00	4,69	0,00
POL	1998	11,44	0	0	0	1	0	0	26,75	26,60	17,95	17,47	7,40	-0,70	0,00	-0,70	0,00	0,32	0,00	0,32	0,00	4,78	0,00	4,78	0,00
POL	1999	10,95	1	0	0	1	0	0	26,72	26,65	17,96	17,47	7,40	-0,69	0,00	-0,69	0,00	0,43	0,00	0,43	0,00	4,81	0,00	4,81	0,00
POL	2000	9,16	0	0	0	1	0	0	26,81	26,72	18,01	17,46	7,40	-0,70	0,00	-0,70	0,00	0,45	0,00	0,45	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
POL	2001	8,35	1	0	0	1	0	1	26,75	26,75	18,02	17,46	7,40	-0,69	0,00	-0,69	0,00	0,56	0,00	0,56	0,00	4,72	0,00	4,72	0,00
POL	2002	9,08	1	0	0	1	0	0	26,85	26,79	18,04	17,46	7,40	-0,69	0,00	-0,69	0,00	0,52	0,00	0,52	0,00	4,83	0,00	4,83	0,00
POL	2003	9,31	0	0	0	1	0	0	26,92	26,84	18,06	17,46	7,40	-0,69	0,00	-0,69	0,00	0,52	0,00	0,52	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
POL	2004	13,20	0	0	0	1	0	0	27,04	26,92	18,07	17,46	7,40	-0,70	0,00	-0,70	0,00	0,50	0,00	0,50	0,00	4,97	0,00	4,97	0,00
POL	2005	13,99	0	0	0	1	0	0	27,14	26,99	18,09	17,46	7,40	-0,70	0,00	-0,70	0,00	0,48	0,00	0,48	0,00	5,08	0,00	5,08	0,00
POR	1992	.	0	0	0	0	0	0	26,38	25,63	17,87	16,10	8,18	-0,83	0,00	0,00	0,00	1,02	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
POR	1993	8,33	0	0	0	0	0	0	26,48	25,65	17,89	16,11	8,18	-0,86	0,00	0,00	0,00	0,95	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
POR	1994	.	0	0	0	0	0	1	26,44	25,68	17,90	16,11	8,18	-0,83	0,00	0,00	0,00	1,03	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
POR	1995	11,92	0	0	0	0	0	0	26,53	25,73	17,92	16,12	8,18	-0,85	0,00	0,00	0,00	1,00	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
POR	1996	7,73	1	0	0	1	0	0	26,62	25,78	17,94	16,12	8,18	-0,86	0,00	-0,86	0,00	0,98	0,00	0,98	0,00	4,63	0,00	4,63	0,00
POR	1997	9,88	0	0	0	1	0	0	26,71	25,84	17,94	16,13	8,18	-0,88	0,00	-0,88	0,00	0,95	0,00	0,95	0,00	4,69	0,00	4,69	0,00
POR	1998	.	0	0	0	1	0	0	26,75	25,90	17,95	16,13	8,18	-0,87	0,00	-0,87	0,00	0,96	0,00	0,96	0,00	4,78	0,00	4,78	0,00
POR	1999	8,76	1	0	0	1	0	0	26,72	25,95	17,96	16,13	8,18	-0,84	0,00	-0,84	0,00	1,06	0,00	1,06	0,00	4,81	0,00	4,81	0,00
POR	2000	11,03	0	0	0	1	0	0	26,81	26,01	18,01	16,14	8,18	-0,85	0,00	-0,85	0,00	1,07	0,00	1,07	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
POR	2001	8,45	1	0	0	1	0	1	26,75	26,05	18,02	16,15	8,18	-0,81	0,00	-0,81	0,00	1,18	0,00	1,18	0,00	4,72	0,00	4,72	0,00
POR	2002	11,24	1	0	0	1	0	0	26,85	26,08	18,04	16,15	8,18	-0,84	0,00	-0,84	0,00	1,12	0,00	1,12	0,00	4,83	0,00	4,83	0,00
POR	2003	10,33	0	0	0	1	0	0	26,92	26,09	18,06	16,16	8,18	-0,86	0,00	-0,86	0,00	1,06	0,00	1,06	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00

COUN	YEAR	EXPO	CR	BR	TA BSEC	TAEU	TA nonAB	RERD	GDPi	GDPj	POPi	POPj	DIST	SIM	SIMTA BSEC	SIM TAEU	SIMTA nonAB	RFE	RFETA BSEC	RFE TAEU	RFETA nonAB	RER	RERTA BSEC	RER TAEU	RERTA nonAB
POR	2004	9,52	0	0	0	1	0	0	27,04	26,13	18,07	16,17	8,18	-0,89	0,00	-0,89	0,00	1,00	0,00	1,00	0,00	4,97	0,00	4,97	0,00
POR	2005	10,11	0	0	0	1	0	0	27,14	26,17	18,09	16,17	8,18	-0,92	0,00	-0,92	0,00	0,94	0,00	0,94	0,00	5,08	0,00	5,08	0,00
QTR	1992	12,08	0	0	0	0	0	0	26,38	22,73	17,87	13,11	7,77	-3,01	0,00	0,00	0,00	8,01	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
QTR	1993	11,69	0	0	0	0	0	0	26,48	22,74	17,89	13,13	7,77	-3,09	0,00	0,00	0,00	7,93	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
QTR	1994	11,72	0	0	0	0	0	1	26,44	22,78	17,90	13,15	7,77	-3,02	0,00	0,00	0,00	8,00	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
QTR	1995	11,97	0	0	0	0	0	0	26,53	22,84	17,92	13,17	7,77	-3,05	0,00	0,00	0,00	7,96	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
QTR	1996	12,16	1	0	0	0	0	0	26,62	22,93	17,94	13,19	7,77	-3,04	0,00	0,00	0,00	7,97	0,00	0,00	0,00	4,63	0,00	0,00	0,00
QTR	1997	12,74	0	0	0	0	0	0	26,71	23,20	17,94	13,21	7,77	-2,87	0,00	0,00	0,00	8,13	0,00	0,00	0,00	4,69	0,00	0,00	0,00
QTR	1998	12,29	0	0	0	0	0	0	26,75	23,30	17,95	13,24	7,77	-2,82	0,00	0,00	0,00	8,17	0,00	0,00	0,00	4,78	0,00	0,00	0,00
QTR	1999	12,36	1	0	0	0	0	0	26,72	23,36	17,96	13,27	7,77	-2,73	0,00	0,00	0,00	8,25	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
QTR	2000	12,46	0	0	0	0	0	0	26,81	23,49	18,01	13,31	7,77	-2,70	0,00	0,00	0,00	8,28	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00
QTR	2001	11,77	1	0	0	0	0	1	26,75	23,58	18,02	13,38	7,77	-2,57	0,00	0,00	0,00	8,37	0,00	0,00	0,00	4,72	0,00	0,00	0,00
QTR	2002	12,83	1	0	0	0	0	0	26,85	23,62	18,04	13,43	7,77	-2,61	0,00	0,00	0,00	8,29	0,00	0,00	0,00	4,83	0,00	0,00	0,00
QTR	2003	12,88	0	0	0	0	0	0	26,92	23,71	18,06	13,48	7,77	-2,60	0,00	0,00	0,00	8,26	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00
QTR	2004	13,41	0	0	0	0	0	0	27,04	23,90	18,07	13,54	7,77	-2,53	0,00	0,00	0,00	8,30	0,00	0,00	0,00	4,97	0,00	0,00	0,00
QTR	2005	13,19	0	0	0	0	0	0	27,14	24,02	18,09	13,59	7,77	-2,52	0,00	0,00	0,00	8,28	0,00	0,00	0,00	5,08	0,00	0,00	0,00
RMN	1992	15,92	0	0	1	0	0	0	26,38	25,40	17,87	16,95	6,62	-0,92	-0,92	0,00	0,00	0,06	0,06	0,00	0,00	4,70	4,70	0,00	0,00
RMN	1993	16,04	0	0	1	0	0	0	26,48	25,44	17,89	16,95	6,62	-0,95	-0,95	0,00	0,00	0,10	0,10	0,00	0,00	4,81	4,81	0,00	0,00
RMN	1994	16,02	0	0	1	0	0	1	26,44	25,50	17,90	16,94	6,62	-0,91	-0,91	0,00	0,00	0,02	0,02	0,00	0,00	4,53	4,53	0,00	0,00
RMN	1995	16,66	0	0	1	0	0	0	26,53	25,59	17,92	16,94	6,62	-0,91	-0,91	0,00	0,00	0,04	0,04	0,00	0,00	4,61	4,61	0,00	0,00
RMN	1996	16,27	1	0	1	1	0	0	26,62	25,65	17,94	16,93	6,62	-0,92	-0,92	-0,92	0,00	0,03	0,03	0,03	0,00	4,63	4,63	4,63	0,00
RMN	1997	15,68	0	0	1	1	0	0	26,71	25,60	17,94	16,93	6,62	-0,99	-0,99	-0,99	0,00	0,09	0,09	0,09	0,00	4,69	4,69	4,69	0,00
RMN	1998	15,40	0	0	1	1	0	0	26,75	25,56	17,95	16,92	6,62	-1,03	-1,03	-1,03	0,00	0,16	0,16	0,16	0,00	4,78	4,78	4,78	0,00
RMN	1999	14,74	1	0	1	1	0	0	26,72	25,56	17,96	16,92	6,62	-1,01	-1,01	-1,01	0,00	0,11	0,11	0,11	0,00	4,81	4,81	4,81	0,00
RMN	2000	14,58	0	0	1	1	0	0	26,81	25,61	18,01	16,91	6,62	-1,03	-1,03	-1,03	0,00	0,10	0,10	0,10	0,00	4,92	4,92	4,92	0,00
RMN	2001	14,36	1	0	1	1	0	1	26,75	25,69	18,02	16,91	6,62	-0,97	-0,97	-0,97	0,00	0,05	0,05	0,05	0,00	4,72	4,72	4,72	0,00
RMN	2002	14,46	1	0	1	1	0	0	26,85	25,75	18,04	16,90	6,62	-0,98	-0,98	-0,98	0,00	0,04	0,04	0,04	0,00	4,83	4,83	4,83	0,00
RMN	2003	14,50	0	0	1	1	0	0	26,92	25,83	18,06	16,90	6,62	-0,98	-0,98	-0,98	0,00	0,06	0,06	0,06	0,00	4,92	4,92	4,92	0,00
RMN	2004	14,29	0	0	1	1	0	0	27,04	25,94	18,07	16,90	6,62	-0,98	-0,98	-0,98	0,00	0,07	0,07	0,07	0,00	4,97	4,97	4,97	0,00
RMN	2005	14,92	0	0	1	1	0	0	27,14	26,01	18,09	16,89	6,62	-1,00	-1,00	-1,00	0,00	0,06	0,06	0,06	0,00	5,08	5,08	5,08	0,00
RUS	1992	16,14	0	0	1	0	0	0	26,38	27,71	17,87	18,82	7,49	-1,11	-1,11	0,00	0,00	0,39	0,39	0,00	0,00	4,70	4,70	0,00	0,00
RUS	1993	16,70	0	0	1	0	0	0	26,48	27,64	17,89	18,82	7,49	-1,01	-1,01	0,00	0,00	0,24	0,24	0,00	0,00	4,81	4,81	0,00	0,00
RUS	1994	17,09	0	0	1	0	0	1	26,44	27,53	17,90	18,82	7,49	-0,97	-0,97	0,00	0,00	0,17	0,17	0,00	0,00	4,53	4,53	0,00	0,00

COUN	YEAR	EXPO	CR	BR	TA BSEC	TAEU	TA nonAB	RERD	GDPi	GDPj	POPi	POPj	DIST	SIM	SIMTA BSEC	SIM TAEU	SIMTA nonAB	RFE	RFETA BSEC	RFE TAEU	RFETA nonAB	RER	RERTA BSEC	RER TAEU	RERTA nonAB	
RUS	1995	17,82	0	0	1	0	0	0	26,53	27,51	17,92	18,82	7,49	-0,92	-0,92	0,00	0,00	0,08	0,08	0,00	0,00	4,61	4,61	0,00	0,00	
RUS	1996	18,40	1	0	1	0	0	0	26,62	27,49	17,94	18,81	7,49	-0,88	-0,88	0,00	0,00	0,01	0,01	0,00	0,00	4,63	4,63	0,00	0,00	
RUS	1997	18,76	0	0	1	0	0	0	26,71	27,52	17,94	18,81	7,49	-0,85	-0,85	0,00	0,00	0,06	0,06	0,00	0,00	4,69	4,69	0,00	0,00	
RUS	1998	18,20	0	0	1	0	0	0	26,75	27,48	17,95	18,81	7,49	-0,82	-0,82	0,00	0,00	0,14	0,14	0,00	0,00	4,78	4,78	0,00	0,00	
RUS	1999	15,12	1	0	1	0	0	0	26,72	27,55	17,96	18,81	7,49	-0,86	-0,86	0,00	0,00	0,01	0,01	0,00	0,00	4,81	4,81	0,00	0,00	
RUS	2000	14,34	0	0	1	0	0	0	26,81	27,67	18,01	18,81	7,49	-0,87	-0,87	0,00	0,00	0,06	0,06	0,00	0,00	4,92	4,92	0,00	0,00	
RUS	2001	14,19	1	0	1	0	0	1	26,75	27,74	18,02	18,80	7,49	-0,93	-0,93	0,00	0,00	0,21	0,21	0,00	0,00	4,72	4,72	0,00	0,00	
RUS	2002	13,98	1	0	1	0	0	0	26,85	27,81	18,04	18,79	7,49	-0,91	-0,91	0,00	0,00	0,21	0,21	0,00	0,00	4,83	4,83	0,00	0,00	
RUS	2003	14,51	0	0	1	0	0	0	26,92	27,90	18,06	18,79	7,49	-0,92	-0,92	0,00	0,00	0,24	0,24	0,00	0,00	4,92	4,92	0,00	0,00	
RUS	2004	14,92	0	0	1	0	0	0	27,04	27,99	18,07	18,79	7,49	-0,91	-0,91	0,00	0,00	0,24	0,24	0,00	0,00	4,97	4,97	0,00	0,00	
RUS	2005	14,91	0	0	1	0	0	0	27,14	28,09	18,09	18,78	7,49	-0,91	-0,91	0,00	0,00	0,25	0,25	0,00	0,00	5,08	5,08	0,00	0,00	
SAU	1992	15,83	0	0	0	0	0	0	26,38	26,02	17,87	16,65	7,67	-0,72	0,00	0,00	0,00	0,87	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00	
SAU	1993	15,68	0	0	0	0	0	0	26,48	26,05	17,89	16,66	7,67	-0,74	0,00	0,00	0,00	0,79	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00	
SAU	1994	15,78	0	0	0	0	0	1	26,44	26,07	17,90	16,69	7,67	-0,73	0,00	0,00	0,00	0,85	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00	
SAU	1995	15,83	0	0	0	0	0	0	26,53	26,10	17,92	16,71	7,67	-0,74	0,00	0,00	0,00	0,77	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00	
SAU	1996	16,28	1	0	0	0	0	0	26,62	26,15	17,94	16,74	7,67	-0,75	0,00	0,00	0,00	0,73	0,00	0,00	0,00	4,63	0,00	0,00	0,00	
SAU	1997	16,38	0	0	0	0	0	0	26,71	26,19	17,94	16,76	7,67	-0,76	0,00	0,00	0,00	0,66	0,00	0,00	0,00	4,69	0,00	0,00	0,00	
SAU	1998	16,51	0	0	0	0	0	0	26,75	26,23	17,95	16,79	7,67	-0,76	0,00	0,00	0,00	0,64	0,00	0,00	0,00	4,78	0,00	0,00	0,00	
SAU	1999	16,38	1	0	0	0	0	0	26,72	26,24	17,96	16,81	7,67	-0,75	0,00	0,00	0,00	0,67	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00	
SAU	2000	16,47	0	0	0	0	0	0	26,81	26,31	18,01	16,83	7,67	-0,76	0,00	0,00	0,00	0,67	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00	
SAU	2001	16,58	1	0	0	0	0	1	26,75	26,34	18,02	16,86	7,67	-0,74	0,00	0,00	0,00	0,75	0,00	0,00	0,00	4,72	0,00	0,00	0,00	
SAU	2002	16,51	1	0	0	0	0	0	26,85	26,35	18,04	16,88	7,67	-0,75	0,00	0,00	0,00	0,66	0,00	0,00	0,00	4,83	0,00	0,00	0,00	
SAU	2003	16,78	0	0	0	0	0	0	26,92	26,45	18,06	16,91	7,67	-0,75	0,00	0,00	0,00	0,67	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00	
SAU	2004	16,85	0	0	0	0	0	0	27,04	26,53	18,07	16,93	7,67	-0,76	0,00	0,00	0,00	0,63	0,00	0,00	0,00	4,97	0,00	0,00	0,00	
SAU	2005	16,92	0	0	0	0	0	0	27,14	26,62	18,09	16,96	7,67	-0,76	0,00	0,00	0,00	0,61	0,00	0,00	0,00	5,08	0,00	0,00	0,00	
SVK	1992	.	0	0	0	0	0	0	26,38	.	17,87	.	7,35	4,70	0,00	0,00	0,00
SVK	1993	11,39	0	0	0	0	0	0	26,48	24,42	17,89	15,48	7,35	-1,60	0,00	0,00	0,00	0,34	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00	
SVK	1994	9,72	0	0	0	0	0	1	26,44	24,50	17,90	15,49	7,35	-1,52	0,00	0,00	0,00	0,47	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00	
SVK	1995	10,62	0	0	0	0	0	0	26,53	24,58	17,92	15,49	7,35	-1,53	0,00	0,00	0,00	0,47	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00	
SVK	1996	11,98	1	0	0	1	0	0	26,62	24,67	17,94	15,49	7,35	-1,52	0,00	-1,52	0,00	0,50	0,00	0,50	0,00	4,63	0,00	4,63	0,00	
SVK	1997	12,67	0	0	0	1	0	0	26,71	24,75	17,94	15,50	7,35	-1,53	0,00	-1,53	0,00	0,48	0,00	0,48	0,00	4,69	0,00	4,69	0,00	
SVK	1998	12,45	0	0	0	1	0	0	26,75	24,79	17,95	15,50	7,35	-1,53	0,00	-1,53	0,00	0,49	0,00	0,49	0,00	4,78	0,00	4,78	0,00	
SVK	1999	12,33	1	0	0	1	0	0	26,72	24,81	17,96	15,50	7,35	-1,49	0,00	-1,49	0,00	0,56	0,00	0,56	0,00	4,81	0,00	4,81	0,00	

COUN	YEAR	EXPO	CR	BR	TA BSEC	TAEU	TA nonAB	RERD	GDPi	GDPj	POPi	POPj	DIST	SIM	SIMTA BSEC	SIM TAEU	SIMTA nonAB	RFE	RFETA BSEC	RFE TAEU	RFETA nonAB	RER	RERTA BSEC	RER TAEU	RERTA nonAB
SVK	2000	12,40	0	0	0	1	0	0	26,81	24,84	18,01	15,50	7,35	-1,54	0,00	-1,54	0,00	0,54	0,00	0,54	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
SVK	2001	13,52	1	0	0	1	0	1	26,75	24,90	18,02	15,50	7,35	-1,45	0,00	-1,45	0,00	0,67	0,00	0,67	0,00	4,72	0,00	4,72	0,00
SVK	2002	14,30	1	0	0	1	0	0	26,85	24,95	18,04	15,50	7,35	-1,48	0,00	-1,48	0,00	0,65	0,00	0,65	0,00	4,83	0,00	4,83	0,00
SVK	2003	15,06	0	0	0	1	0	0	26,92	25,02	18,06	15,50	7,35	-1,49	0,00	-1,49	0,00	0,65	0,00	0,65	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
SVK	2004	15,29	0	0	0	1	0	0	27,04	25,10	18,07	15,50	7,35	-1,52	0,00	-1,52	0,00	0,63	0,00	0,63	0,00	4,97	0,00	4,97	0,00
SVK	2005	15,07	0	0	0	1	0	0	27,14	25,19	18,09	15,50	7,35	-1,53	0,00	-1,53	0,00	0,63	0,00	0,63	0,00	5,08	0,00	5,08	0,00
SVN	1992	.	0	0	0	0	0	0	26,38	23,76	17,87	14,51	7,40	-2,07	0,00	0,00	0,00	0,74	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
SVN	1993	11,01	0	0	0	0	0	0	26,48	23,81	17,89	14,50	7,40	-2,11	0,00	0,00	0,00	0,71	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
SVN	1994	11,39	0	0	0	0	0	1	26,44	23,88	17,90	14,50	7,40	-2,02	0,00	0,00	0,00	0,84	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
SVN	1995	.	0	0	0	0	0	0	26,53	23,94	17,92	14,50	7,40	-2,04	0,00	0,00	0,00	0,82	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
SVN	1996	12,13	1	0	0	1	0	0	26,62	23,99	17,94	14,50	7,40	-2,07	0,00	-2,07	0,00	0,81	0,00	0,81	0,00	4,63	0,00	4,63	0,00
SVN	1997	11,86	0	0	0	1	0	0	26,71	24,06	17,94	14,50	7,40	-2,09	0,00	-2,09	0,00	0,79	0,00	0,79	0,00	4,69	0,00	4,69	0,00
SVN	1998	11,51	0	0	0	1	0	0	26,75	24,11	17,95	14,50	7,40	-2,09	0,00	-2,09	0,00	0,81	0,00	0,81	0,00	4,78	0,00	4,78	0,00
SVN	1999	10,12	1	0	0	1	0	0	26,72	24,17	17,96	14,50	7,40	-2,00	0,00	-2,00	0,00	0,92	0,00	0,92	0,00	4,81	0,00	4,81	0,00
SVN	2000	9,43	0	0	0	1	0	0	26,81	24,24	18,01	14,50	7,40	-2,03	0,00	-2,03	0,00	0,93	0,00	0,93	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
SVN	2001	9,69	1	0	0	1	0	1	26,75	24,29	18,02	14,51	7,40	-1,93	0,00	-1,93	0,00	1,06	0,00	1,06	0,00	4,72	0,00	4,72	0,00
SVN	2002	9,19	1	0	0	1	0	0	26,85	24,34	18,04	14,51	7,40	-1,97	0,00	-1,97	0,00	1,03	0,00	1,03	0,00	4,83	0,00	4,83	0,00
SVN	2003	10,47	0	0	0	1	0	0	26,92	24,39	18,06	14,51	7,40	-1,99	0,00	-1,99	0,00	1,02	0,00	1,02	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
SVN	2004	10,85	0	0	0	1	0	0	27,04	24,46	18,07	14,51	7,40	-2,03	0,00	-2,03	0,00	0,99	0,00	0,99	0,00	4,97	0,00	4,97	0,00
SVN	2005	10,35	0	0	0	1	0	0	27,14	24,54	18,09	14,51	7,40	-2,05	0,00	-2,05	0,00	0,97	0,00	0,97	0,00	5,08	0,00	5,08	0,00
SPN	1992	.	0	0	0	0	0	0	26,38	27,09	17,87	17,48	8,03	-0,82	0,00	0,00	0,00	1,10	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
SPN	1993	.	0	0	0	0	0	0	26,48	27,10	17,89	17,48	8,03	-0,79	0,00	0,00	0,00	1,03	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
SPN	1994	10,75	0	0	0	0	0	1	26,44	27,14	17,90	17,48	8,03	-0,81	0,00	0,00	0,00	1,12	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
SPN	1995	9,55	0	0	0	0	0	0	26,53	27,20	17,92	17,49	8,03	-0,80	0,00	0,00	0,00	1,11	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
SPN	1996	10,48	1	0	0	1	0	0	26,62	27,25	17,94	17,49	8,03	-0,79	0,00	-0,79	0,00	1,08	0,00	1,08	0,00	4,63	0,00	4,63	0,00
SPN	1997	9,46	0	0	0	1	0	0	26,71	27,30	17,94	17,50	8,03	-0,78	0,00	-0,78	0,00	1,04	0,00	1,04	0,00	4,69	0,00	4,69	0,00
SPN	1998	8,95	0	0	0	1	0	0	26,75	27,36	17,95	17,50	8,03	-0,78	0,00	-0,78	0,00	1,05	0,00	1,05	0,00	4,78	0,00	4,78	0,00
SPN	1999	8,65	1	0	0	1	0	0	26,72	27,42	17,96	17,51	8,03	-0,81	0,00	-0,81	0,00	1,15	0,00	1,15	0,00	4,81	0,00	4,81	0,00
SPN	2000	8,67	0	0	0	1	0	0	26,81	27,49	18,01	17,52	8,03	-0,81	0,00	-0,81	0,00	1,17	0,00	1,17	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
SPN	2001	10,79	1	0	0	1	0	1	26,75	27,55	18,02	17,52	8,03	-0,85	0,00	-0,85	0,00	1,30	0,00	1,30	0,00	4,72	0,00	4,72	0,00
SPN	2002	10,92	1	0	0	1	0	0	26,85	27,59	18,04	17,54	8,03	-0,83	0,00	-0,83	0,00	1,25	0,00	1,25	0,00	4,83	0,00	4,83	0,00
SPN	2003	12,07	0	0	0	1	0	0	26,92	27,64	18,06	17,55	8,03	-0,82	0,00	-0,82	0,00	1,22	0,00	1,22	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
SPN	2004	11,89	0	0	0	1	0	0	27,04	27,70	18,07	17,57	8,03	-0,80	0,00	-0,80	0,00	1,17	0,00	1,17	0,00	4,97	0,00	4,97	0,00

COUN	YEAR	EXPO	CR	BR	TA BSEC	TAEU	TA nonAB	RERD	GDPi	GDPj	POPi	POPj	DIST	SIM	SIMTA BSEC	SIM TAEU	SIMTA nonAB	RFE	RFETA BSEC	RFE TAEU	RFETA nonAB	RER	RERTA BSEC	RER TAEU	RERTA nonAB
SPN	2005	12,54	0	0	0	1	0	0	27,14	27,77	18,09	17,59	8,03	-0,79	0,00	-0,79	0,00	1,13	0,00	1,13	0,00	5,08	0,00	5,08	0,00
SYR	1992	9,13	0	1	0	0	0	0	26,38	24,38	17,87	16,38	6,66	-1,56	0,00	0,00	0,00	0,50	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
SYR	1993	9,59	0	1	0	0	0	0	26,48	24,48	17,89	16,41	6,66	-1,56	0,00	0,00	0,00	0,52	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
SYR	1994	9,94	0	1	0	0	0	1	26,44	24,55	17,90	16,44	6,66	-1,48	0,00	0,00	0,00	0,43	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
SYR	1995	11,59	0	1	0	0	0	0	26,53	24,62	17,92	16,47	6,66	-1,49	0,00	0,00	0,00	0,46	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
SYR	1996	.	1	1	0	0	0	0	26,62	24,67	17,94	16,50	6,66	-1,52	0,00	0,00	0,00	0,51	0,00	0,00	0,00	4,63	0,00	0,00	0,00
SYR	1997	8,50	0	1	0	0	0	0	26,71	24,68	17,94	16,53	6,66	-1,58	0,00	0,00	0,00	0,62	0,00	0,00	0,00	4,69	0,00	0,00	0,00
SYR	1998	11,06	0	1	0	0	0	0	26,75	24,74	17,95	16,55	6,66	-1,57	0,00	0,00	0,00	0,62	0,00	0,00	0,00	4,78	0,00	0,00	0,00
SYR	1999	11,03	1	1	0	0	0	0	26,72	24,72	17,96	16,59	6,66	-1,55	0,00	0,00	0,00	0,62	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
SYR	2000	9,73	0	1	0	0	0	0	26,81	24,77	18,01	16,61	6,66	-1,59	0,00	0,00	0,00	0,64	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00
SYR	2001	11,21	1	1	0	0	0	1	26,75	24,83	18,02	16,63	6,66	-1,50	0,00	0,00	0,00	0,53	0,00	0,00	0,00	4,72	0,00	0,00	0,00
SYR	2002	11,93	1	1	0	0	0	0	26,85	24,90	18,04	16,66	6,66	-1,52	0,00	0,00	0,00	0,56	0,00	0,00	0,00	4,83	0,00	0,00	0,00
SYR	2003	12,62	0	1	0	0	0	0	26,92	24,94	18,06	16,68	6,66	-1,55	0,00	0,00	0,00	0,61	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00
SYR	2004	11,85	0	1	0	0	0	0	27,04	24,99	18,07	16,70	6,66	-1,60	0,00	0,00	0,00	0,68	0,00	0,00	0,00	4,97	0,00	0,00	0,00
SYR	2005	11,74	0	1	0	0	0	0	27,14	25,05	18,09	16,73	6,66	-1,63	0,00	0,00	0,00	0,73	0,00	0,00	0,00	5,08	0,00	0,00	0,00
SWE	1992	11,33	0	0	0	0	0	0	26,38	25,81	17,87	15,98	7,74	-0,77	0,00	0,00	0,00	1,32	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
SWE	1993	11,40	0	0	0	0	0	0	26,48	25,81	17,89	15,98	7,74	-0,80	0,00	0,00	0,00	1,24	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
SWE	1994	12,22	0	0	0	0	0	1	26,44	25,87	17,90	15,99	7,74	-0,77	0,00	0,00	0,00	1,34	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
SWE	1995	12,85	0	0	0	0	0	0	26,53	25,93	17,92	15,99	7,74	-0,78	0,00	0,00	0,00	1,32	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
SWE	1996	12,67	1	0	0	1	0	0	26,62	25,96	17,94	16,00	7,74	-0,80	0,00	-0,80	0,00	1,28	0,00	1,28	0,00	4,63	0,00	4,63	0,00
SWE	1997	12,35	0	0	0	1	0	0	26,71	26,00	17,94	16,00	7,74	-0,82	0,00	-0,82	0,00	1,24	0,00	1,24	0,00	4,69	0,00	4,69	0,00
SWE	1998	12,39	0	0	0	1	0	0	26,75	26,05	17,95	16,00	7,74	-0,81	0,00	-0,81	0,00	1,25	0,00	1,25	0,00	4,78	0,00	4,78	0,00
SWE	1999	12,32	1	0	0	1	0	0	26,72	26,11	17,96	16,00	7,74	-0,78	0,00	-0,78	0,00	1,36	0,00	1,36	0,00	4,81	0,00	4,81	0,00
SWE	2000	12,85	0	0	0	1	0	0	26,81	26,17	18,01	16,00	7,74	-0,79	0,00	-0,79	0,00	1,37	0,00	1,37	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
SWE	2001	12,84	1	0	0	1	0	1	26,75	26,20	18,02	16,00	7,74	-0,77	0,00	-0,77	0,00	1,47	0,00	1,47	0,00	4,72	0,00	4,72	0,00
SWE	2002	13,26	1	0	0	1	0	0	26,85	26,24	18,04	16,01	7,74	-0,78	0,00	-0,78	0,00	1,43	0,00	1,43	0,00	4,83	0,00	4,83	0,00
SWE	2003	13,64	0	0	0	1	0	0	26,92	26,28	18,06	16,01	7,74	-0,80	0,00	-0,80	0,00	1,40	0,00	1,40	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
SWE	2004	13,87	0	0	0	1	0	0	27,04	26,35	18,07	16,01	7,74	-0,81	0,00	-0,81	0,00	1,37	0,00	1,37	0,00	4,97	0,00	4,97	0,00
SWE	2005	13,83	0	0	0	1	0	0	27,14	26,41	18,09	16,02	7,74	-0,82	0,00	-0,82	0,00	1,34	0,00	1,34	0,00	5,08	0,00	5,08	0,00
SWZ	1992	11,14	0	0	0	0	0	0	26,38	25,86	17,87	15,75	7,69	-0,76	0,00	0,00	0,00	1,60	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
SWZ	1993	14,06	0	0	0	0	0	0	26,48	25,88	17,89	15,76	7,69	-0,78	0,00	0,00	0,00	1,53	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
SWZ	1994	12,07	0	0	0	0	0	1	26,44	25,91	17,90	15,76	7,69	-0,76	0,00	0,00	0,00	1,61	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
SWZ	1995	12,13	0	0	0	0	0	0	26,53	25,93	17,92	15,77	7,69	-0,78	0,00	0,00	0,00	1,55	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00

COUN	YEAR	EXPO	CR	BR	TA BSEC	TAEU	TA nonAB	RERD	GDPi	GDPj	POPi	POPj	DIST	SIM	SIMTA BSEC	SIM TAEU	SIMTA nonAB	RFE	RFETA BSEC	RFE TAEU	RFETA nonAB	RER	RERTA BSEC	RER TAEU	RERTA nonAB
SWZ	1996	11,87	1	0	0	0	1	0	26,62	25,96	17,94	15,77	7,69	-0,80	0,00	0,00	-0,80	1,51	0,00	0,00	1,51	4,63	0,00	0,00	4,63
SWZ	1997	10,87	0	0	0	0	1	0	26,71	26,00	17,94	15,78	7,69	-0,82	0,00	0,00	-0,82	1,45	0,00	0,00	1,45	4,69	0,00	0,00	4,69
SWZ	1998	11,80	0	0	0	0	1	0	26,75	26,03	17,95	15,78	7,69	-0,82	0,00	0,00	-0,82	1,45	0,00	0,00	1,45	4,78	0,00	0,00	4,78
SWZ	1999	11,70	1	0	0	0	1	0	26,72	26,06	17,96	15,78	7,69	-0,80	0,00	0,00	-0,80	1,52	0,00	0,00	1,52	4,81	0,00	0,00	4,81
SWZ	2000	12,29	0	0	0	0	1	0	26,81	26,12	18,01	15,79	7,69	-0,81	0,00	0,00	-0,81	1,53	0,00	0,00	1,53	4,92	0,00	0,00	4,92
SWZ	2001	12,65	1	0	0	0	1	1	26,75	26,15	18,02	15,79	7,69	-0,78	0,00	0,00	-0,78	1,63	0,00	0,00	1,63	4,72	0,00	0,00	4,72
SWZ	2002	12,66	1	0	0	0	1	0	26,85	26,17	18,04	15,79	7,69	-0,80	0,00	0,00	-0,80	1,57	0,00	0,00	1,57	4,83	0,00	0,00	4,83
SWZ	2003	12,87	0	0	0	0	1	0	26,92	26,19	18,06	15,80	7,69	-0,82	0,00	0,00	-0,82	1,53	0,00	0,00	1,53	4,92	0,00	0,00	4,92
SWZ	2004	13,15	0	0	0	0	1	0	27,04	26,25	18,07	15,80	7,69	-0,85	0,00	0,00	-0,85	1,48	0,00	0,00	1,48	4,97	0,00	0,00	4,97
SWZ	2005	.	0	0	0	0	1	0	27,14	26,30	18,09	15,80	7,69	-0,86	0,00	0,00	-0,86	1,45	0,00	0,00	1,45	5,08	0,00	0,00	5,08
UKD	1992	12,66	0	0	0	0	0	0	26,38	27,69	17,87	17,87	7,95	-1,10	0,00	0,00	0,00	1,32	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
UKD	1993	13,16	0	0	0	0	0	0	26,48	27,74	17,89	17,87	7,95	-1,07	0,00	0,00	0,00	1,28	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
UKD	1994	12,64	0	0	0	0	0	1	26,44	27,80	17,90	17,87	7,95	-1,12	0,00	0,00	0,00	1,39	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
UKD	1995	12,76	0	0	0	0	0	0	26,53	27,85	17,92	17,88	7,95	-1,10	0,00	0,00	0,00	1,36	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
UKD	1996	13,20	1	0	0	1	0	0	26,62	27,90	17,94	17,88	7,95	-1,08	0,00	-1,08	0,00	1,34	0,00	1,34	0,00	4,63	0,00	4,63	0,00
UKD	1997	13,32	0	0	0	1	0	0	26,71	27,95	17,94	17,88	7,95	-1,05	0,00	-1,05	0,00	1,30	0,00	1,30	0,00	4,69	0,00	4,69	0,00
UKD	1998	13,42	0	0	0	1	0	0	26,75	27,99	17,95	17,88	7,95	-1,06	0,00	-1,06	0,00	1,30	0,00	1,30	0,00	4,78	0,00	4,78	0,00
UKD	1999	13,57	1	0	0	1	0	0	26,72	28,03	17,96	17,89	7,95	-1,10	0,00	-1,10	0,00	1,39	0,00	1,39	0,00	4,81	0,00	4,81	0,00
UKD	2000	14,48	0	0	0	1	0	0	26,81	28,09	18,01	17,89	7,95	-1,08	0,00	-1,08	0,00	1,40	0,00	1,40	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
UKD	2001	14,19	1	0	0	1	0	1	26,75	28,14	18,02	17,89	7,95	-1,14	0,00	-1,14	0,00	1,52	0,00	1,52	0,00	4,72	0,00	4,72	0,00
UKD	2002	14,41	1	0	0	1	0	0	26,85	28,18	18,04	17,90	7,95	-1,11	0,00	-1,11	0,00	1,47	0,00	1,47	0,00	4,83	0,00	4,83	0,00
UKD	2003	14,63	0	0	0	1	0	0	26,92	28,23	18,06	17,90	7,95	-1,09	0,00	-1,09	0,00	1,46	0,00	1,46	0,00	4,92	0,00	4,92	0,00
UKD	2004	14,79	0	0	0	1	0	0	27,04	28,29	18,07	17,91	7,95	-1,06	0,00	-1,06	0,00	1,41	0,00	1,41	0,00	4,97	0,00	4,97	0,00
UKD	2005	14,84	0	0	0	1	0	0	27,14	28,34	18,09	17,91	7,95	-1,03	0,00	-1,03	0,00	1,37	0,00	1,37	0,00	5,08	0,00	5,08	0,00
UKR	1992	11,86	0	0	1	0	0	0	26,38	26,53	17,87	17,77	7,07	-0,70	-0,70	0,00	0,00	0,25	0,25	0,00	0,00	4,70	4,70	0,00	0,00
UKR	1993	12,89	0	0	1	0	0	0	26,48	26,40	17,89	17,77	7,07	-0,69	-0,69	0,00	0,00	0,04	0,04	0,00	0,00	4,81	4,81	0,00	0,00
UKR	1994	14,72	0	0	1	0	0	1	26,44	26,16	17,90	17,76	7,07	-0,71	-0,71	0,00	0,00	0,14	0,14	0,00	0,00	4,53	4,53	0,00	0,00
UKR	1995	16,39	0	0	1	0	0	0	26,53	26,05	17,92	17,76	7,07	-0,75	-0,75	0,00	0,00	0,32	0,32	0,00	0,00	4,61	4,61	0,00	0,00
UKR	1996	17,32	1	0	1	0	0	0	26,62	25,96	17,94	17,75	7,07	-0,80	-0,80	0,00	0,00	0,47	0,47	0,00	0,00	4,63	4,63	0,00	0,00
UKR	1997	17,13	0	0	1	0	0	0	26,71	25,95	17,94	17,74	7,07	-0,83	-0,83	0,00	0,00	0,56	0,56	0,00	0,00	4,69	4,69	0,00	0,00
UKR	1998	15,95	0	0	1	0	0	0	26,75	25,94	17,95	17,73	7,07	-0,85	-0,85	0,00	0,00	0,59	0,59	0,00	0,00	4,78	4,78	0,00	0,00
UKR	1999	14,33	1	0	1	0	0	0	26,72	25,95	17,96	17,73	7,07	-0,83	-0,83	0,00	0,00	0,53	0,53	0,00	0,00	4,81	4,81	0,00	0,00
UKR	2000	13,36	0	0	1	0	0	0	26,81	26,03	18,01	17,71	7,07	-0,84	-0,84	0,00	0,00	0,47	0,47	0,00	0,00	4,92	4,92	0,00	0,00

COUN	YEAR	EXPO	CR	BR	TA BSEC	TAEU	TA nonAB	RERD	GDPi	GDPj	POPi	POPj	DIST	SIM	SIMTA BSEC	SIM TAEU	SIMTA nonAB	RFE	RFETA BSEC	RFE TAEU	RFETA nonAB	RER	RERTA BSEC	RER TAEU	RERTA nonAB
UKR	2001	12,77	1	0	1	0	0	1	26,75	26,14	18,02	17,70	7,07	-0,78	-0,78	0,00	0,00	0,28	0,28	0,00	0,00	4,72	4,72	0,00	0,00
UKR	2002	12,55	1	0	1	0	0	0	26,85	26,21	18,04	17,69	7,07	-0,79	-0,79	0,00	0,00	0,28	0,28	0,00	0,00	4,83	4,83	0,00	0,00
UKR	2003	11,63	0	0	1	0	0	0	26,92	26,32	18,06	17,68	7,07	-0,78	-0,78	0,00	0,00	0,22	0,22	0,00	0,00	4,92	4,92	0,00	0,00
UKR	2004	10,22	0	0	1	0	0	0	27,04	26,47	18,07	17,67	7,07	-0,77	-0,77	0,00	0,00	0,17	0,17	0,00	0,00	4,97	4,97	0,00	0,00
UKR	2005	12,25	0	0	1	0	0	0	27,14	26,52	18,09	17,66	7,07	-0,79	-0,79	0,00	0,00	0,19	0,19	0,00	0,00	5,08	5,08	0,00	0,00
UAE	1992	14,78	0	0	0	0	0	0	26,38	24,60	17,87	14,51	7,88	-1,40	0,00	0,00	0,00	1,57	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
UAE	1993	14,94	0	0	0	0	0	0	26,48	24,60	17,89	14,55	7,88	-1,47	0,00	0,00	0,00	1,46	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
UAE	1994	14,53	0	0	0	0	1	0	26,44	24,68	17,90	14,62	7,88	-1,38	0,00	0,00	0,00	1,53	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
UAE	1995	14,61	0	0	0	0	0	0	26,53	24,77	17,92	14,70	7,88	-1,39	0,00	0,00	0,00	1,46	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
UAE	1996	14,74	1	0	0	0	0	0	26,62	24,84	17,94	14,71	7,88	-1,40	0,00	0,00	0,00	1,45	0,00	0,00	0,00	4,63	0,00	0,00	0,00
UAE	1997	14,77	0	0	0	0	0	0	26,71	24,93	17,94	14,76	7,88	-1,40	0,00	0,00	0,00	1,40	0,00	0,00	0,00	4,69	0,00	0,00	0,00
UAE	1998	14,78	0	0	0	0	0	0	26,75	24,94	17,95	14,86	7,88	-1,42	0,00	0,00	0,00	1,28	0,00	0,00	0,00	4,78	0,00	0,00	0,00
UAE	1999	14,51	1	0	0	0	0	0	26,72	24,99	17,96	14,93	7,88	-1,36	0,00	0,00	0,00	1,31	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
UAE	2000	14,25	0	0	0	0	0	0	26,81	25,13	18,01	14,91	7,88	-1,33	0,00	0,00	0,00	1,41	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00
UAE	2001	14,60	1	0	0	0	1	0	26,75	25,17	18,02	14,97	7,88	-1,27	0,00	0,00	0,00	1,47	0,00	0,00	0,00	4,72	0,00	0,00	0,00
UAE	2002	15,78	1	0	0	0	0	0	26,85	25,21	18,04	15,02	7,88	-1,30	0,00	0,00	0,00	1,38	0,00	0,00	0,00	4,83	0,00	0,00	0,00
UAE	2003	16,27	0	0	0	0	0	0	26,92	25,34	18,06	15,08	7,88	-1,26	0,00	0,00	0,00	1,39	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00
UAE	2004	16,50	0	0	0	0	0	0	27,04	25,46	18,07	15,14	7,88	-1,26	0,00	0,00	0,00	1,36	0,00	0,00	0,00	4,97	0,00	0,00	0,00
UAE	2005	16,45	0	0	0	0	0	0	27,14	25,57	18,09	15,23	7,88	-1,25	0,00	0,00	0,00	1,29	0,00	0,00	0,00	5,08	0,00	0,00	0,00
YMN	1992	.	0	0	0	0	0	0	26,38	22,83	17,87	16,40	7,94	-2,91	0,00	0,00	0,00	2,08	0,00	0,00	0,00	4,70	0,00	0,00	0,00
YMN	1993	.	0	0	0	0	0	0	26,48	22,90	17,89	16,45	7,94	-2,94	0,00	0,00	0,00	2,14	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
YMN	1994	10,42	0	0	0	0	1	0	26,44	22,98	17,90	16,50	7,94	-2,83	0,00	0,00	0,00	2,05	0,00	0,00	0,00	4,53	0,00	0,00	0,00
YMN	1995	12,26	0	0	0	0	0	0	26,53	23,06	17,92	16,54	7,94	-2,84	0,00	0,00	0,00	2,09	0,00	0,00	0,00	4,61	0,00	0,00	0,00
YMN	1996	12,99	1	0	0	0	0	0	26,62	23,12	17,94	16,58	7,94	-2,86	0,00	0,00	0,00	2,13	0,00	0,00	0,00	4,63	0,00	0,00	0,00
YMN	1997	12,96	0	0	0	0	0	0	26,71	23,19	17,94	16,61	7,94	-2,88	0,00	0,00	0,00	2,19	0,00	0,00	0,00	4,69	0,00	0,00	0,00
YMN	1998	14,31	0	0	0	0	0	0	26,75	23,26	17,95	16,64	7,94	-2,86	0,00	0,00	0,00	2,18	0,00	0,00	0,00	4,78	0,00	0,00	0,00
YMN	1999	15,24	1	0	0	0	0	0	26,72	23,31	17,96	16,67	7,94	-2,78	0,00	0,00	0,00	2,11	0,00	0,00	0,00	4,81	0,00	0,00	0,00
YMN	2000	14,58	0	0	0	0	0	0	26,81	23,39	18,01	16,70	7,94	-2,79	0,00	0,00	0,00	2,11	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00
YMN	2001	15,22	1	0	0	0	1	0	26,75	23,45	18,02	16,73	7,94	-2,68	0,00	0,00	0,00	2,01	0,00	0,00	0,00	4,72	0,00	0,00	0,00
YMN	2002	15,46	1	0	0	0	0	0	26,85	23,51	18,04	16,76	7,94	-2,71	0,00	0,00	0,00	2,06	0,00	0,00	0,00	4,83	0,00	0,00	0,00
YMN	2003	15,35	0	0	0	0	0	0	26,92	23,57	18,06	16,80	7,94	-2,73	0,00	0,00	0,00	2,10	0,00	0,00	0,00	4,92	0,00	0,00	0,00
YMN	2004	15,77	0	0	0	0	0	0	27,04	23,63	18,07	16,83	7,94	-2,78	0,00	0,00	0,00	2,16	0,00	0,00	0,00	4,97	0,00	0,00	0,00
YMN	2005	15,88	0	0	0	0	0	0	27,14	23,71	18,09	16,86	.	-2,80	0,00	0,00	0,00	2,20	0,00	0,00	0,00	5,08	0,00	0,00	0,00

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : Hamit CANDAN

Doğum Tarihi ve Yeri : 05.11.1981 Gölcük

Medeni Durumu : Bekar

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Gelibolu Y.D.A Lisesi

Lisans Diploması : Ankara Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Gıda Mühendisliği
Bölümü

Yüksek Lisans Diploması :

Tez Konusu : Gıda Sanayi Dış Ticaretinde Belirleyici Faktörlerin Analizi;
Türkiye İçin Panel Yerçekimi Ticaret Modeli Uygulaması

Yabancı Dil / Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetler

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Asya Meyve Suyu ve Gıda San. A.Ş.

Erbak-Uludağ Meşrubat ve Gıda San. A.Ş.

Adres : Karaman mah. Kafkas sok. Özdoğan sitesi A Blok D:13

Nilüfer/BURSA

Tel. no : (224) 7381600 / 2169